

Helsingin itäisen saariston hoito- ja kehittämis- suunnitelma 2021-2030

Helsinki

Helsingin itäisen saariston hoito- ja kehittämissuunnitelma 2021-2030

Kaupunkiympäristön julkaisu 2021:12

Helsingin itäisen saariston hoito- ja kehittämissuunnitelma 2021-2030

Helsingin kaupunki, kaupunkiympäristön toimiala

Teksti: Niina Strengell, Sofia Kangas, Tuuli Ylikotila

Taitto ja kartat: Sofia Kangas, Ella Prokkola

Valokuvat: Helsingin kaupunki / Sofia Kangas, Niina Strengell, Tuuli Ylikotila

Kannen kuva: Kallioita Hattusaaren eteläkärjessä (Kuva: Sofia Kangas)

ISBN: 978-952-331-943-1 (verkkoversio)

ISSN: 2489-4230 (verkkojulkaisu)

Sisällys

1 Johdanto	7
2 Suunnittelun lähtökohdat.....	11
2.1 Maanomistus-, kaavoitus- ja suunnittelutilanne	11
2.2 Maisema	18
2.3 Luonto	22
2.4 Kulttuuriympäristö ja -historia.....	34
2.5 Saavutettavuus ja veneily.....	38
2.6 Nykyinen virkistyskäyttö	44
2.7 Saaristohuolto ja teknisen huollon verkostot	46
3 Itäisen saariston kehittämisen periaatteet	49
3.1 Visio: Virkistäytymään lähisaaristoon.....	49
3.2 Saarikategoriat	49
3.3 Luontoarvojen turvaaminen ja kestävä retkeily	54
3.4 Palveluiden kehittäminen.....	58
3.5 Saavutettavuuden parantaminen	61
4 Saarikortit - saarten nykytila, kehittäminen ja hoito	67
4.1 Tähtikohteet ja retkisaaret	68
4.1.1 Kalliosaari.....	68
4.1.2 Kotiluoto	74
4.1.3 Louesaari	82
4.1.4 Läntinen Neitsytsaari.....	88
4.1.5 Malkasaari.....	94
4.1.6 Pihlajaluoto	100
4.1.7 Pikku Leikosaari	106
4.1.8 Pikku Niinisaari	110
4.1.9 Villaluodot: Itäinen Villaluoto	120
4.1.10 Villaluodot: Läntinen Villaluoto	126
4.1.11 Villaluodot: Pohjoinen Villaluoto	130
4.1.12 Villinki	134
4.1.13 Itä-Villinki.....	148
4.2 Muita saaria	156
4.2.1 Hattusaari	156
4.2.2 Huomenlahja	162
4.2.3 Iso liluoto.....	164
4.2.4 Pitkärivi	170
4.2.5 Satamasaari & Pikku Satamasaari.....	174
4.2.6 Tammaluoto.....	180
4.3 Karit ja luodot	184
5 Hankkeet ja jatkotoimenpidetarpeet.....	189
5.1 Hankkeet.....	189
5.2 Lisäselvitys- ja jatkosuunnittelutarpeet	197
5.3 Muut saariston kehittämiseen liittyvät jatkotoimenpidetarpeet	198
Lähteet ja kirjallisuus.....	200
Liitteet	202

1 Johdanto

Helsingin itäisen saariston hoito- ja kehittämissuunnitelmassa esitetään toimenpiteitä itäisen saariston yleisen virkistyskäytön, palveluiden ja saavutettavuuden parantamiseksi Helsingin merellisen strategian tavoitteiden mukaisesti. Suunnitelman keskeisenä tavoitteena on lisääntyvän virkistyskäytön ja luontoarvojen yhteensovittaminen.

Helsingissä on yli 700 saarta ja luotoa. Pääkaupunkiin kuuluva saaristo on harvinaisuus kansainvälisellä tasolla. Merellinen strategia on ollut yksi kaupungin strategian kärkihankkeista, ja Helsingin merialueiden kehittäminen etenee tällä hetkellä aktiivisesti. Yhtenä Helsingin merellisen strategian tavoitteena on saariston saavutettavuuden parantaminen ja palveluiden kehittäminen. Viime vuosina uusia saaria, kuten Vallisaari, Isosaari ja Vasikkasaari on avattu kaupunkilaisten käyttöön. Helsingin saaristossa on kuitenkin edelleen virkistyspotentiaalia, etenkin Helsingin itäisessä saaristossa, jonka yleinen virkistyskäyttö on ollut saarten määrään ja alueen laajuuteen nähden toistaiseksi vähäistä.

Helsingin itäinen saaristo on hieno merellinen miljö, jossa on arvokkaita luonto- ja kulttuurihistoriallisia kohteita sekä vaihtelevia maisemia suojaisesta sisäsaaristosta karuun ja avoimeen ulkosaaristoon. Helsingin itäistä saaristoa rajaavat lännessä Laajasalo ja Santahamina ja idässä Helsingin ja Sipoon välinen raja. Uloin merialue saarineen ja luotoineen jää suunnittelualueen ulkopuolelle.

Helsingin itäisen saariston kehittäminen aloitettiin asemakaavan laadinnalla. Asemakaavan tavoitteena on avata itäistä saaristoa monipuolisempaan ja avoimempaan käyttöön, parantaa pääsyä saarille sekä lisätä virkistys- ja matkailun mahdollisuuksia saariston luonto- ja kulttuurihistorialliset arvot ja muut erityispiirteet huomioon ottaen. Asemakaavaan on merkitty muun muassa retkeily- ja ulkoilualueita, suojelukohteita, rantautumispaikkoja, kulkureittejä sekä rakennuspaikkoja saarten loma- ja virkistyskäytön sekä saaristomatka- ja palveluiden toiminnan kehittämistä varten. Itäisen saariston asemakaava hyväksyttiin kaupunkiympäristölautakunnassa 10.10.2017 ja kaupunginvaltuustossa 19.6.2019, ja se on tullut osittain voimaan 7.12.2020.

Hyväksyessään asemakaavaesityksen kaupunkiympäristölautakunta edellytti, että alueelle laaditaan kaava-alueen kaupungin maita koskeva hoito- ja kehittämissuunnitelma, jossa linjataan alueen luonnon- ja virkistyskäytön periaatteet ja jossa varmistetaan metsäluonnon monimuotoisuuden ja lintujen pesintärauhan turvaaminen myös käytännössä. Tämä Helsingin itäisen saariston ensimmäinen hoito- ja kehittämissuunnitelma on jatkoa asemakaavassa aloitetulle työlle ja samalla ensimmäisiä konkreettisia askelia itäisen saariston kehittämiseen kokonaisuutena. Uusien alueiden avaaminen kaupunkilaisten käyttöön tekee saaristosta entistä kiinteämmän osan Itä-Helsingin viher- ja virkistysverkkoa. Itäisen saariston hoito- ja kehittämissuunnitelman keskeisenä tavoitteena on lisääntyvän virkistyskäytön ja luontoarvojen yhteensovittaminen sekä ratkaisujen etsiminen siihen, miten saariston potentiaalia voidaan hyödyntää kestäväällä tavalla.

Suunnittelualueen rajaus noudattaa voimassa olevaa asemakaavaa. Suunnittelualueen pinta-ala on noin 3315 hehtaaria, josta maa- aluetta on noin 310 hehtaaria (9,4 %). Alueesta kaavoitettuja retkeily- ja ulkoilualueita on 56 hehtaaria, suojelu- ja luonnon- suojelualueita 201 hehtaaria ja Natura-vesialuetta 70 hehtaaria. Suunnittelualueeseen kuuluu 139 saarta, luotoa ja karia, joista 76 on kokonaan tai osittain Helsingin kaupungin omistuksessa. Muita maanomistajia alueella ovat valtio, Uudenmaan virkistysalueyhdistys, Helsingin seurakuntayhtymä sekä yksityiset maanomistajat, kuten yksityishenkilöt, yritykset ja erilaiset yhteisöt. Pääpaino hoito- ja kehittämissuunnitelmassa on Helsingin kaupungin omistamissa virkistys- saarissa ja -alueissa sekä muissa asemakaavassa retkeily- ja ulkoilualueiksi osoitetuissa alueissa.

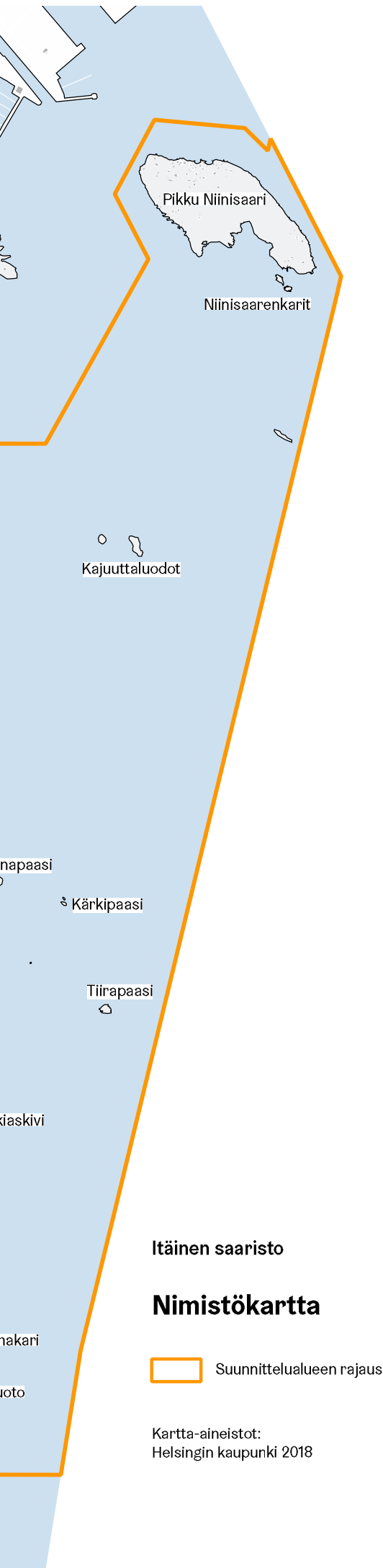
Suunnitelman sisältö

Hoito- ja kehittämissuunnitelmia tehdään ympäristöltään arvokkaisiin kokonaisuuksiin. Suunnitelmien tavoitteena on säilyttää ja ohjata alueen käyttöä, kehittämistä, hoitoa sekä peruskorjausta. Helsingin itäisen saariston hoito- ja kehittämissuunnitelmassa kuvataan suunnittelun lähtökohdat, itäisen saariston kehittämisen periaatteet, saarten nykytila, hoitoon ja kehittämiseen liittyvät toimenpidetarpeet sekä näiden pohjalta muodostetut hanke-ehdotukset ja jatkotoimenpidetarpeet kymmenvuotiskaudelle 2021-2030.

Suunnitelmassa käsitellään muun muassa saarten käytön ohjaamista, saavutettavuuden ja rantautumis-

mahdollisuuksien parantamista, maisemallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen sekä luontoarvojen turvaamista, retkeilypalveluiden, reittien ja opastuksen kehittämistä sekä saarten hoitoa ja ylläpitoa. Luontoarvoiltaan herkimmille saarille ja saarten osille ei osoiteta virkistyspalveluita, ja kaikkein arvokkaimmat saaret ja luodot tai niissä olevat kohteet rauhoitetaan Helsingin luonnonsuojeluohjelman 2015-2024 mukaisesti. Hoito- ja kehittämissuunnitelma toteuttaa merellisen strategian tavoitteita ja toimii pilottihankkeena Helsingin saariston kehittämisessä.

Suunnitelmassa on määritelty kokonaiskuvan lisäksi saarten palveluihin, toimintoihin ja luonnonhoitoon liittyvät saarikohtaiset toimenpidetarpeet ja -ehdotukset. Nämä tiedot on kerätty saarikohtaisiin tietokortteihin eli saarikortteihin. Kortteja on laadittu yhteensä 20 kappaletta sellaisista saarista ja luodoista, joissa on kaupungin maanomistusta tai asemakaavassa retkeily- ja ulkoilualueiksi osoitettuja alueita (VR-merkintä). Suunnitelmassa kuvataan käytännön keinoja saarten kehittämiseen, ja työn osana on laadittu investointihankkeiden hanke-ehdotuksia sekä hankeohjelmia keskeisimmistä hankkeista, joilla itäisen saariston saavutettavuutta ja palveluita voidaan lähitulevaisuudessa parantaa. Hankkeet sekä muut lisäselvitys- ja jatkotoimenpidetarpeet on koottu suunnitelmaraportin viidenteen lukuun.

Suunnittelun eteneminen ja vuorovaikutus

Itäisen saariston hoito- ja kehittämissuunnitelma on laadittu Helsingin kaupungin kaupunkitila- ja maisemasuunnittelupalvelussa. Suunnitelman lähtötietoina on käytetty muun muassa laajaa asemakaavatyön yhteydessä kertynyttä lähtöaineistoa sekä kaupungin luontotietojärjestelmän luontotietoja, joita on täydennetty työn aikana saarten uhanalaisia luontotyyppisiä, lepakoita sekä metsien monimuotoisuutta ja METSO-arvoja käsittelevillä selvityksillä. Hoito- ja kehittämissuunnitelman saarikorteissa esiteltujen saarikohteiden nykytilaa on inventoitu maastokäynneillä kesällä 2018 sekä Itä-Villingin osalta kesällä 2019.

Suunnitelman laatimiseen ovat osallistuneet kaupunkiympäristön toimialalta maisema-arkkitehti Sofia Kangas (projektinveto 2020-, suunnitteluavustaja 2018-2019), maisema-arkkitehti Niina Strengell (projektinveto 2018-2019), luontoasiantuntija Tuuli Ylikotila, metsäsuunnittelija Antti Siuruainen, maisema-arkkitehtiharjoittelija Ella Prokkola, ympäristötarkastaja Raimo Pakarinen, ympäristötarkastaja Tuomas Lahti, arkkitehti Henrik Ahola, johtava asiantuntija Meri Louekari, arkkitehti Sakari Mentu, tutkija Emil Nyman ja korkeakouluharjoittelija Soila Silvonen. Suunnittelun aikana työhön ovat osallistuneet myös Helsingin kaupunkiympäristön toimialalta projektipäällikkö Päivi Islander, tiimipäällikkö Katriina Arrakoski, tiimipäällikkö Peter Haaparinne, kehityspäällikkö Eero Nuotio, insinööri Heikki Takainen, kaupunginkansliasta projektipäällikkö Minttu Perttula sekä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalta tiimiesimies Sanna Kallionpää, venesatama-päällikkö Ari Maunula ja vesiliikennepäällikkö Tapio Rossi.

Hoito- ja kehittämissuunnitelma on laadittu vuorovaikutteisesti kaupungin eri toimialojen ja palveluiden sekä asukkaiden, alueen käyttäjien ja järjestöjen kanssa. Syksyllä 2020 hoito- ja kehittämissuunnitelmaa esiteltiin Uutta Itä-Helsinkiä -tapahtumassa 19.11.2020, ja luonnoksesta järjestettiin verkkokysely 16.11.-13.12.2020. Luonnoksesta saatu palaute ja sen vaikutus suunnitelmaan on kuvattu tarkemmin liitteenä olevassa vuorovaikutusraportissa (Liite 1).

2 Suunnittelun lähtökohdat

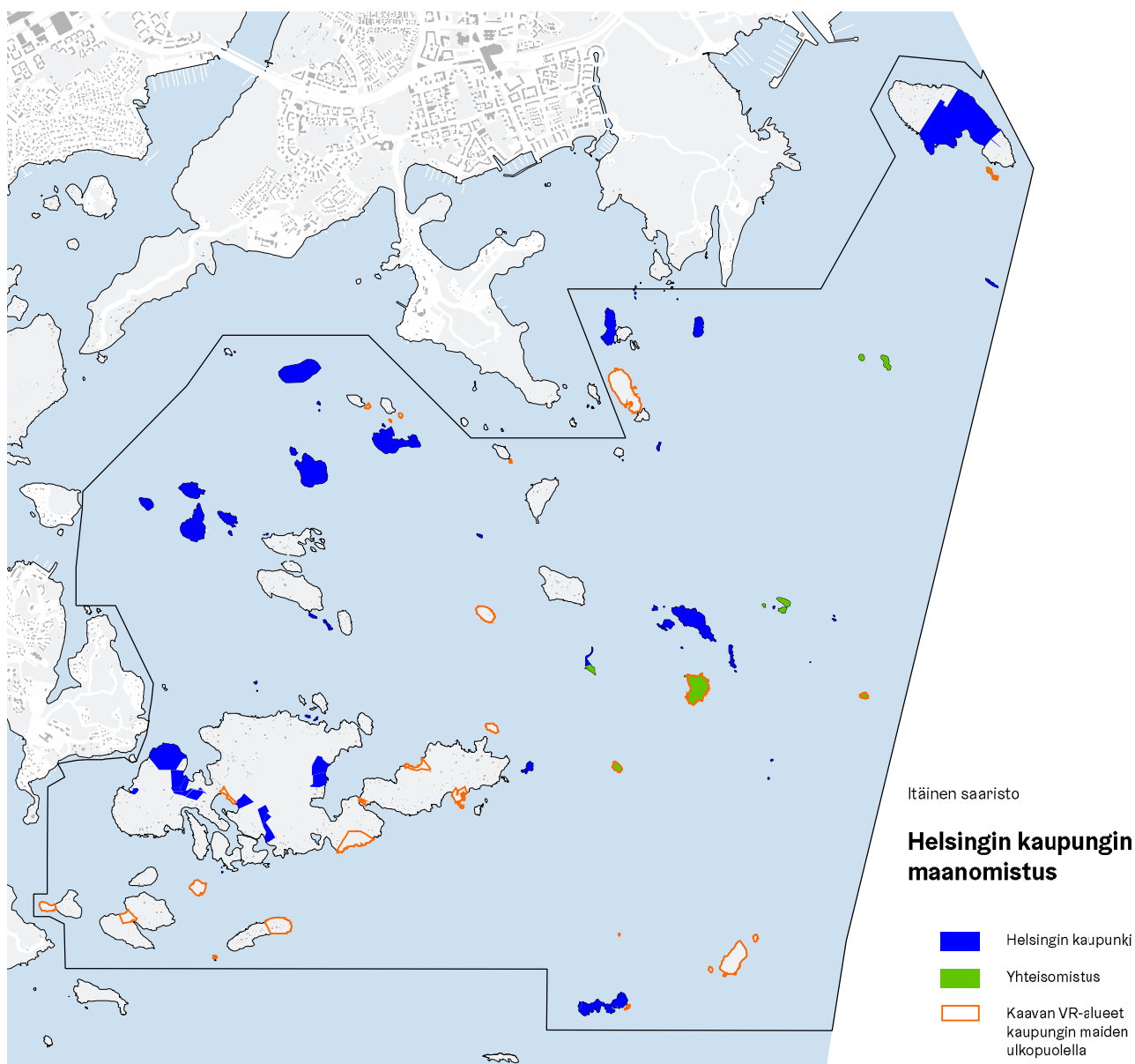
2.1 Maanomistus-, kaavoitus- ja suunnittelutilanne

Maanomistus

Helsingin itäisessä saaristossa maanomistus on jakautunut usealle taholle. Suunnittelualueen 139 saaresta, luodosta ja karista 76 eli noin puolet on kokonaan tai osittain Helsingin kaupungin omistuksessa. Osa kaupungin kiinteistöistä saaristossa on vuokrattu mm. veneily- ja kalastusseuroille, muut ovat virkistys- tai luonnonsuojelukäytössä. Toinen merkittävä yksittäinen maanomistaja alueella on valtio.

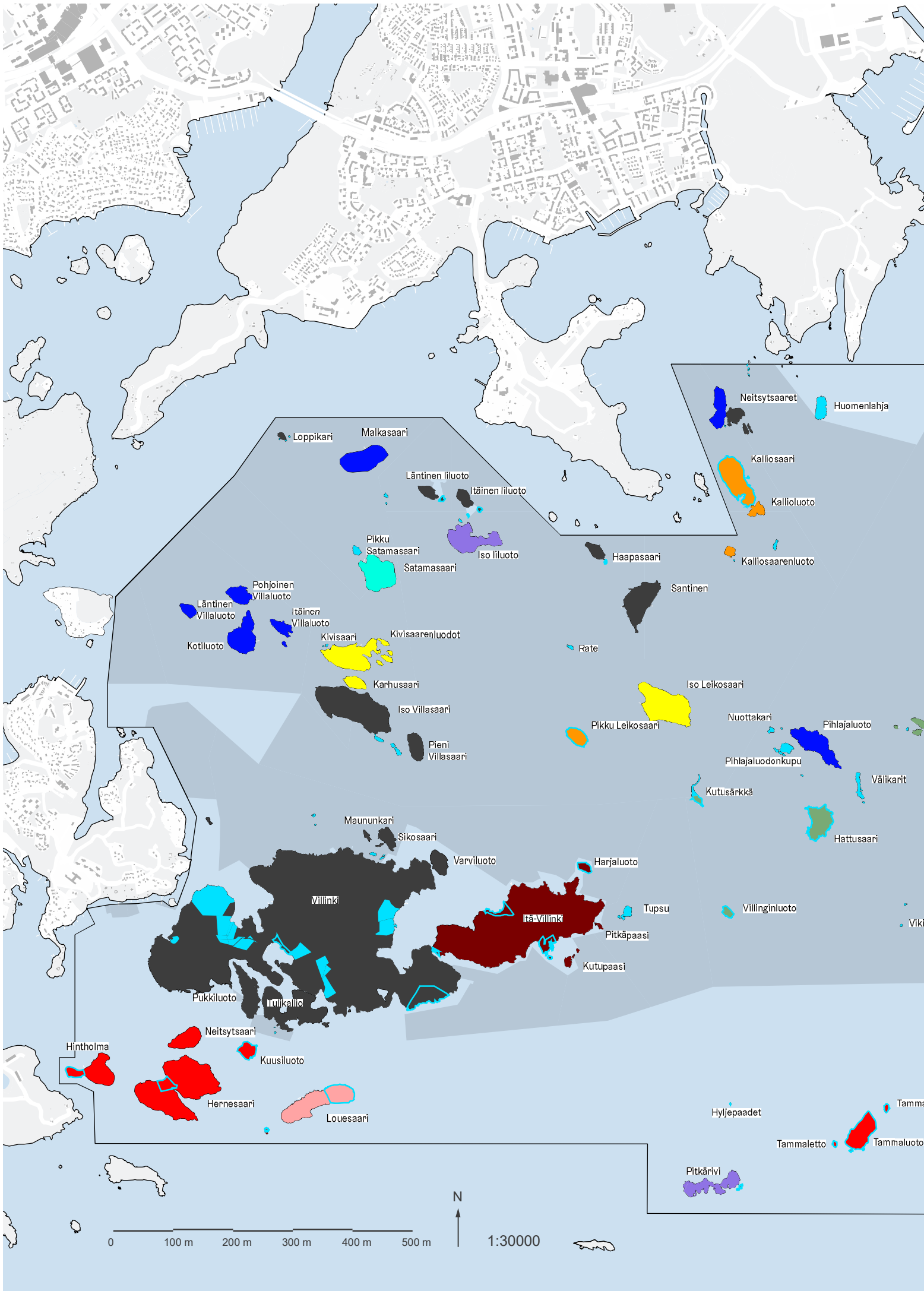
Valtion omistamat saaret ovat osittain puolustusvoimien käytössä ja niiden hallinta on jakautunut Senaatti-kiinteistöjen ja Metsähallituksen kesken. Lisäksi Louesaari on Posti Kiinteistöt Oy:n omistuksessa.

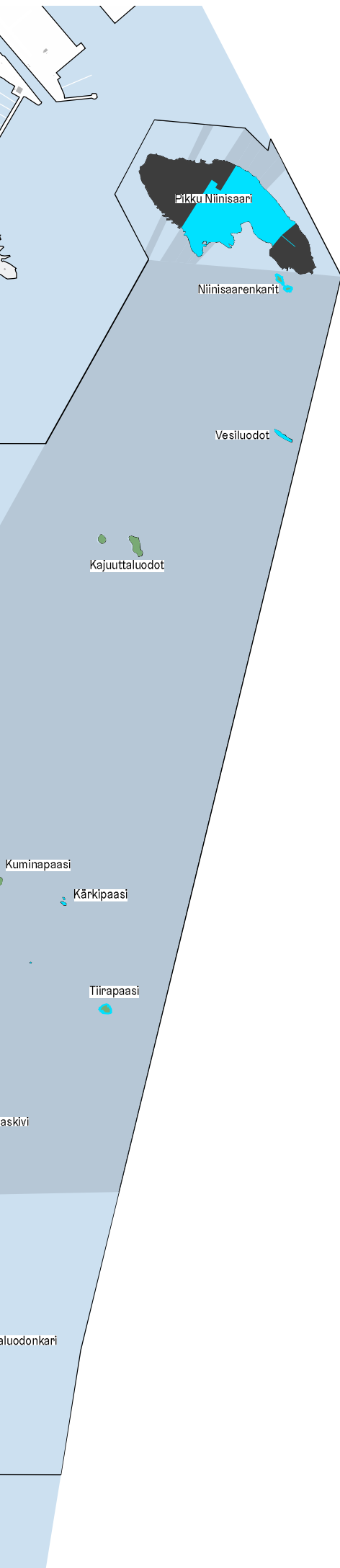
Muita merkittäviä maanomistajia ovat Helsingin seurakuntayhtymä, jolla on alueella pari leirikäytössä olevaa saarta sekä Uudenmaan virkistysalueyhdistys, jonka omistamat ulkoilu- ja virkistysalueet ovat kaupungin jäsenyyden kautta myös helsinkiläisten käytettävissä. Osa saarista on yksityisomistuksessa ja kesäasumiskäytössä. Muutama suunnittelualueen saarista on yhteisomistuksessa.

Kartassa on kuvattu Helsingin kaupungin omistamien ja yhteisomisteisten saarten lisäksi myös sellaiset itäisen saariston uudessa asemakaavassa retkeily- ja ulkoilualueiksi (VR-merkintä) varatut alueet, jotka eivät ole Helsingin kaupungin omistuksessa.

Itäinen saaristo

Maanomistus

HELSINGIN KAUPUNKI

- Helsingin kaupunki / hallinnoi KYMP/Make (maaomaisuuden kehittäminen ja tontit, kaupunkiympäristön toimiala)
- Helsingin kaupunki / hallinnoi KUVA (kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala)
- Helsingin kaupunki / hallinnoi KYMP/Rya (rakennukset ja yleiset alueet, kaupunkiympäristön toimiala)
- Helsingin kaupunki / vuokralaisena Satamasaarelaiset ry
- Kaupungin omistamat alueet vesillä

KAAVAN VR-ALUEET KAUPUNGIN MAIDEN ULKOPUOLELLA

MUUT MAANOMISTAJAT

- Valtio / Metsähallitus
- Valtio / Senaatti-kiinteistöt
- Valtio / Posti Kiinteistöt Oy
- Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry
- Seurakuntayhtymä
- Yksityiset

YHTEISOMISTUKSESSA

*Hattusaari: hallinnoi KUVA
Villinginluoto: hallinnoi KYMP*

Kartta-aineistot:

Helsingin kaupunki: Paikkatietovipunen (9/2018), Helsingin Itäinen saaristo - asemakaavan selostus (2017), Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan nettisivut (9/2018)
Metsähallitus: Maat ja vedet -karttapalvelu ja retkikartta.fi (9/2018)
Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen nettisivut (9/2018)

Uudenmaan maakuntakaava

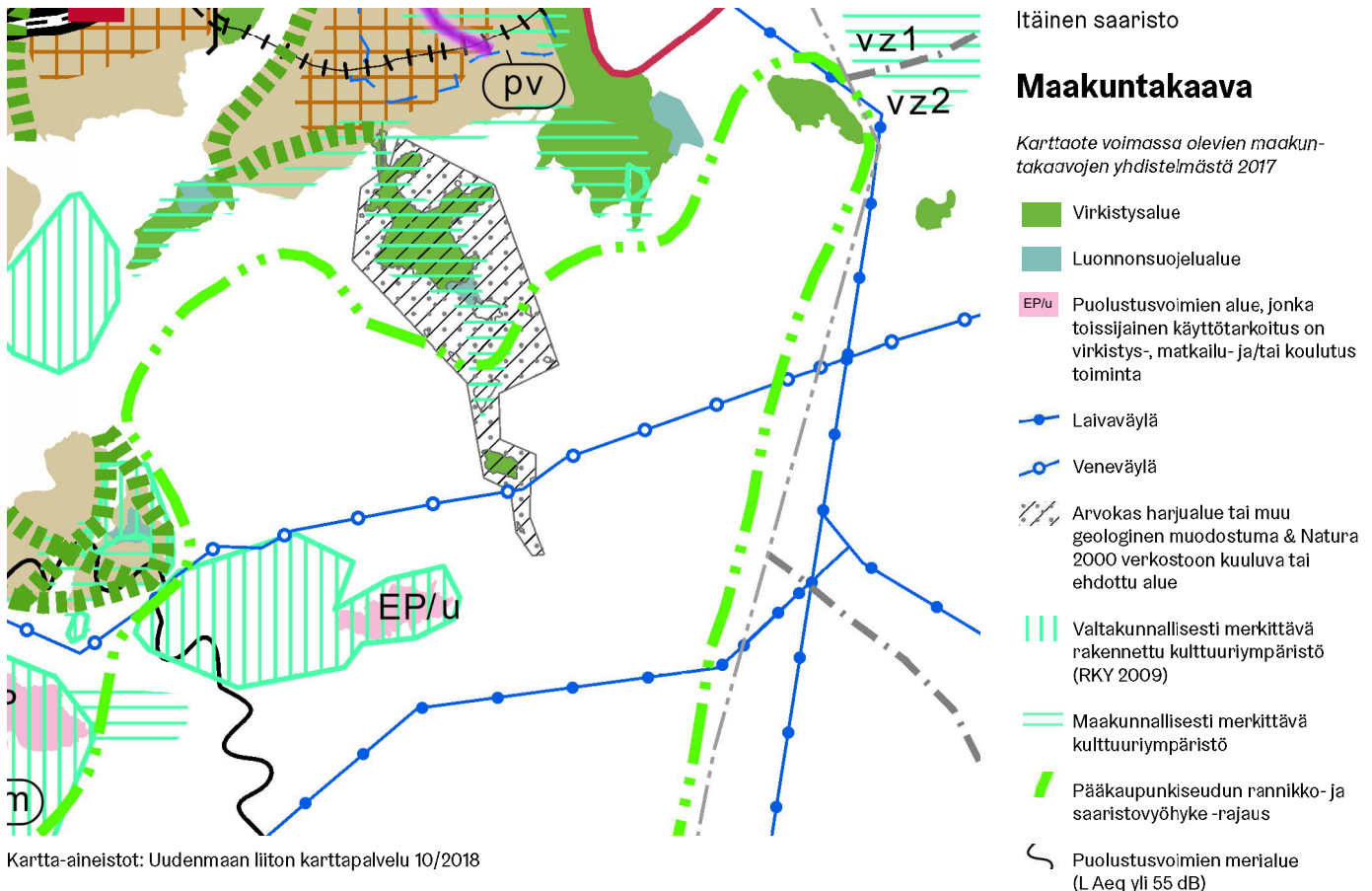
Itäinen saaristo kuuluu Uudenmaan 4. vaihemaakuntakaavaan merkittyyn pääkaupunkiseudun rannikko- ja saaristovyöhykkeen alueeseen. Tämän rajauksen sisäpuolella olevat virkistykseen soveltuvat yhtenäiset ja riittävän laajat rakentamattomat maa-alueet tulee kaavan suunnittelumääräysten mukaisesti varata virkistykseen, jollei erillisellä aluevarausmerkinnällä ole muuta osoitettu. Alueelle voidaan sijoittaa ympäristöönsä sopeutuvaa ja nykyistä asutusta täydentävää asumista ja matkailun kannalta tarpeellista rakentamista. Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuri- ja luonnonmaiseman arvojen sekä arvokkaiden luonto-olosuhteiden säilyminen, tärkeät lintualueet, ympäristön tilan parantaminen ja vesiensuojelun edistäminen. Itäisen saariston saarista Pikku Niinisaarella ja Iso Leikosaarella on lisäksi erillinen virkistysaluemerkintä, mikä tarkoittaa, että niillä on erittäin tärkeä merkitys virkistysalueina. Näiden alueiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on turvattava virkistyskäyttöedellytyksien säilyminen, alueen saavutettavuus, riittävä palvelu- ja varustetaso sekä ympäristöarvot.

Villingissä ja Itä-Villingissä sijaitsevat valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) on merkitty maakuntakaavaan. Näiden aluei-

den käytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Itä-Villinki on kaavassa myös EP/u-merkinnällä: tämä alue varataan puolustusvoimien käyttöön, ja mikäli alue vapautuu puolustusvoimien käytöstä, se varataan virkistys-, matkailu- ja/tai koulutustoimintaan. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuriympäristö- ja luontoarvojen säilyminen.

Kallahdenniemen, Santisen, Hernesaaren ja Hintholman kohdalle on kaavassa merkitty kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt, joiden vaaliminen on otettava huomioon alueen suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä. Kallahdenniemen harjujakso on kaavassa merkitty myös arvokkaaksi harjualueeksi tai muuksi geologiseksi muodostumaksi.

Puolustusvoimien ampumatoiminnoista johtuva melualue kattaa lähimpänä Santahaminaa sijaitsevien saarten lisäksi myös osia Villingistä ja Louesaaresta. Kaavassa on merkitty itäisen saariston läpi kulkeva alueellisesti merkittävä veneilyn runkoväylä sekä suunnittelualueen eteläosassa ja itäpuolella kulkevat kansainvälisesti, valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävät laivaväylät.

Uusimaa-kaava 2050 -kokonaisuudessa Ison Leikosaaren ja Pikku Niinisaaren lisäksi myös Villinki on merkitty virkistyskäytön kohdealueeksi, lisäksi kaavaan on päivitetty uusi Kallahden luonnonsuojelualue. Kaavan lähtötietoina on käytetty ”Uudenmaan ekologiset verkostot Zonation-analyyysien perusteella” -työtä, jonka pohjalta on nostettu esille Uudenmaan merkittävimmät maakunnalliset ekologiset verkostot. Itäisen saariston suurimmat saaret Villinki ja Itä-Villinki sekä niiden lähisaaret Hintholma, Hernesaari, Neitsytsaari ja Louesaari kuuluvat selvityksen mukaan Sipoonkorven laajaan ekologiseen verkostoon, joka ulottuu saaristosta ja Vanhankaupunginlahdelta koilliseen Sipoonkorven metsä- ja kallioalueille.

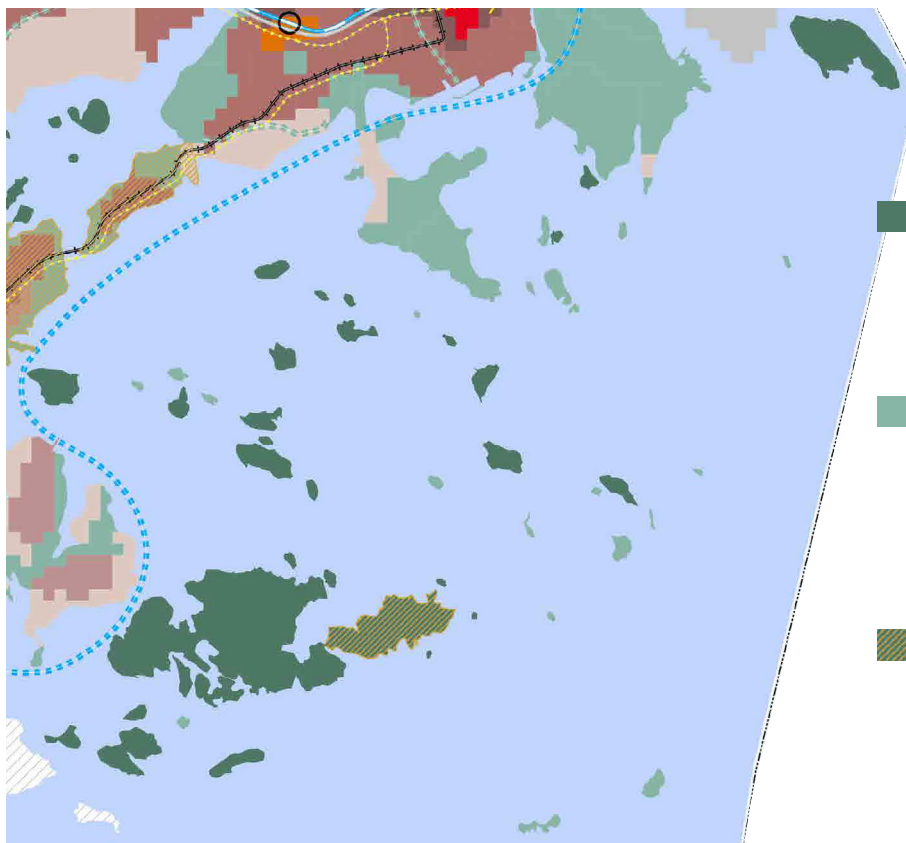
Yleiskaava

Suunnittelualueella on Itä-Villinkiä lukuun ottamatta voimassa oikeusvaikutteinen Helsingin yleiskaava (2016, tullut voimaan joulukuussa 2018), jossa alue on virkistys- ja viheraluetta ja merellisen virkistys- ja matkailun aluetta. Itä-Villingin alueella on voimassa yleiskaava 2002, jossa alue on virkistysaluetta, lisäksi saaren pohjoisosaa koskee loma-asumista tarkoittava RA-merkintä.

Virkistys- ja viheralueita kehitetään merkittävinä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueina, jotka kytkeytyvät seudulliseen viherverkostoon ja merelliseen virkistysvyöhykkeeseen. Sekä virkistys- ja

viheralueilla että merellisen virkistys- ja matkailun alueilla suunnittelussa tulee turvata kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen ja ottaa huomioon ja turvata luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemipalvelujen kehittämisen, luonnonsuojelun ja ekologisen verkoston sekä metsäverkoston kannalta tärkeät alueet. Virkistys- ja viheralueiden kehittämisessä otetaan huomioon yleiskaavan teemakartalla esitetty metsäverkosto. Lähtökohtana on säilyttää verkoston metsäinen luonne. Yleiskaavan Kaupunkiluonto-teemakartalla metsäverkosto jatkuu myös Laajasalon kautta itäiseen saaristoon niin, että Villingin keskiosien laajat metsäalueet kuuluvat siihen. Metsäverkoston hoidossa ja kehittämisessä otetaan huomioon luonnonsuojeluarvot, luonnon monimuotoisuus, ekologinen kytkeytyneisyys, kulttuuriympäristöjen ja maiseman arvot sekä virkistyskäytön tarpeet.

Yleiskaavaan liittyvässä Merellinen Helsinki 2050 -teemakartassa (14.6.2016, ks. seuraava aukeama) suunnittelualueelle on merkitty virkistysalueita, virkistys- ja matkailupalvelun alueita sekä virkistys- ja loma-asumisen alueita. Lisäksi alueelle on osoitettu vesiliikenteen yhteispisteitä, merellisiä huoltopisteitä ja vesiliikenteen yhteystarpeita reittivesiliikenteen ja virkistysvesiliikenteen tarpeisiin. Teemakartta ei ole lainvoimainen, eikä siten velvoita jatkosuunnittelua. Itäisen saariston asemakaava on yleiskaavan ja siihen liittyvän Merellinen Helsinki -teemakartan mukainen.

Itäinen saaristo

Yleiskaava

Merellisen virkistys- ja matkailun alue

Aluetta kehitetään merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy mantereen virkistys- ja viheralueisiin. Merkintä sisältää loma-asumisen ja matkailun alueita.

Virkistys- ja viheralue

Aluetta kehitetään merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy seudulliseen viherverkostoon ja merelliseen virkistysvyöhykkeeseen. Virkistys- ja viheralueiden kehittämisessä huomioidaan yleiskaavan teemakartalla esitetty metsäverkosto. Lähtökohtana on säilyttää verkoston metsäinen luonne.

Alue, jonka sisällä korkeimman hallinto-oikeuden 8.11.2018 päätöksellä (KHO:2018:151) on kumottu ruutumuoiset kaavamerkinnät. Muut merkinnät jäävät voimaan, paitsi Vartiensaaren ja Ramsinniemen osalta, joissa päätös kumoaa kaikki merkinnät.

Kartta-aineistot: Helsingin kaupunki 2019

Asemakaava

Helsingin itäisen saariston kehittäminen aloitettiin asemakaavan laadinnalla. Itäisen saariston asemakaava hyväksyttiin kaupunkiympäristölautakunnassa 10.10.2017 ja kaupunginvaltuustossa 19.6.2019, ja se on tullut osittain voimaan 7.12.2020. Osittainen voimaantulopäätös ei koske puolustusvoimien käytössä olevien saaria, kuten Itä-Villinkiä.

Ennen ensimmäistä asemakaavaa itäinen saaristo oli pitkään kaavoittamatta, ja alueella oli voimassa rakennuskielto useamman vuoden ajan liittyen asemakaavan laatimiseen. Asemakaavan valmistuttua Villinkiin on rakennettu jonkin verran uusia kesäasuntoja.

Asemakaava pohjautuu Helsingin vuoden 2002 yleiskaavaan ja Helsingin saariston ja merialueen osayleiskaavaan vuodelta 1997. Asemakaava on myös Helsingin yleiskaavan (kaupunginvaltuusto 26.10.2016) tavoitteiden mukainen. Asemakaavan tavoitteena on kehittää saariston ympärivuotista käyttöä sekä lisätä virkistys- ja matkailun mahdollisuuksia. Saarten käyttömahdollisuuksien monipuolisuutta, avoimuutta ja tavoitettavuutta parannetaan. Asemakaava sallii ranta-alueella maltillisen rakentamisen, joka mahdollistaa asuttavuuden, virkistyspalveluiden ja matkailutoiminnan kehittämisen, mutta ei muuta oleellisesti alueen luonnetta. Rannat säilytetään mahdollisimman luonnonmukaisina.

Asemakaavan virkistysalueita koskevia tavoitteita ovat mm. rantautumismahdollisuuksien parantaminen, vanhan rakennuskannan hyväksikäyttö ja mahdollinen uudisrakentaminen, virkistystä palvelevien rakennusten ja rakenteiden toteuttaminen, kulumisen hallitseminen polkuverkoston avulla sekä luonnonarvojen säilyttäminen. Kaavoituksessa on otettu huomioon saarten erityispiirteet ja luontoarvot. Natura-alue, luonnonsuojelualueet, luonnonsuojelulain nojalla rauhoitetut suojellut luontokohteet ja muut tärkeät luontokohteet on merkitty kaavaan. Saarten kesähuvilakulttuuriin liittyvä ympäristö, kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta sekä sotahistorialliset kohteet ja muinaismuistokohteet säilytetään ja suojellaan.

Yksittäisten saarten asemakaavaotteet on esitetty luvussa 4 (saarikortit).

Merellinen strategia

Helsingin kaupunkistrategian 2017-2021 mukaan Helsingin merellinen sijainti on osa kaupungin perusluonnetta ja -olemusta. Merellisyyttä ei ole toistaiseksi hyödynnetty riittävästi kaupungin vetovoimamateriaaliksi eikä sen mahdollisuuksia ole täysimittaisesti hyödynnetty. Merellisen strategian tavoitteena on

parantaa kaupungin merellisten kohteiden saavutettavuutta ja saariston palveluja sekä edistää merellisiä tapahtumia.

Helsingin uusi yleiskaava tähtää olemassa olevan kaupunkirakenteen tiivistämiseen. Sen myötä kaupunkilaisille halutaan tarjota uusia virkistysmahdollisuuksia. Saaristossa on tähän potentiaalia, jonka hienovaraiseen hyödyntämiseen Helsingin merellinen strategia tähtää.

Herkän saaristoluonnon turvaaminen on merellisen strategiatyön kokonaisuudessa ensiarvoisen tärkeää. Maankäytön suunnittelun kautta etsitään virkistykseen sopivia paikkoja. Samaan aikaan yhteistyössä luontoasiantuntijoiden kanssa kartoitetaan saariston luontoarvoja, ja tutkitaan mitä kohteita ei tulisi avata laajempaan käyttöön.

Kaupunkiympäristön toimiala toteuttaa osaltaan Helsingin merellistä strategiaa. Tavoitteena on tuottaa hoito- ja kehittämissuunnitelmat kaikille saariston tähtikohteille sekä saariston toimenpideohjelma. Helsingin itäisen saariston hoito- ja kehittämissuunnitelma on pilottityö tähtikohteiden hoito- ja kehittämissuunnitelmille.

Saarikategorisointityö

Helsingissä on noin 700 saarta. Osana Helsingin merellisen strategian kehittämistyötä saariston suunnittelun ja kehittämisen mahdollistamiseksi saaret jaoteltiin saarten luonteen, nykyisen käytön ja suunnitellun tulevaisuuden mukaan neljään kategoriaan: tähtikohteisiin, retkisaariin, jokamiessaariin ja rajoitetun käytön saariin.

Saarikategoriat ja itäisen saariston saarten jako niihin on kuvattu tarkemmin luvussa 3.2. Tässä hoito- ja kehittämissuunnitelmassa esitetyt uudet palvelut ja toiminnot on kohdistettu pääosin kaupungin omistamille tähtikohteiksi ja retkisaariksi luokitelluille saarille.

Merellinen Helsinki 2050

Virkistysalue
Alueelle saa rakentaa alueen käyttötarkoitusta palvelevia pieniä rakennelmia ja laitteita.

Virkistys ja matkailupalvelut
Alue, joka on tarkoitettu retkeilyyn, matkailuun ja virkistykseen. Alueelle saa rakentaa alueen käyttötarkoitusta palvelevia rakennuksia, rakennelmia ja laitteita.

Virkistys ja loma-asuminen
Alue, joka on tarkoitettu loma-asumiseen ja virkistykseen.

Vesiliikenteen yhteystarve
Vesiliikenteen yhteystarve reittivesiliikenteen ja/tai virkistysvesiliikenteen tarpeisiin. Mantereiseen joukkoliikenteeseen kytkeytyvä vesiliikenne palvelee asumiseen, työntekoon ja virkistykseen liittyvää liikkumista sekä edistää meren ja saariston saavutettavuuden kehittymistä.

Vesiliikenteen yhteyspiste
Saariston infrastruktuuria palveleva yhteys- ja huoltolaituri, jonka yhteyteen saa rakentaa merellisiä toimintoja ympärivuotisesti palvelevia tiloja, laitteita ja rakenteita.

Merellinen huoltopiste
Saaristoa ja merialueita palvelevien huoltotoimintojen, rakennelmien ja rampin alue.

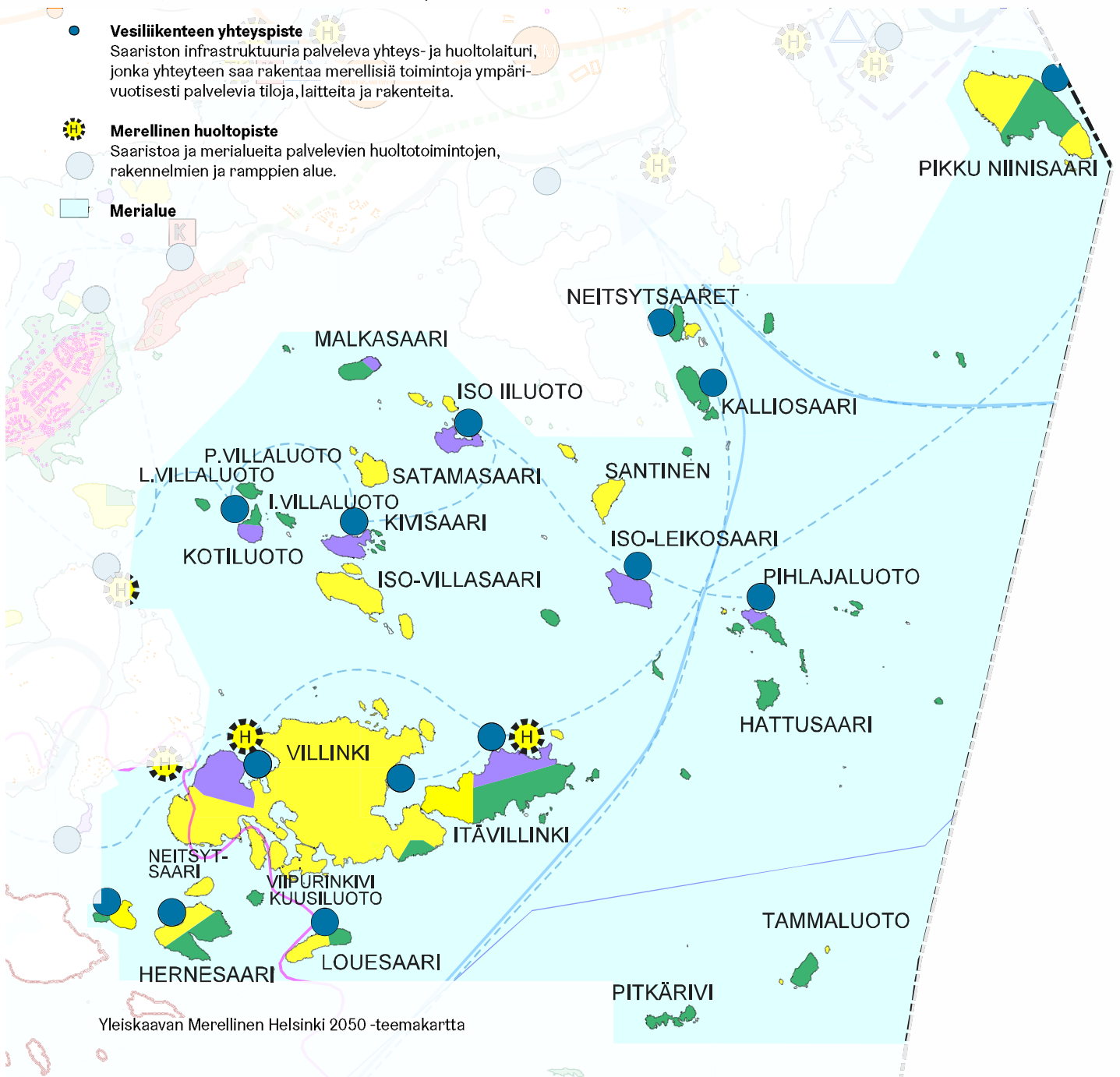
Merialue

MUUT MERKINNÄT JA YLEISSUUNNITTELUOHJEET:

Santahaminan ampumatoiminnan melualueen raja

- Tarkastelualueen saarissa edistetään jatkosuunnittelussa uusiutuvien energiamuotojen käyttöä.
- Veneiden mastokorkeudet tulee ottaa huomioon vesialueiden siltöjen suunnittelussa.
- Vedenalaisen kulttuuriperinnön selvitystarve arvioidaan vesialueiden jatkosuunnittelussa.
- Merialueella sijaitsevat Natura- ja luonnonsuojelualueet on esitetty Kaupunkiluonto-teemakartassa.

Kartta-aineistot: Karttaote Helsingin yleiskaavan 2016 Merellinen Helsinki 2050 -teemakartasta

Yleiskaavan Merellinen Helsinki 2050 -teemakartta

2.2 Maisema

Helsingin itäisessä saaristossa on saaria yhtä tiheästi kuin Saaristomerellä. Tämä Suomen rannikkoseudulle tyypillinen ominaisuus on maailmanlaajuisesti poikkeuksellinen, sillä saaristomeri on saarten lukumäärän suhteen yksi maailman tiheimmistä saaristoista.

Jääkauden vaikutukset näkyvät itäisessä saaristossa monin paikoin: saariston silokalliot ovat mannerjään hiomia ja suuret siirtolohkareet ja louhikot jään kuljettamia. Jääkauden lopulla noin 13 000 vuotta sitten sulavan mannerjään reuna vetäytyi rannikon yli. Sulava mannerjää synnytti harjuja, joista esimerkiksi Kallahdenniemenharju jatkuu meren alle, nousee välillä esiin saarina ja luotoina, kuten Santisena, Isona Leikosaarena ja Kutusärkkänä. Mannerjään vetäytymisestä lähtien maankohoaminen on jatkunut alueella. Nykyään maa kohoaa noin 2,5 mm vuodessa. Itäisen saariston pienimmät ja matalimmat luodot ovat olleet merenpinnan yläpuolella vasta muutamia satoja vuosia.

Pääosa Helsingin itäisestä saaristosta kuuluu saaristovyöhykejaossa selkävesien vyöhykkeeseen, jolle on ominaista rajautuminen mannerrannikkoon, puustoiset saaret sekä merinäkyvät, joita rytmittävät erikokoiset ja -luonteiset saaret. Vyöhykkeen pohjoisosat ovat luonteeltaan mantereisia, reheviä ja osin rakennettuja, mutta etelässä selät ovat jo huomattavan mereisiä. Osa suunnittelualueen saarista kuuluu ulkosaaristoon, jolle ominaista on saarten kallioisuus ja vähäpuustoisuus tai puuttomuus. Selät ovat laajoja, eivätkä pienet, toisistaan kaukana sijaitsevat saaret muodosta selkeitä maisematiloja. Ulkosaaristossa avautuu laajoja avomerinäkyviä ja vapaata horisonttia.

Itäisen saariston näkymille on ominaista kerroksellisuus. Saaria on lähellä ja kaukana, ja pitkät näkyvät suoraan horisonttiin ovat harvassa. Koko itäisen saariston siluetti on ehjä ja yllättävän luonnontilainen: itäinen saaristo näyttää edelleen samanlaiselta kuin sata vuotta vanhoissa valokuvissa. Myös rannat ovat pääosin luonnontilaisia, vaikkakin paikoin kuluneita. Maisemassa selvästi erottuvat rakennetut kohdat ovat Vuosaaren Aurinkolahti, Vuosaaren satama ja Itäkeskuksen torni. Keskusta jää Santahaminan taakse näkymättömiin, paitsi ulkosaaristossa sijaitsevan Tammaluodon kalliolta avautuvassa näkymässä.

Itäiselle saaristolle ominaisia ovat kallioiset saaret, joilla on pyöreähkö profiili. Selvän poikkeuksen tästä tekee hiekkaisen ja suhteellisen loivien Santisen, Ison Leikosaaren ja Kutusärkän muodostama Kallahden harjun jatke. Ulkosaaristoa lukuun ottamatta saaret ovat pääosin puustoisia ja reheviä. Itäisessä saaristossa erottuu useampia pieniä saariryhmiä,

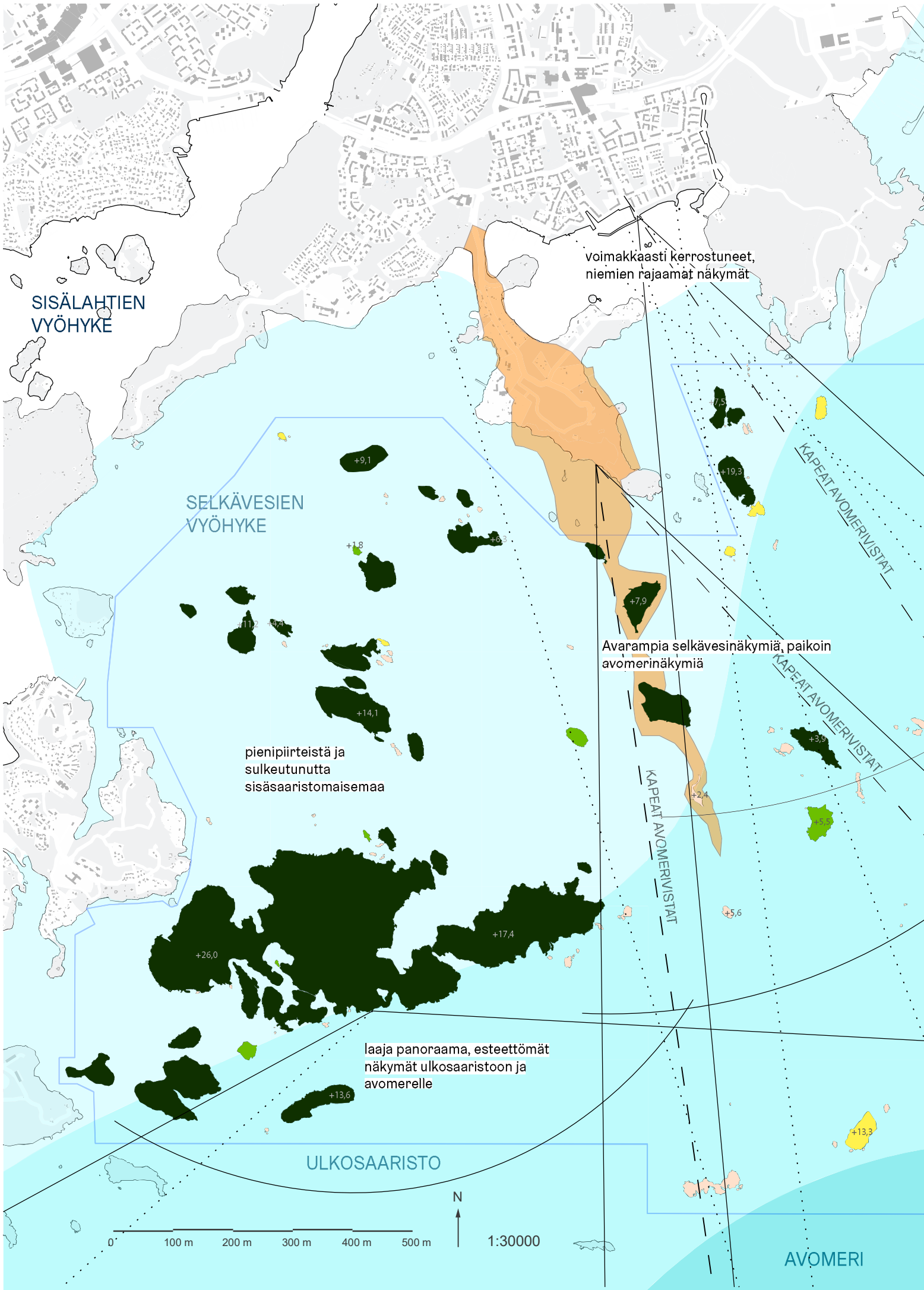
kuten liluodot, Villaluodot ja Kotiluoto sekä Pihlajaluoto yhdessä Hattusaaren, Pihlajaluodonkuvun ja niitä ympäröivien särkkien ja karien kanssa. Saarissa on yllättävän paljon vaihtelua, läheisetkin saaret voivat olla luonteeltaan hyvin poikkeavia, kuten kallioinen ja äkkijyrkkä Haapasaari loivan ja hietikkoisen Santisen vieressä.

Maastonmuodoiltaan itäinen saaristo on vaihteleva. Yksi korkeimmista kohdista osuu Villingin luoteiskulmaan (+25,5 mpy), mutta useiden, pinta-alaltaan melko pientenkin saarten korkeimmat kohdat ovat lähes 20 metriä merenpinnan yläpuolella. Saaristossa on myös hyvin matalia ja loivia saaria, kuten Sikosaari tai Pikku Satamasaari. Pääosa saarista on muodoltaan ehyitä, mutta osa on polveilevia, kuten Villinki, Hernesaari tai Iso liluoto. Rantatyyppejä on äkkijyrkistä kalliorannoista loiviin silokallioihin ja luonnonhiekkarannoista lohkareikkoihin; pehmeikkö- tai kaislikorantoja on vähän. Usein saarten etelärannat ovat rantavoimien kulutuksen takia avoimempia. Veden keskisyvyys sisälähdillä on vain muutamia metrejä, mutta saaristovyöhykkeellä se vaihtelee 10 metristä 20 metriin, lukuun ottamatta Kallahdenniemen vedenalaisia osia, jotka ovat matalikoita.

Itä-Villinki, Villinki, Hattusaari, Villinki, Tammaluoto

SISÄLAHTIEN
VYÖHYKE

SELKÄVESIEN
VYÖHYKE

voimakkaasti kerrostuneet,
niemiin rajaamat näkymät

Avarampia selkävesinäkymiä, paikoin
avomerinäkymiä

pienipiirteistä ja
sulkeutunutta
sisäsaaristomaisemaa

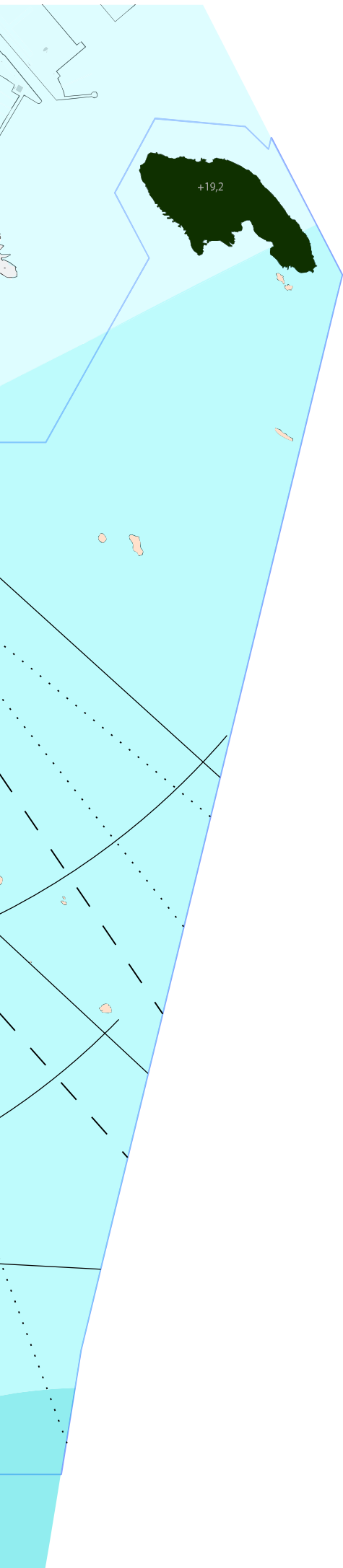
laaja panoraama, esteettömät
näkymät ulkosaaristoon ja
avomerelle

ULKOSAARISTO

AVOMERI

0 100 m 200 m 300 m 400 m 500 m 1:30000

Itäinen saaristo

Maisema: metsäisyys, näkymät ja saariston maisemavyöhykkeet

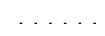

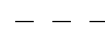
METSÄISYYS

- Metsäinen
- Harvaa puustoa
- Osittain kalliainen
- Pääosin kalliainen

HARJUJAKSO

NÄKYMÄT

- Esimerkkejä pitkistä näkymälinjoista
- Panoraama
Laaja, usein näköalapaikalta avautuva maisema tai näkymä
- Kapea, rajattu avomerenäkymä

Kartta-aineistot:

Maisemavyöhykkeet ja harjujakso: Helsingin kaupunki 2018 (Paikkatietovipunen)

Metsäisyys: Helsingin kaupunki (1991)

Näkymälinjat ja luonnehdinnat: Gylling ym. (2001)

2.3 Luonto

Helsingin itäisen saariston vaihtelevat olosuhteet ovat muodostaneet rikkaan ja monipuolisen saaristolunnon. Saariston luontotyypit ovat pääosin olleet vähällä hoidolla ja varsin luonnontilaisia, esimerkiksi saarten metsäalueet ovat saaneet kehittyä pääosin luonnontilaisina.

Kaupungin luontotietojärjestelmän luontotietojen lisäksi suunnittelussa on hyödynnetty kesän 2018 aikana tehtyjä selvityksiä itäisen saariston saarten luonnosta mm. uhanalaisten luontotyyppien ja lepakoiden osalta. Metsäisistä saarista on tehty vuonna 2018 metsien inventointi, jonka pohjalta on tehty

METSO-arviointi. Arvioinnin tavoitteena on kartoittaa monimuotoisuuden kannalta merkittäviä metsäalueita METSO-kriteeristön mukaisesti.

Saaristossa on rauhoitettujen alueiden lisäksi runsaasti arvokkaita luontokohteita. Helsingin kaupungin luontotietojärjestelmässä (LTJ) olevia arvokkaita kasvikohteita löytyy suunnittelualueelta 16, arvokkaita lintukohteita on 17. Arvokkaita geologisia kohteita on 20, jotka ovat pääosin siirtolohkareita. Itäisessä saaristossa on yksi arvokas matelija- ja sammakkoeläin kohde Villingissä. Itäisessä saaristossa on myös maakunnallisesti tärkeä lintuvesi, jota kutsutaan Kallahdenniemen vesiksi. Tällä alueella on mereen painunut harju, josta muodostuneet matalikot ja särkät ovat tärkeitä vesilintujen ruokailualueita.

Tietolaatikko: Saarten luontotyypit

Kesän 2018 aikana tehtiin itäisen saariston saarilla täydennysinventointeja saarten luontotyypeistä ja haitallisten vieraskasvien kasvustoista, erityisesti kurtturuususta (Erävuori ym. 2018). Inventoinnissa kiinnitettiin erityistä huomiota uhanalaisiin luontotyypeihin ja näiden elinympäristöjen luonnontilaan ja edustavuuteen. Inventoituja saaria oli yhteensä 26. Inventoinnit ovat pääosin Helsingin kaupungin omistuksessa olevista saarista tai saaren osista. Villingin, Itä-Villingin ja Pikku Niinisaaren inventoinnit kattoivat vain osan kustakin saaresta. Lisäksi inventoitiin sellaisia itäisen saariston saaria, joissa on tiedossa olevia luontoarvoja ja/tai kaavassa osoitettua muuttuvaa maankäyttöä.

Selvityksen mukaan uhanalaisia luontotyyppejä esiintyy 13 saarella. Silmälläpidettäviä luontotyyppejä (NT) esiintyy edellä mainitun 13 saaren lisäksi 12 saarella.

Inventoitujen saarten **äärimmäisen uhanalaisia luontotyyppejä (CR)** ovat perinnebiotooppeihin kuuluvat keto- ja niittykohteet, joita esiintyy Villingissä, Hattusaarella ja Malkasaarella. Villingin niityt ovat umpeenkasvavia, minkä takia niiden edustavuus on heikentynyt. Saarten ketokohteet ovat edustavuudeltaan hyviä tai erinomaisia, joskin pienialaisia. Kedot ovat tyypillisesti heinävaltaisia.

Erittäin uhanalaisia luontotyyppejä (EN) edustavat hiekkarannat, joita tavataan varsin monessa inventoiduista saarista. Valtaosa hiekkarannoista on kuitenkin pienialaisia poukamia, joissa ei esiinny hiekkarannoille luonteenomaista kasvillisuutta. Edustavimmat hiekkarannat ovat laaja-alaisia ja niillä esiintyy hiekkarantojen kasvillisuutta. Edustavuudeltaan hyviä tai kohtalaisia hiekkarantoja esiintyy Hattusaarella ja

Hernesaarella. Muita erittäin uhanalaisia luontotyyppejä ovat varpunummet, lehtokorvet, tervaleppäkorvet, hauruvallit ja kuivahkot kankaat. Näiden luontotyyppien edustavuus on hyvä tai kohtalainen kaikilla kohteilla. Hauruvallit ovat kuitenkin melko vaatimattomia eikä laajoja ja korkeita vallikertymiä havaittu.

Vaarantuneita luontotyyppejä (VU) edustavat lehtomaiset kankaat ja tuoret kankaat, joiden piirteet ja rakenne vastaavat luontotyyppikuvausta. Näitä esiintyy ainoastaan isommissa saarissa, joissa on laajemmin metsää: Pikku Niinisaarella, Villingissä, Itä-Villingissä ja Hernesaarella. Kaikissa saarissa kohteet ovat edustavuudeltaan hyviä tai jopa erinomaisia. Muita vaarantuneita luontotyyppejä ovat muutamissa saarissa esiintyvät pienialaiset lehdot, isovarpurämeet sekä Pitkärivi, joka kuuluu luontotyyppiin lintusaaret. Lehdot ovat luontaisia eikä niissä ole havaittavissa kulttuurivaikutteisuuksia. Isovarpurämeet ovat kasvistollisesti tavanomaisia ja pienialaisia, mutta niitä esiintyy varsin vähän saarissa.

Silmälläpidettäviistä luontotyypeistä (NT) laajimmin ovat edustettuna kivikkoiset niityrannat, joita esiintyy valtaosalla saarista. Yleisesti ottaen edustavuus on hyvä tai erinomainen niissä saarissa, joissa ei ole runsasta virkistyskäyttöä. Luontotyyppi varioidaan laajalti. Muita silmälläpidettäviä luontotyyppejä edustavat kallioiden lammikot, vaahteralehdot (ainoastaan Kotiluodolla) ja Villingin varjoisa kalliojyrkäne.

Rannikon luontotyypeistä yleisimmät ovat kivikko- ja lohkarerannat, merenrantakalliot ja sora- ja somerikorannat. Kyseiset luontotyypit ovat luokituksestaan **elinvoimaisia (LC)**, mutta edustavat oman tyyppistään rantaluontoa, jolla on myös arvonsa.

Saaristoluonnon kuluneisuus

Saaristoluonto on usein kulutusherkkää. Itäisen saariston voimakkaimmin muuttuneita saaria ovat Louesaari, Satamasaari, Pikku Satamasaari, Malkasaari ja Iso liluoto. Voimakasta kulutusta esiintyy mm. Pikku Leikosaarella, Kalliosaaressa ja Villaluodoilla. Villingissä, Itä-Villingissä ja Hernesaarella on laajempia kulumattomia alueita.

Voimakkaimmin ulkoilun kulutus ilmenee kallioalueilla ja kallioisilla saarilla. Telttailun kuluttava vaikutus näkyy Pikku Leikosaarella, Kalliosaaressa, Malkasaarella, Pihlajaluodolla ja Villaluodoilla. Telttapaikat ympäristöineen ovat kuluneita, kuten myös keittokastosten ympäristöt. Useissa saarissa kulku on kanavoitunut kuitenkin poluille, mikäli saarella on metsäistä ympäristöä. Ranta-alueiden kasvillisuuteen ei useimmissa saarissa ole kohdistunut erityisen voimakasta kulutusta yksittäisiä rannan myötäisiä polkuja tai rantautumispaikkoja lukuun ottamatta. Satamasaaren rantaviiva on yksi muuttuneimmista, koska rantakivikkoa on kasattu monissa paikoissa pois venevalkamien tieltä. Myös esimerkiksi Malkasaarella on nähtävissä kulutuksen aiheuttamaa rantaeroosiota saaren pohjoisrannalla.

Haitalliset vieraslajit

Saaristossa esiintyy haitallisia vieraslajeja, kuten kurttulehtiruusu sekä minkkejä ja supeja, jotka syövät vesilintujen poikasia ja heikentävät merkittävästi lintujen pesimätulosta saaristossa.

Kesän 2018 inventointitöiden yhteydessä kartoitettiin vieraskasvilajien esiintymistä saarissa. Erityisesti pyrittiin selvittämään kaikkien inventoitujen saarten kurtturuusu esiintymät. Kaikki kesän 2018 esiintymätiedot on kirjattu kaupungin vieraslajirekisteriin. Kurtturuusua löytyi 18 saaresta yhtenä tai useamman kasvuston esiintymänä. Kasvia esiintyy tyypillisesti pieninä, yksittäisinä pensaina rantavyöhykkeen

yläosissa. Laajempia kasvustoja laji on muodostanut Hattusaarella, Hernesaarella ja Jänissaarella. Suurimmissa saarissa ja kesämajasaarissa havaittiin myös lupiinia, jättitarta ja terttuseljaa. Villingissä lupiinia on runsaasti vanhalla niittyalueella. Itä-Villingissä jättitarta muodostaa laajan kasvuston vanhan pihapiirin reunalla.

Vedenalainen luonto ja vedenlaatu

Itäinen saaristo on Helsingin vedenalaisen luonnon osalta tärkein ja monipuolisin alue. Kallahdenniemen vedenalaisen jatkeen lisäksi Villingin ympäristö ja useiden muiden saarten vedenalaiset osat ja muutamat matalikot ovat kokonaisuudessaan monipuolisia. Alueella sijaitsee myös joitakin tärkeitä rannikon laguuneja ja useita riuttakohteita.

Itämeren vesi on murtovettä, joten itäisen saariston kalasto koostuu sekä mereisistä että makean veden lajeista. Alueella tavataan kampelan, merikutuisen siian ja kuoreen poikasia. Lisäksi alueelle on asetunut aggressiivinen vieraslaji mustatäplätokko. Viimeisten vuosikymmenten aikana kalakantojen koostumukseen ovat vaikuttaneet mm. istutukset. Helsingin merialueelta tavataan noin 60 kalalajia. Paikallinen jätevesikuormitus sekä Suomenlahden ja Itämeren yleinen tila ovat kuormittaneet kalakantoja. Kuormituksen väheneminen 1980-luvun puolessa välissä on muuttanut kalastoa paikoin ja jonkin verran elpymistä on tapahtunut.

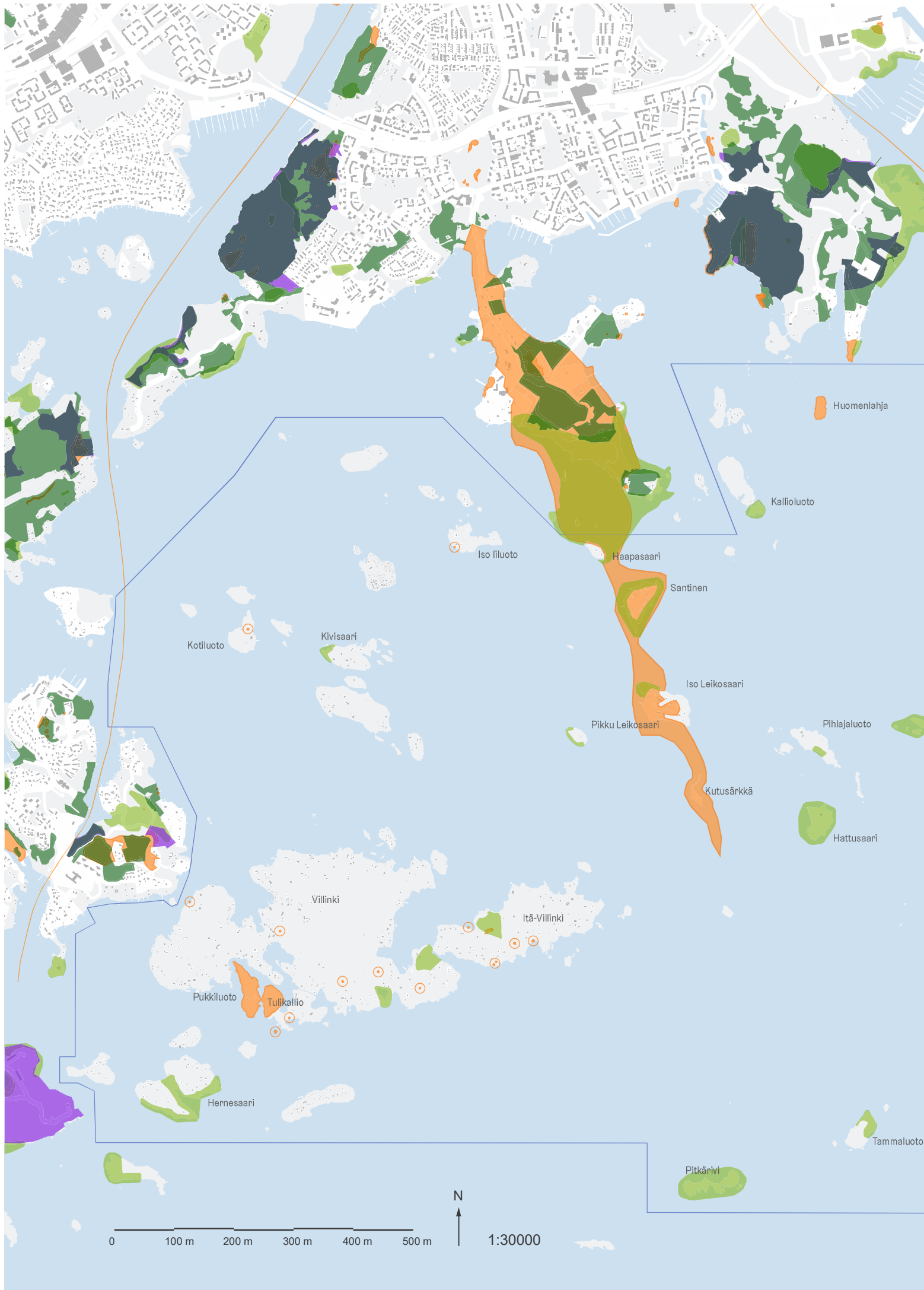
Kalojen lisääntymisen kannalta vedenalaisen luonnon monimuotoisuus on tärkeää, hyvinvoivien makrolevä- ja vesikasvikasvustojen toimiessa kalojen lisääntymisalueina ja kalanpoikasten habitaatteina. Vedenalaisen eliöstön tilaan vaikuttavat alueella voimakkaimmin ranta- ja vesirakentaminen sekä vesiliikenne ja veneily ja siihen liittyvät toiminnot, esimerkiksi väylien ylläpito ja muu ruoppaustoiminta. Alueen rantaviiva on Helsingin mittakaavassa suhteellisen vähän rakennettu.

Tietolaatikko: Itämeren luontotyypit

Seuraavassa listassa on kuvattu suunnittelualueella esiintyvät uhanalaiset luontotyypit ja itäisen saariston saaret, joiden rantavesissä tärkeimmät esiintymät alueella sijaitsevat.

- **Haurupohjat (EN):** Villinki, Itä-Villinki, Neitsyt-saari, Hernesaari, Louesaari, Iso Leikosaari, Kutusärkkä, Santinen, Huomenlahja, Kallahdenniemen matalikko
- **Punaleväpohjat (EN):** Itä-Villinki, Villingin eteläranta, Louesaari, Tammaluoto, Pitkärivi, Kuminapaasi-Haahkakivi-Tiirapaasi-Kärkipaasi - alue

- **Suojaisat näkinpartaispohjat (VU):** Kallahdenniemen eteläisimmän viidenneksen itäpuoli
- **Merijokas pohjat (VU):** Kallahdenniemen matalikko, Iso-Leikosaaren eteläpuoli
- **Fladat ja kluuvit (VU):** Villingin Kristallilahti, Laukolahti ja Vuorilahdenlampi, Kivisaarenluodot, Kalliosaari, Neitsyt-saaret
- **Haura- ja hapsikkapohjat (NT):** Kallahdenniemen vedenalainen jatke, Santinen, Iso-Leikosaari
- **Avoimet näkinpartaispohjat (NT):** Kallahdenniemen eteläisimmän viidenneksen itäpuoli

Huomenlahja

Kallioluoto

Iso Iiluoto

Haapasaari

Santinen

Kotiluoto

Kivisaari

Iso Leikosaari

Pikku Leikosaari

Pihlajaluoto

Kutusärkkä

Hattusaari

Villinki

Itä-Villinki

Pukkiluoto

Tulikallio

Hernesaari

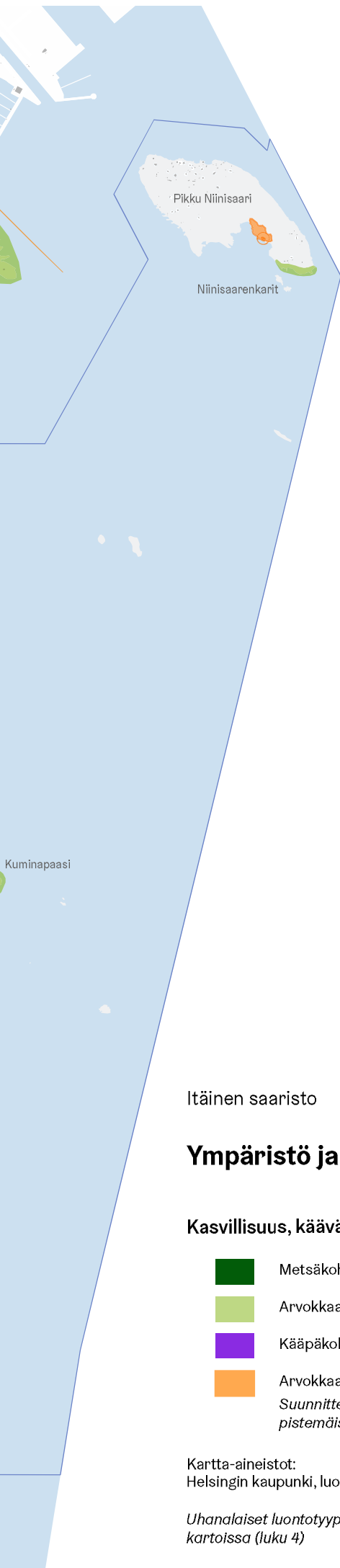
Pitkärivi

Tammaluoto

0 100 m 200 m 300 m 400 m 500 m

1:30000

Itäinen saaristo

Ympäristö ja luonto

Kasvillisuus, käävät ja geologiset kohteet

- Metsäkohteet
- Arvokkaat kasvikohteet
- Kääpäkohteet
- Arvokkaat geologiset kohteet
*Suunnittelualueella sijaitsevat
pistemäiset kohteet ympäröity*

Kartta-aineistot:
Helsingin kaupunki, luontotietojärjestelmä 2021

Uhanalaiset luontotyypit on kuvattu saarikohtaisissa kartoissa (luku 4)

Helsingin edustalla meriveden laatu on sisäsaariston alueella välttävä ja ulkosaaristossa tyydyttävä. Sinileväkukintoja esiintyy vaihtelevasti pääosin ulkosaaristossa ja Seurasaarenselän ja Laajalahden ympäristössä. Veden laatuun vaikuttavat mm. Suomenlahden yleinen tila sekä jokien kevät- ja syystulvat. Merenpohjan tila itäisessä saaristossa on vaihteleva. Alueella esiintyy hapettomia pohjia, esimerkiksi Villingin eteläpuolella. Alueella sijaitsee kuitenkin myös pääkaupunkiseudun selvästi monimuotoisin vedenalaisen luonnon kohde, Kallahdenniemen vedenalainen jatke. Tämä pääosin hiekkapohjainen alue, jota ympäröi savipohjat sekä kivikko- ja kalliorannat, ylläpitää alueella monipuolista vedenalaista eliöstöä. Alueella tavataan silmälläpidettävää meriajokasta.

Kasvillisuus

Saaristossa on enemmän alkuperäistä kasvilajistoa kuin muualla Helsingissä; etenkin putkilokasvikanta on monipuolinen. Itäisessä saaristossa on useampia saaria, joissa on yli 100 putkilokasvilajia. Helsingin saaristossa ihmisen toiminta on vaikuttanut pitkään, mikä on vaikuttanut myös kasvilajistoa rikastavasti.

Suurimmat saaret ovat valtaosin puustoisia, kasvu- paikkatyypin vaihdellessa kuivista kallionlakimänniköistä reheviin kuusikoihin ja tervalepikoihin, jopa ulkosaaristolehtoihin. Kuivat kesät ovat aiheuttaneet tuhoja saaristometsissä.

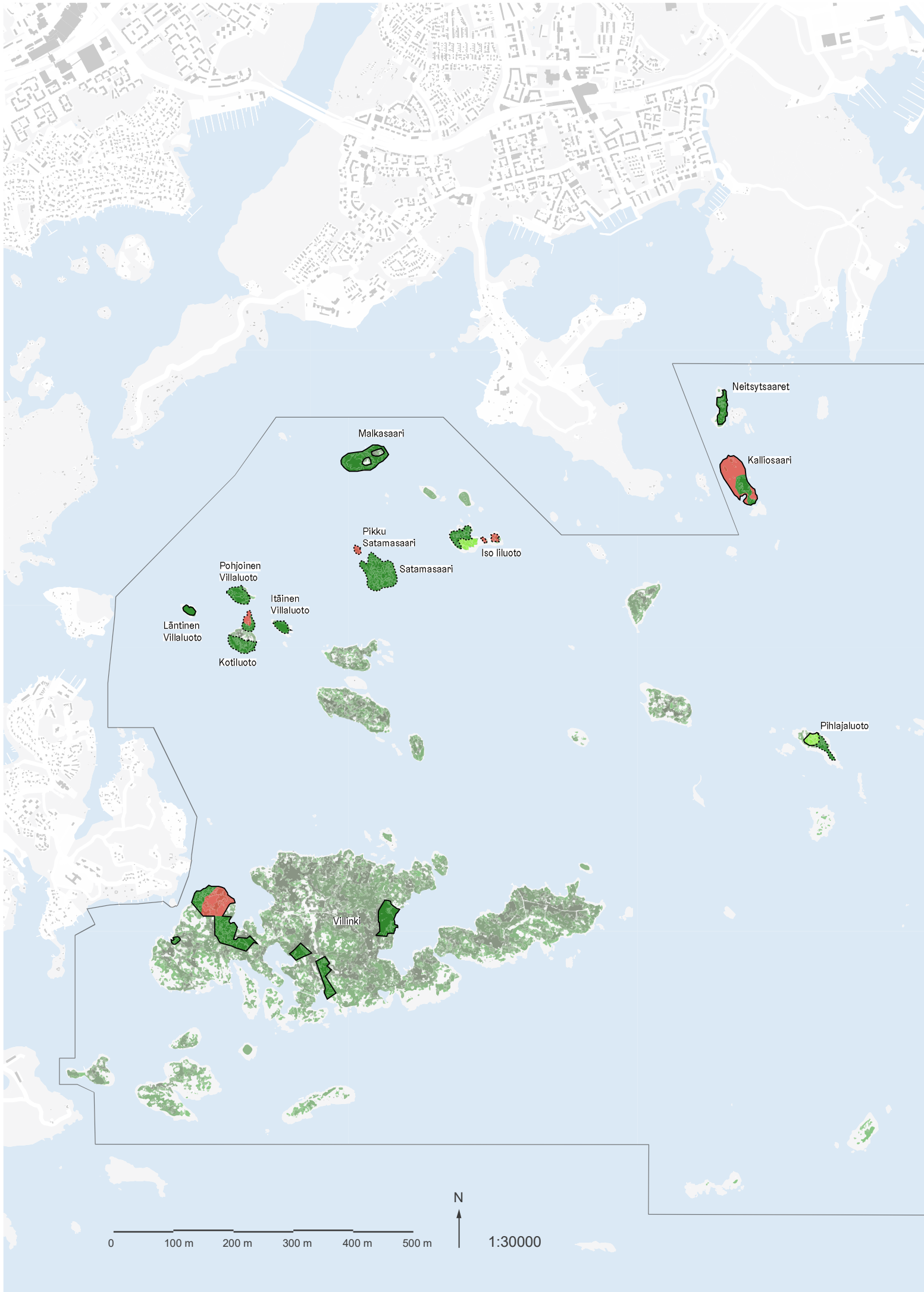
Geologiset kohteet

Suurin osa itäisen saariston arvokkaista geologisista kohteista on siirtolohkareita. Suunnittelualueen keskiosassa sijaitseva Kallahdenniemen hiekkaharju harjusaarineen on geologiselta arvoltaan suuri. Lisäksi kallioalueista Huomenlahjan tynnylaavakalliot, Pikku Niinisaaren kerroksellinen tuffiitti sekä Pukkiluodon ja Tulikallion maisemallisesti merkittävät kallioalueet on luokiteltu geologisesti tai geomorfologisesti arvokkaiksi kohteiksi.

Rantaniitty Pikku Niinisaaressa

Pikku Niinisaari

Itäinen saaristo

Metsäiset alueet: METSO-kohteet

Kriteeriluokka

I-luokan kriteerit täyttyvät

II-luokan kriteerit täyttyvät

Elinympäristötyypit

Lehto

Runsalahopuustoinen kangasmetsä

Korpi, räme tai suon reunametsä

Muu kallio-, jyrkänne- tai louhikkometsä

Nimetyt saaret ovat olleet mukana METSO-inventoinnissa 2018

Kartta-aineistot:
Helsingin kaupunki, luontotietojärjestelmä 2018
Siuruainen, A. (2018): METSO-inventointi

Metsäiset alueet

Saariston metsäiset alueet ovat puustoltaan ja metsäisiltä luontoarvoiltaan yleisesti ottaen monipuolisia ja edustavia. Kaupungin omistamat saaristometsät ovat olleet pitkään vähällä hoidolla ja niissä esiintyy paljon vanhaa puustoa.

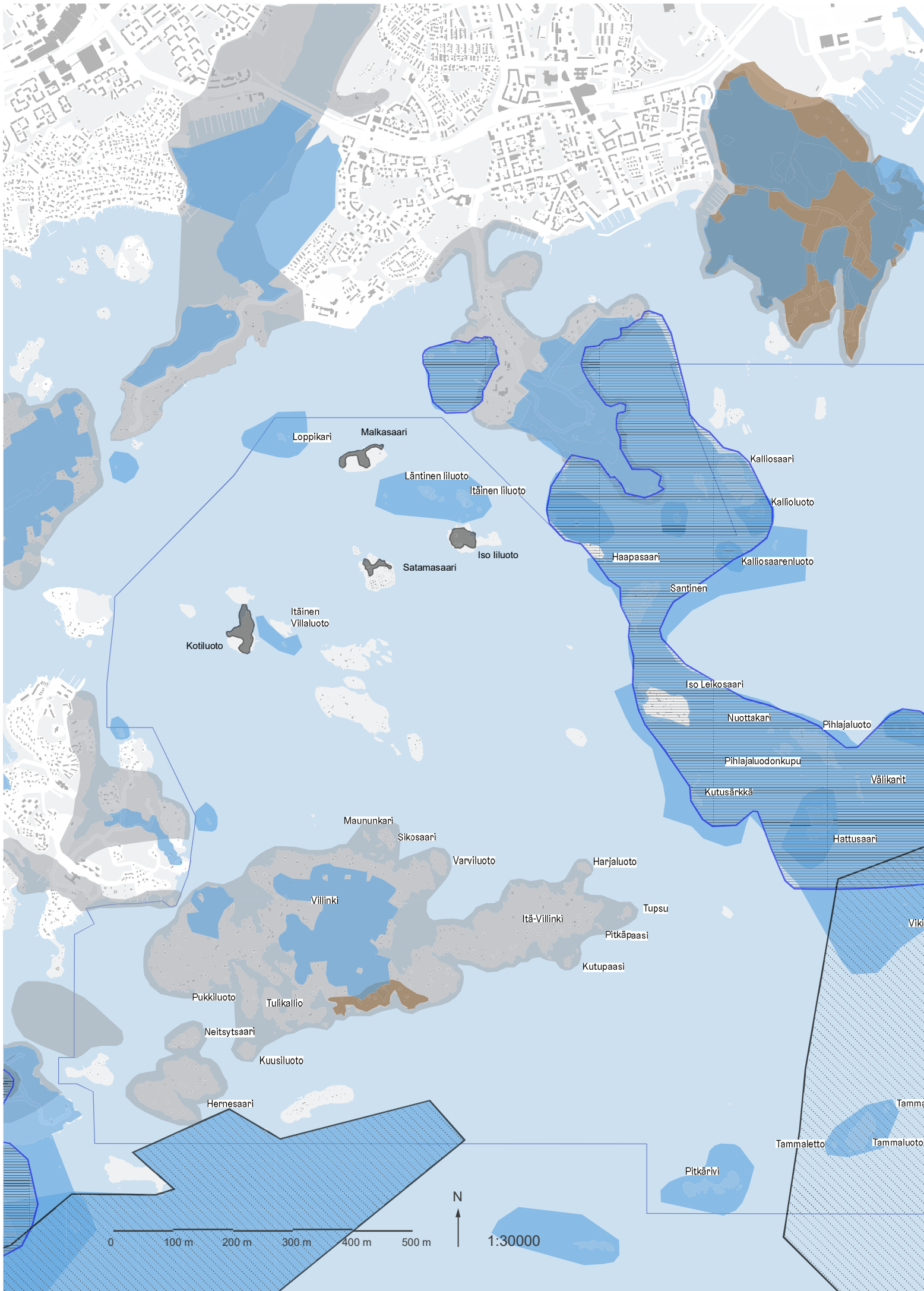
Kaupungin omistamien itäisen saariston saarten metsäiset alueet inventoitiin kesällä 2018. Inventoidun metsäalueen pinta-ala oli lähes 63 hehtaaria. Inventoinnissa löytyi runsaasti METSO-luokituksen täyttäviä kohteita, yhteensä 45 hehtaaria. METSO-kriteerit täyttyivät siis 71 prosentilla koko alueen metsäinventointialasta. Suurin osa METSO-kohteista oli runsalahopuustoisia kangasmetsiä, toiseksi eniten oli metsäisiä kalliikohteita ja näiden lisäksi havaittiin muutamia korpi- ja lehtokohteita. Suurin osa edellä mainituista kohteista täytti METSO I-luokan kriteeristön ja muut kohteet METSO II-luokan kriteeristön.

Inventointi kattoi Pikku-Niinisaaren, Ison liluodon, Malkasaaren, Pohjoisen, Läntisen ja Itäisen Villaluodon, Kotiluodon, Satamasaaren, Pikku Satamasaaren, Villingin, Kalliosaaren, Neitsytsaaren ja Pihlajaluodon. Suurin yksittäinen kohde oli Pikku-Niinisaari, josta yhtenäistä METSO-pinta-alaa löytyi yhteensä lähes 15 hehtaaria.

Saariston puusto on pääosin mäntyvaltaista melko vanhaa puustoa mikä johtuu saarten monin paikoin kallioisesta ja karummasta maaperästä. Lehtoalueilla puusto on lehtipuuvaltaista. Lahopuun määrä vaihtelee runsaasta kohtalaiseen. Lahopuu on suurelta osin kallioalueiden pysty- ja maamäntykeloa. Paikoin on myös runsaasti kuusilahopuuta. Myös muita lehtilahopuita on paikoin jonkin verran. Alueen lahopuusto on paikoin monipuolista ja lahopuujatkumo on paikoin olemassa. Kohteen kallioalueet ovat puustoltaan lähes luonnontilaisia tai melko luonnontilaisen kaltaisia.

Saarten pohja- ja kenttäkerros on paikoin kulunut suosituimpien saarten ulkoilu- ja virkistyskäytön takia. Saarissa kulkee paikoin tiheä polkuverkosto ja alueen saarten virkistyskäyttö vaihtelee kohtalaisesta runsaaseen saarten rantautumismahdollisuuksien ja virkistyspalveluiden mukaan. Lehtoalueet ovat säästyneet kulutukselta kohtuullisen hyvin pensaikkoisuuksensa ansiosta. Kuivat kesät ovat aiheuttaneet tuhoja saaristometsissä.

Helsingin metsä- ja puustoisien verkoston kannalta merkittäviä laajoja metsäalueita esiintyy Itä-Villingissä, Villingissä ja Pikku-Niinisaarella. Yksi Helsingin metsä- ja puustoisien verkoston runkoyhteyksistä kulkee Itä-Villingistä Vartiosaaren, Jollaksen ja Villingin kautta koilliseen aina Sipoonkorpeen asti. Tämä runkoyhteys muodostaa ekologisesti tärkeän ja virkistyksen kannalta merkittävän viheryhteyden Itä-Helsingistä Sipooseen.

Info: Lepakot itäisessä saaristossa

Tärkeitä lepakkoalueita on suunnittelualueella kolme: Villingin ja Itä-Villingin alue, Hernesaaren ja Neitsytsaaren alue sekä Jollaksen selän alue osittain. Tiedot perustuvat selvitykseen, joka tehtiin vuonna 2014 (Wermundsen ym.). Kaikki lepakkolajit ovat luonnonsuojelulain (LSL 29 §) nojalla rauhoitettuja. Ne kuuluvat myös EU:n luontodirektiivin liitteen IV(a) lajeihin, joiden levähdys- ja lisääntymispaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kiellettyä koko Euroopan Unionin alueella.

Kesän 2018 aikana tehtiin lepakkokartoituksia kuudessa itäisen saariston saarella (Karlsson 2018): Kotiluodolla, Satamasaarella, Malkasaarella, Isolla liluodolla, Louesaarella ja Pikku Niinisaarella. Lepakoiden esiintymistä selvitettiin ensisijaisesti niillä saarilla, joihin itäisen saariston asemakaavassa on osoitettu virkistyspalveluja ja jotka ovat osittain tai kokonaan kaupungin omistuksessa. Osa näistä saarista sijaitsee jo aiemmin Helsingissä kartoitettujen, lepakoiden kannalta erittäin arvokkaiksi luokiteltujen alueiden, kuten Kallahdenniemen, Jollaksen, Villingin, Vartiosaaren ja Uutelan läheisyydessä.

Helsingin saariston pienten, rannikosta kauempana sijaitsevien saarten lepakoesiintymistä ei ennen kesän 2018 selvitystä ole ollut paljon tietoa. Selvityksen mukaan saarissa esiintyi yhteensä kuusi lepakkolajia: viiksisiippalaji (isoviiksisiippa tai viiksisiippa), vesisiippa, pohjanlepako, isolepako, pikkulepako ja vaivaislepako. Tulosten perusteella osa tutkituista saarista tarjoaa lepakoille hyviä elinympäristöjä ja lepakoita havaittiin paikoin jopa runsaasti. Lepakoiden kannalta tärkeät alueet on merkitty saarikohtaisesti karttoihin. Lepakoiden esiintymistä rajoittavina tekijöinä ovat saaristossa erityisesti avoimet alueet, valoisuus ja voimakas tuuli. Yhdestä saaresta löydettiin myös lepakoiden lisääntymis- ja levähdyspaikka. Helsingin itäsaaristo on myös lepakoiden muuton yhteydessä tärkeä alue.

Selvityksen vaikutusten arviointia ja toimenpidesuosituksia lepakoiden huomioon ottamiseksi on hyödynnetty saarten hoidon ja käytön suunnittelussa. Toimenpidesuositukset liittyvät valaistukseen, metsänhoitoon ja rakennusten kunnostamistöihin ja niiden ajoittamiseen.

Itäinen saaristo

Ympäristö ja luonto

Linnusto ja muut eläimet

- Tärkeitä lepakkoalueet (LTJ)
- Lepakoille tärkeät alueet (lepakkoselvitys 2018)
- Tärkeitä matelija- ja sammakkoeläin-kohteet
- Tärkeitä lintualueet
- Kansainvälisesti tärkeät lintualueet (IBA)
- Suomen tärkeät lintualueet (FINIBA)

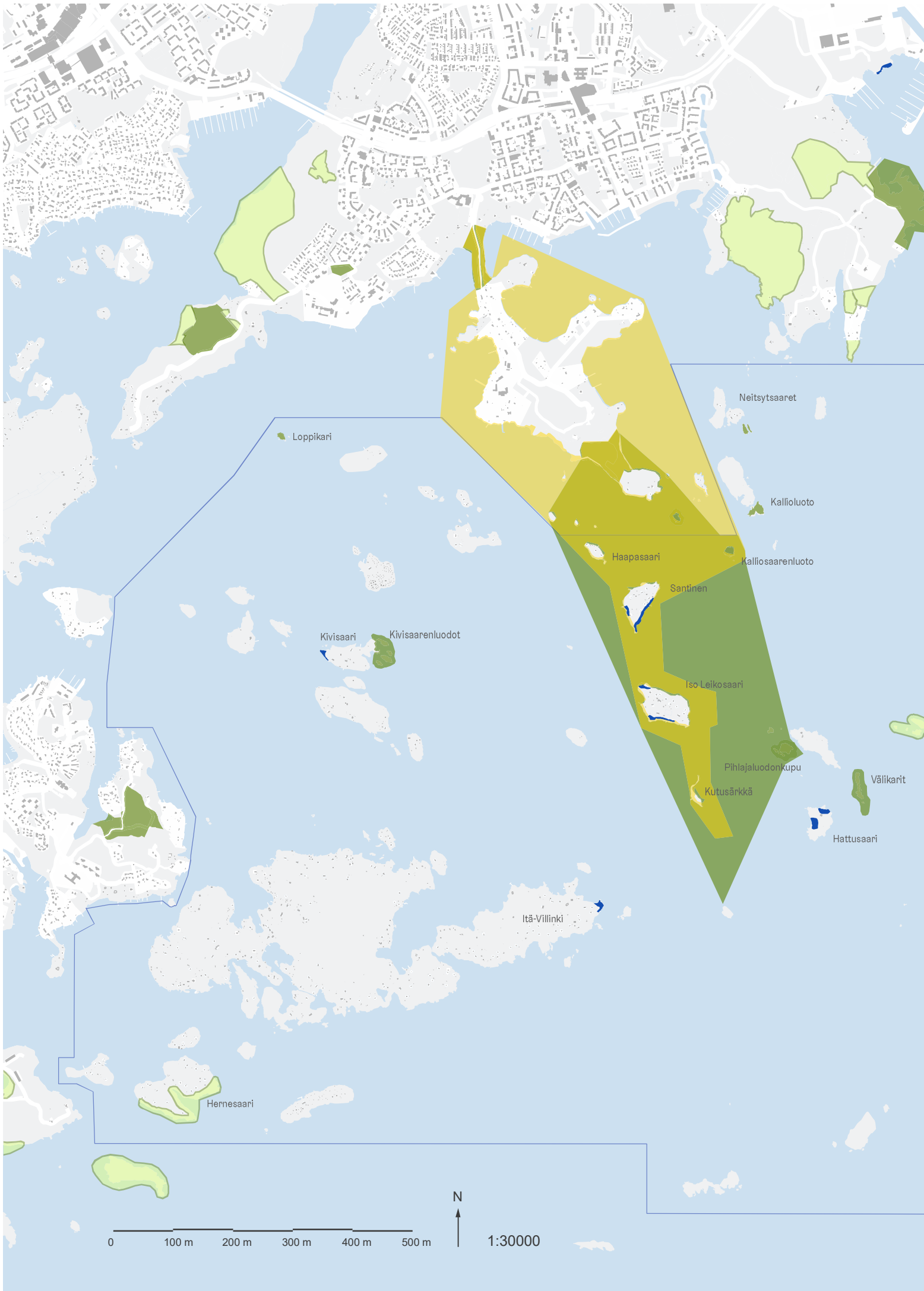
Kartta-aineistot:
Helsingin kaupunki, luontotietojärjestelmä 2021
Hagner-Wahlsten, N. ja Karlsson, R. (2018)

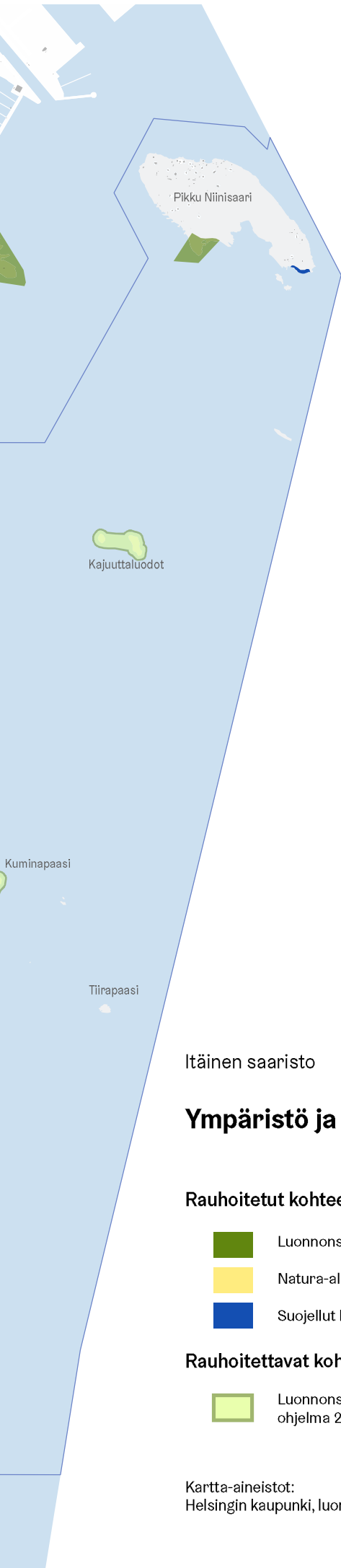
Itäisen saariston linnut ja muut eläimet

Itäinen saaristo on arvokasta linnustoaluetta. Alueen linnusto on erittäin rikas ja hyvin edustava, ja itäinen saaristoalue muodostaa merkittävän linnuston pesimä- ja levähdysalueen. Alueella on useita alueellisesti, valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti arvokkaita lintukohteita sekä runsaan pesimä- ja peruslajiston sa että runsaan alueella muuttoaikoina levähtävän linnuston vuoksi.

Itäisen saariston nisäkkäät ovat samoja kuin manta-reella: mm. metsäjäniksiä, peltomyyriä, minkkejä ja supikoiria. Itäisen saariston nisäkkäistä huomionarvoisimpia ovat lepakot.

Itäinen saaristo

Ympäristö ja luonto

Rauhoitettut kohteet

- Luonnonsuojelualueet
- Natura-alueet
- Suojellut luontotyytit

Rauhoitettavat kohteet

- Luonnonsuojeluohjelma 2015-2024

Kartta-aineistot:
Helsingin kaupunki, luontotietojärjestelmä 2021

Luonnonsuojelu

Itäisessä saaristossa on paljon arvokkaita luontokohteita, joista osa on suojeltuja tai rauhoitettuja. Suurin osa itäisen saariston luonnonsuojeluun varatuista alueista on pienialaisia lintuluotoja. Joissakin saarissa on lisäksi arvokkaina luontotyyppinä suojeltuja merenrantaniittyjä ja kasvillisuudeltaan merkittäviä hiekkarantoja. Osa suojelukohteista sijaitsee yksityismailla.

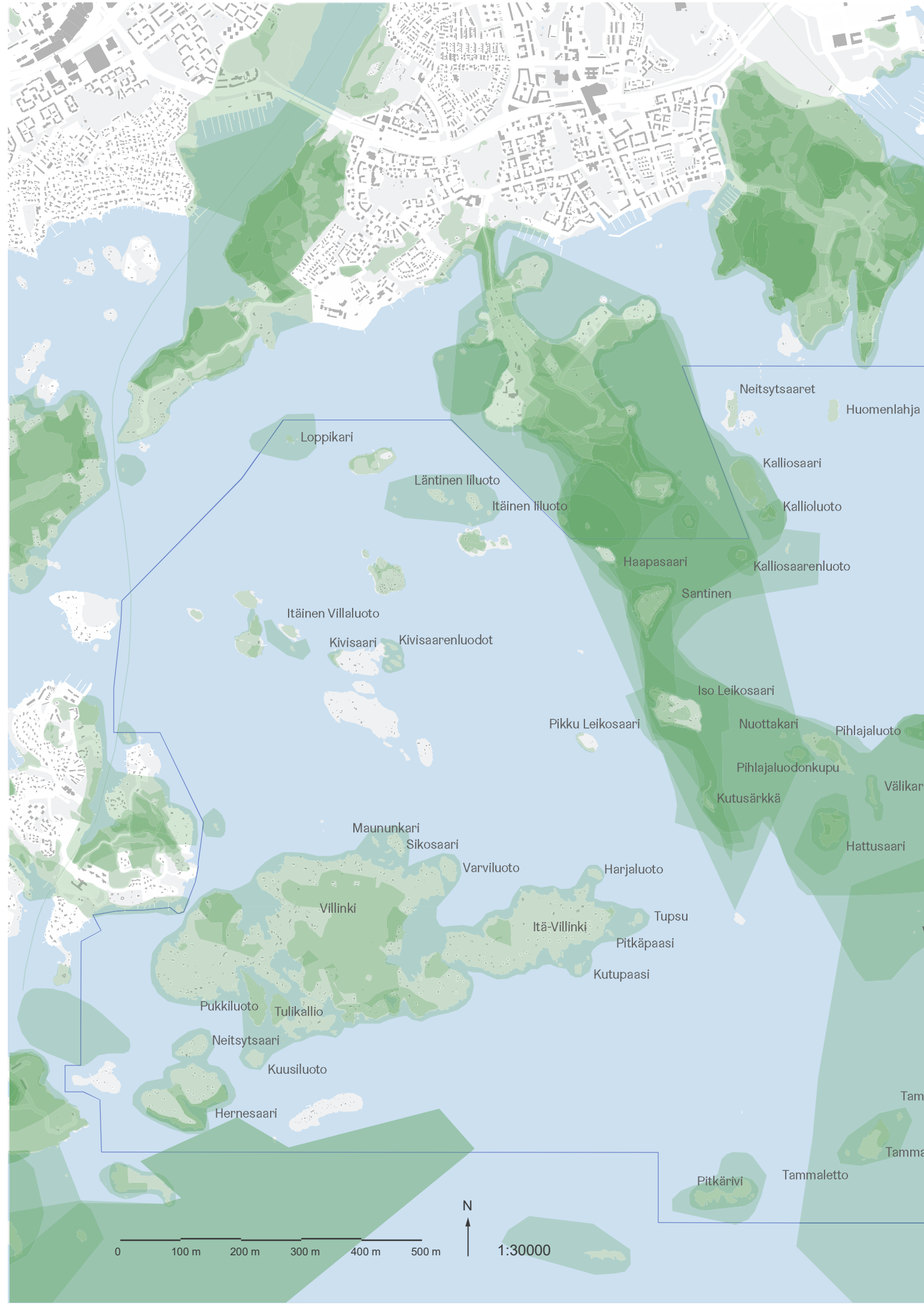
Itäisessä saaristossa on Kallahden harju-, niitty- ja vesialueita käsittävä Natura 2000 -alue. Lisäksi Kallahdenniemi kuuluu valtakunnalliseen harjijensuojeluohjelmaan. Kallahden vedenalainen luonnonsuojelualue, Kallahden matalikko, rauhoitettiin vuonna 2019.

Luonnonsuojelualueita on kahdeksan: Välikarit, Pihlajaluodonkupu, Kivisaaren luodot ja luotoja ympäröivä vesialue, Loppikari, Neitsytsaarten lintuluodot, Kalliosaarenluoto, Kallioluoto sekä Pikku Niinisaaren rantaniitty ja vesialue. Luonnonsuojelualueet ovat pääosin pinta-alaltaan pieniä lintuluotoja, jotka on rauhoitettu linnuston perusteella.

Luonnonsuojeluohjelman 2015-2024 kohteita on neljä: Kuminapaasi, Kajuuttaluodot, Santahaminan Herrensaari sekä Kallahden matalikko. Kajuuttaluotojen luonnonsuojelualueen perustamista valmistellaan. Kaupunkiympäristölautakunnan ympäristö- ja lupajasto päätti kokouksessaan 7.11.2019 esittää kaupunginhallitukselle ja edelleen Uudenmaan ELY-keskukselle Kajuuttaluotojen luonnonsuojelualueen perustamista ja alueen hoito- ja käyttösuunnitelman hyväksymistä.

Luonnonsuojelulaissa rauhoitettuja suojeltuja luontotyyppijä on seitsemän: Itä-Villingin merenrantaniitty, Hattusaaren hiekkarannat, Ison Leikosaaren merenrantaniitty, Ison Leikosaaren hiekkaranta, Santisen hiekkarannat, Kivisaaren merenrantaniitty sekä Pikku Niinisaaren merenrantaniitty. Suojeltuja lajikohteita on yksi eli Pihlajaluodon kenttöorakko. Kaikki kohteet ovat uhanalaisiksi luokiteltuja merenrantojen luontotyyppijä. Osa kohteista on säilynyt hyvin, osa on kärsinyt kulutuksesta, kuten Hattusaaren hiekkaranta.

Vesilain perusteella suojeltuja alueita on yksi, Villinissä sijaitseva Vuorilahdenlampi. Tämän merestä irti kuroutuneen kluuvilammen (glo-lammen) luonnontilan vaarantaminen on kielletty.

Neitsytsaaret
Huomenlahja

Loppikari

Kalliosaari

Läntinen liluoto

Kallioluoto

Itäinen liluoto

Haapasaari

Kalliosaarenluoto

Itäinen Villaluoto

Santinen

Kivisaari

Kivisaarenluodot

Iso Leikosaari

Pikku Leikosaari

Nuottakari

Pihlajaluoto

Pihlajaluodonkupu

Välikärit

Kutusärkkä

Hattusaari

Maununkari

Sikosaari

Varviluoto

Harjaluoto

Villinki

Itä-Villinki

Tupsu

Pitkäpaasi

Kutupaasi

Pukkiluoto

Tulikallio

Neitsytsaari

Kuusiluoto

Hernesaari

Pitkärivi

Tammaletto

Tamma

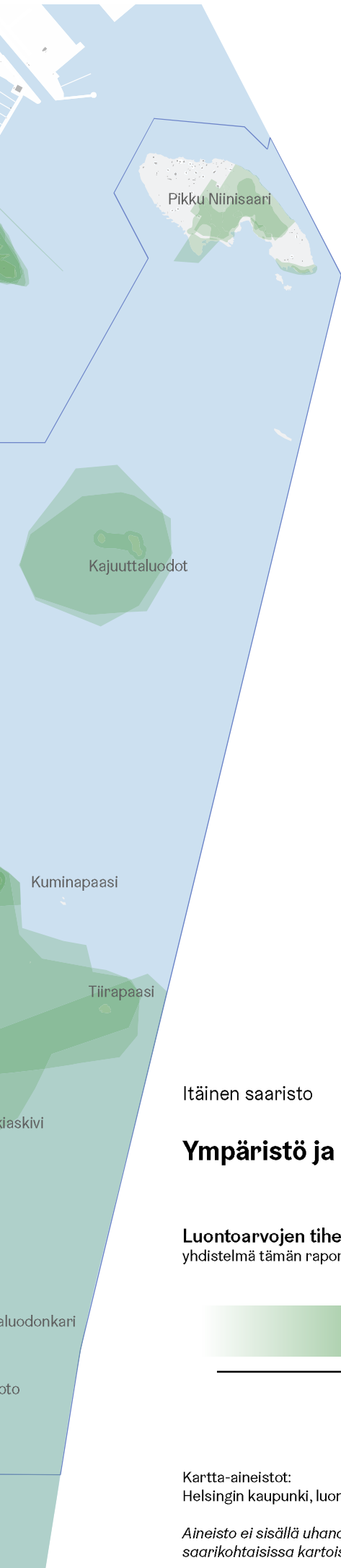
Tammaluoto

0 100 m 200 m 300 m 400 m 500 m

1:30000

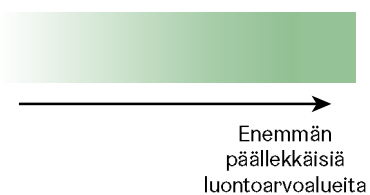

Itäinen saaristo

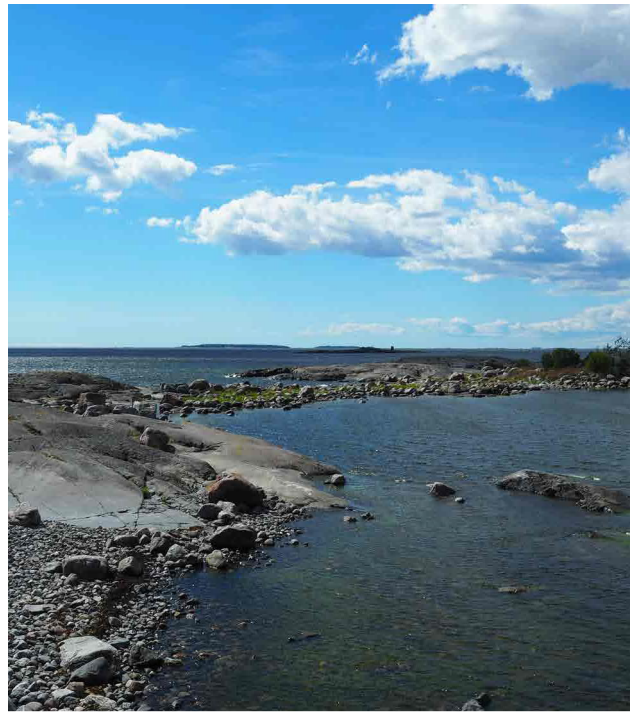
Ympäristö ja luonto

Luontoarvojen tihentymät
yhdistelmä tämän raportin muista luontotietokartoista

Kartta-aineistot:
Helsingin kaupunki, luontotietojärjestelmä 2021

Aineisto ei sisällä uhanalaisia luontotyyppejä (kuvattu saarikohtaisissa kartoissa)

Pitkärivi, Pihlajaluoto, Villinki

2.4 Kulttuuriympäristö ja -historia

Luonnontilaisesta ilmeestään huolimatta Helsingin itäinen saaristo on myös kulttuurimaisemaa. Itäinen saaristo on arvokas osa Itä-Helsingin huvilakulttuuria. Kulttuurihistoriallisesti erityisen arvokkaita saaria ovat Villinki, Itä-Villinki ja Satamasaari, joista Villinki ja Itä-Villinki ovat RKY-alueita eli valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

Itäisen saariston ensimmäiset ympärivuotiset asukkaat olivat kalastajia ja kalastustorppareita, jotka asettuivat saarille torppiin 1800-luvun alusta lähtien. Kalastuksen lisäksi kalastajat saivat tuloja esimerkiksi pienimuotoisesta maataloudesta, pirtukaupasta ja kesäasuntojen vuokraamisesta. Kalastaja-asutusta on ollut mm. Satamasaarella ja Pihlajaluodolla.

1800-luvun alussa Villinkiin syntyi pienimuotoinen kartanomiljö, johon kuului päärakennus, punainen tupa ja puisto sekä viljelymaita. Vuosien 1808–1809 Suomen sodan aikana Villinki siirtyi Venäjän valtion haltuun, ja saaresta tuli vuonna 1808 rangaistusvankien ja sotilaiden työpaikka. Tässä yhteydessä saarella raivattiin laajoja alueita, jotka ympäröitiin kivimuureilla. Nämä pitkät kivimuurit reunustavat Villingin polkuja nykyäänkin.

Huvilakulttuuri alkoi itäisessä saaristossa varsinaisesti 1870-luvulla, jolloin alueelle alkoi levitä kesähuvilasutusta. Huvilakulttuuri oli 1800-1900-lukujen vaihteen kansainvälinen ilmiö, jossa kaupunkien kauppiat, virkamiehet ja muu herrasväki muuttivat kesäksi maalle ja veden ääreen. Itäisessä saaristossa kulki tiiviisti liikennöity höyrylaivaliikenne, joka mahdollisti jopa töissä käymisen saarista käsin. Käytäntö sai alkunsa saarten ja rannikon vakituisten asukkaiden tavasta ottaa kesävuokralaisia. Vähitellen vuokralaisia varten alettiin rakentaa omia lisärakennuksia. Vauraimmat kesäasukkaat kuitenkin yleensä ostivat tai vuokrasivat tontin ja rakennuttivat oman huvilansa kesänviettopaikakseen tai vuokrattavaksi.

Huviloiden koko vaihteli, ja niiden rakennusmateriaalina oli yleensä hirsi. Huviloihin liittyi yleensä muitakin rakenteita ja rakennuksia, kuten talousrakennuksia, huvilanvartijan asunto, pesutupia, kuisteja, saunoja, ulkokuoneita, laitureita ja uimahuoneita, jopa tenniskenttiä.

Kesähuviloiden yhteydessä oli suuria puutarhoja vapaa-ajanviettoon ja ruokatalouden tueksi. Nämä puutarhat olivat usein aikansa nimekkäimpien maisema-arkkitehtien suunnitteleamia ja taidokkaasti rakennettuja erilaisine kivirakenteineen. Jotkin puutarhoista ovat edelleen kunnossa, toiset ovat päässeet villiintymään tai katoamaan. Mantereen puolella vastaavat suuret puutarhat ovat usein tuhoutuneet, mutta saaristossa niiden osana on usein ollut hidas rapistuminen. Maastosta löytyy vieläkin paljon jälkiä näistä puutarhoista, kuten kivirakenteita ja vanhaa puutarhakasvillisuutta. Osa puutarhoista olisi mahdollista vielä palauttaa, kuten Kotiluodon Runeberg-suvulle kuulunut puutarha, josta on laadittu puutarhahistoriallinen selvitys.

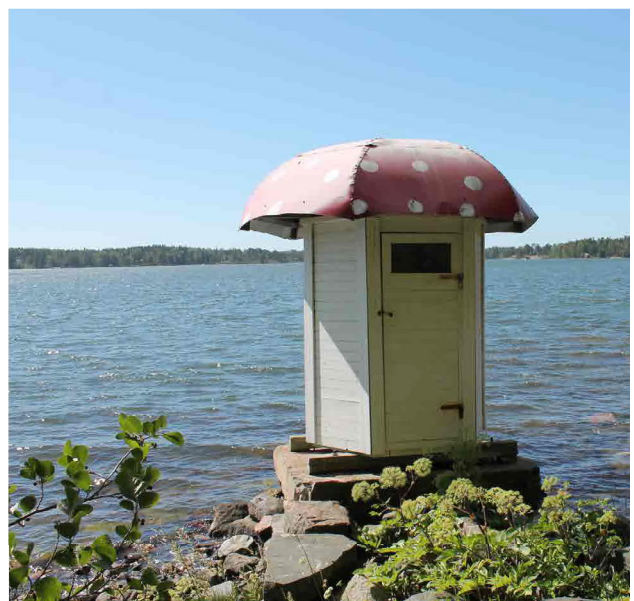
Myös sotahistoria on osa itäisen saariston kulttuurihistoriaa. Itä-Villinki oli osa Krepost Sveaborgia eli Viaporin linnoituksen merilinnoitusketjua ensimmäisen maailmansodan aikana. 1900-luvun alussa Itä-Villinki lunastettiin sotilasalueeksi ja sinne sijoitettiin vuodesta 1914 lähtien useita linnoituslaitteita. Saaresa sijaitsee mm. tykkipattereita ja valonheitinasema siirtoratoineen. Nykyisin nämä Itä-Villingin puolustusvarustukset ovat sotahistoriallisia muinaisjäännöksiä.

1930-luvulta alkaen yhä useampi huvilasaarista myytiin kaupungille tai yhteisöille joko rajoitettuun yhteiskäyttöön tai kaikille avoimiksi ulkoilualueiksi. Satamasaaret hankittiin yleiseen virkistyskäyttöön kansanpuistoksi, joka kehittyi vähitellen Kivinokan kaltaiseksi kesämaja-alueeksi. Monet yritykset, kuten Kone, Elanto ja Posti ostivat saaria henkilökuntansa virkistyspaikoiksi. Esimerkiksi Louesaari mökkeineen varattiin Postin henkilökunnan käyttöön.

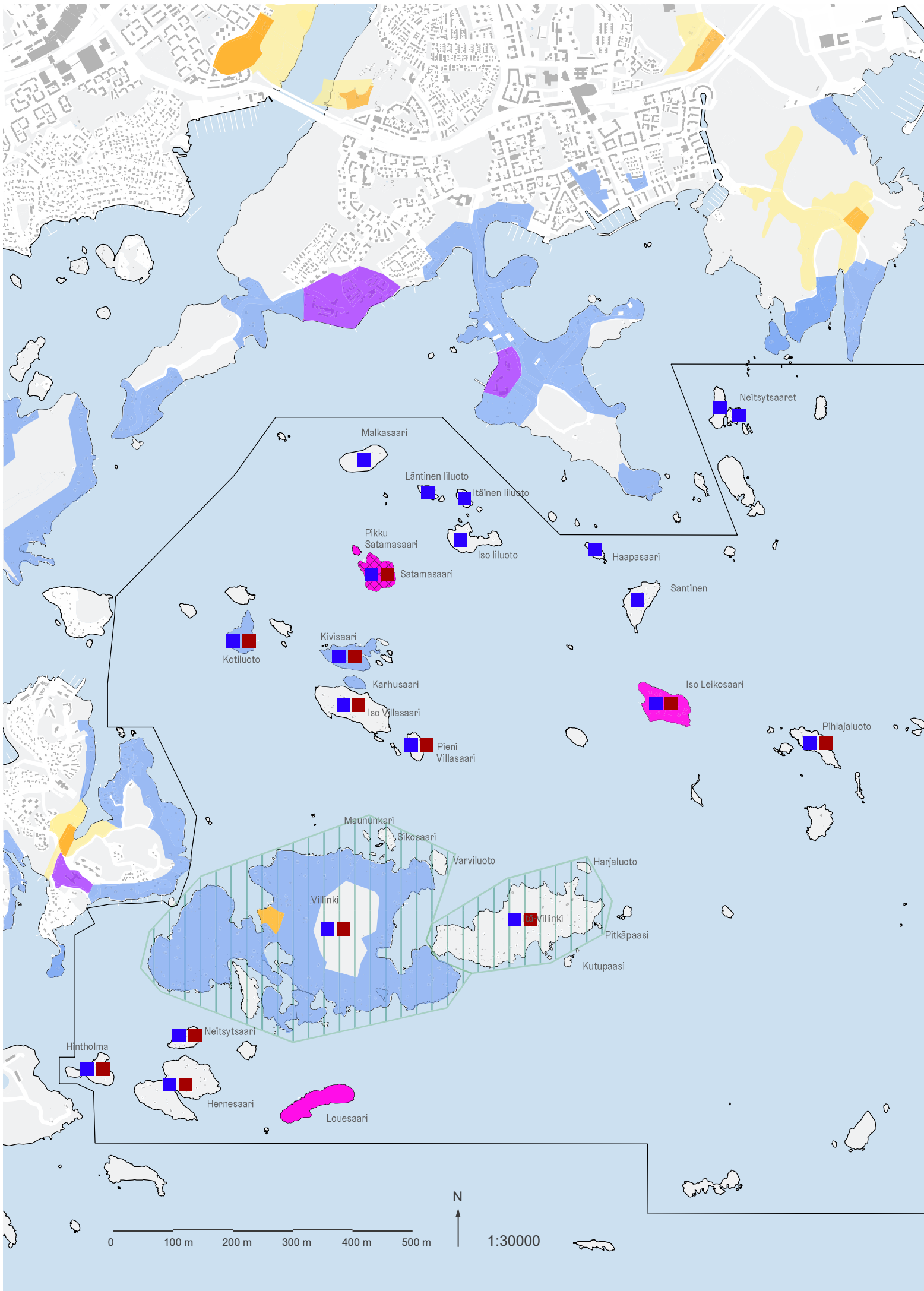
Villinki

Villinki, Itä-Villinki, Satamasaari, Kotiluoto, Pikku Satamasaari

Itäinen saaristo

Kulttuurihistoria ja maisemakulttuuri

KULTTUURIHISTORIA

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY-alueet)

*Villinki: Helsingin höyrylaivareittien kesähuvila-asutus
Itä-Villinki: Pääkaupunkiseudun I maailmansodan linnoitteet*

Saarella on ollut torppari-/kalastaja-asutusta

Saarella on ollut huvila-asutusta

MAISEMAKULTTUURI

Merelliset huvila-alueet maisemakokonaisuuksina

Kansanpuistot

Lomamaja-alueet

Kartanopuistot

Suunnittelualueen ulkopuolella myös:

Kartano- ja tilakeskusten kulttuuriympäristöt

Julkisten rakennusten, työpaikka-alueiden ja laitojen ympäristöt

Kartta-aineistot:

RKY-alueet (2009 vahvistettu inventointi) ja maisemakulttuuri: Helsingin kaupunki 2018 (Paikkatietoviipunen), Torppari- ja huvila-asutus: Strang, J. (2016), Helsingin kaupunki (2017), Lagerstedt & Koivisto (2016)

2.5 Saavutettavuus ja veneily

Helsingin itäisen saariston virkistyskäytön pullonkaula on ollut alueen huono saavutettavuus. Yksityinen veneily tai melonta on usein ainoa tapa päästä alueen yleisiin virkistysaariin. Lisäksi julkisia laitureita tai muita mairinnousuun soveltuvia paikkoja on harvassa.

Itäinen saaristo

Reittiveneliikenne

Reittiveneliikenne itäisen saariston alueella kesällä 2020

Hakaniemi - Vuosaari

1-2 lähtöä päivässä, 3-7 päivänä viikossa (6-9/2020)
matkan kesto yhteen suuntaan n. 1 h 45 min, hinta matkan pituuden mukaan 2-10 € (2020)
Pysähdyspaikka vain kesäkuukausina (6-8/2020)

Kauppatori - Vasikkasaari - Villa Salmela, tarvittaessa myös Kruunuvuorenranta

3-4 lähtöä päivässä, 2-5 päivänä viikossa (6-8/2020)
meno-paluu yht. n. 1 h 45 min, hinta matkan pituuden ja matkustajan iän mukaan 3-16 € (2020)

Vuosaari - Kaunissaari

1-3 lähtöä päivässä, 4-6 päivänä viikossa (5-9/2020)
matkan kesto yhteen suuntaan n. 1 h, meno-paluu-matkan hinta iän mukaan 10-22 € (2020)

Kauppatori - Aurinkolahti - Söderskärin majakka

1 lähtö päivässä, 7 päivänä viikossa (6-8/2020)
matkan kesto yhteen suuntaan n. 2 h 45 min, meno-paluu-hinta matkan pituuden ja matkustajan iän mukaan 0-69 € (2020)

Kartta-aineistot:

Pohjakartta: Helsingin kaupunki, 2018

Liikennöintitiedot ja reitit: Liikennöitsijöiden nettisivut, 2020

Vesiliikenne

Tällä hetkellä itäinen saaristo on heikosti saavutettavissa vuoroveneyhteydellä. Ainoa suunnittelualueen saarissa pysähtyvä reittivenelinja kulkee kesäaikaan sellaisiin saariin, jotka eivät ole avoinna tai sovellu kaikkien kaupunkilaisten yleiseen virkistyskäyttöön: Kivisaari ja Iso Leikosaari ovat seurakuntien leirikeskuksia, Satamasaari kesämajasaari ja Iso liluoto Helsingin kaupungin työntekijöiden virkistysaari. Lisäksi liput ovat suhteellisen kalliita, sillä Helsingin kaupunki ei tue vuoroveneliikennettä, vaan se on yksityistä yritystoimintaa. Vähäinen matkustajamäärä on johtanut harvoin vuoroväleihin.

Reittiveneliikenteelle soveltuvia vesiliikennelaitureita, jotka eivät ole tällä hetkellä yleisen reittiveneliikenteen käytössä, on Kotiluodolla, Malkasaassa, Villingissä, Itä-Villingissä ja Louesaassa. Villinkiin ja Louesaareen on osoitettu asemakaavassa nykyisten laitureiden lisäksi myös uusia reittiveneliikenteelle sopivien laitureiden paikkoja, lisäksi ohjeellisia yhteiskäyttölaiturin paikkoja on osoitettu Pikku Niinisaareen, Läntiseen Neitsytsaareen, Kalliosaareen, Hernesaareen ja Hintholmaan.

Kesäaikaan itäisen saariston alueelle pääsee myös kiertoaajeluille ja maisemaristeilyille, jotka kiertävät saaristomaisemissa. Näiltä risteilyiltä ei ole kuitenkaan mahdollista pysähtyä ja nousta maihin itäisen saariston saarissa.

Veneily

Tällä hetkellä yleiselle virkistyskäytölle avoimia retki-laitureita on Helsingin itäisessä saaristossa Malkasaaressa sekä Itäisessä ja Pohjoisella Villaluodolla. Lisäksi monissa virkistyskäyttöön osoitetuissa saarissa, kuten Kotiluodolla, Pihlajaluodolla tai Läntisessä Neitsytsaaressa olisi useitakin laitureita. Nämä laiturit on kuitenkin merkitty yksityisiksi, ja niitä käyttävät saarten kiinteistöjen vuokralaiset, joille on myönnetty laiturinpito-oikeus.

Useammassa virkistysaaressa on veneenkiinnitysrenkaita kalliissa rantautumista varten. Veneenkiinnitysrenkaan käyttö edellyttää yleensä rantakalliolle hyppäämistä tai vedessä kahlaamista ja rajoittaa siksi joidenkin käyttäjäryhmien, kuten liikumisesteisten ja ikääntyvien henkilöiden mairinnousua. Nykyiset rantautumispaikat eivät myöskään välttämättä sovellu kaikille venetyypeille, kuten purjeveneille, joilla on enemmän syväystä.

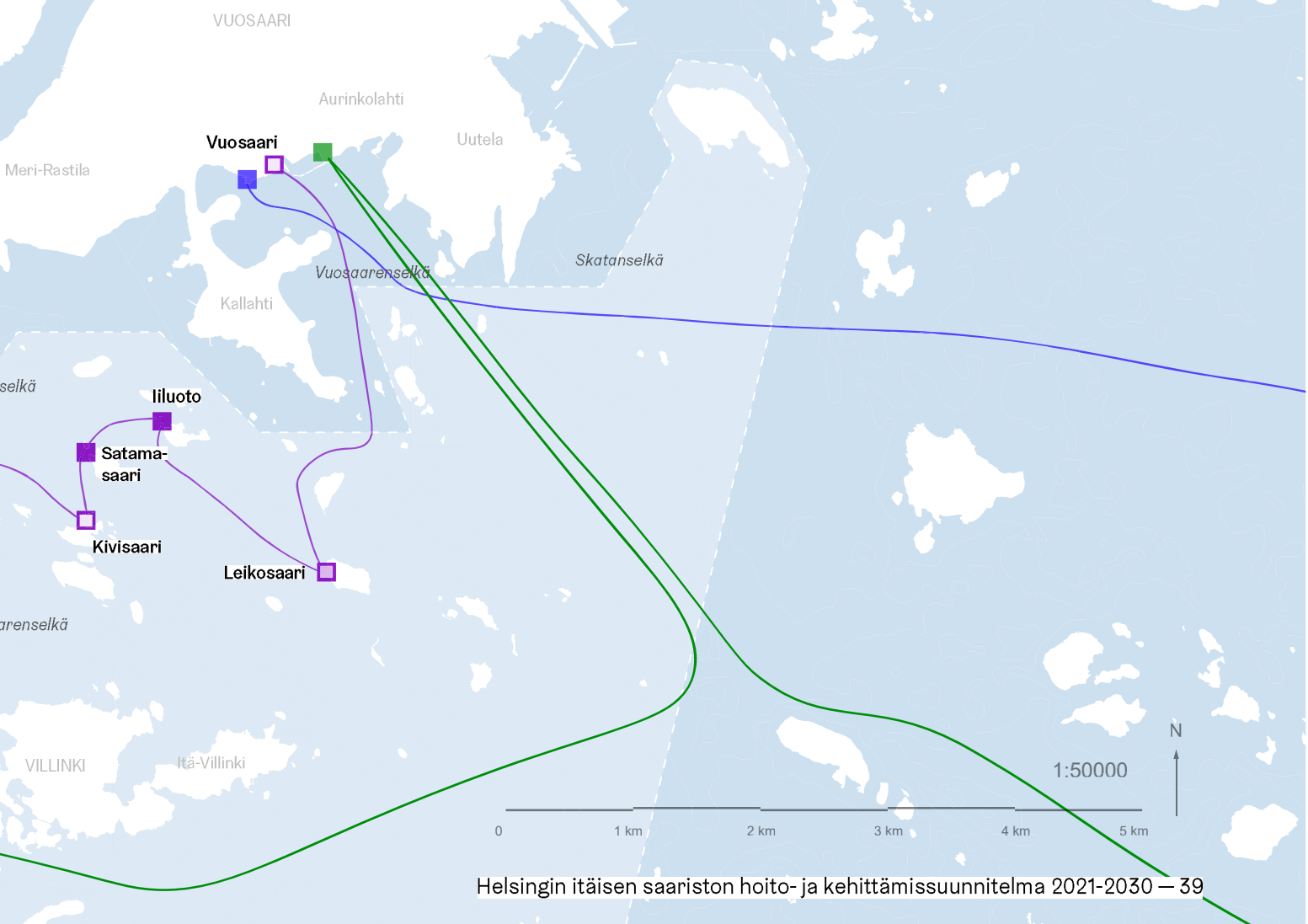
Uusien vuokravenepalveluiden myötä itäinen saaristo on yhä useamman kaupunkilaisen saavutettavissa. Muutos on tarkoittanut kuitenkin myös sitä, että vesillä liikkuu aiempaa enemmän aloittelevia ja kokemattomampia veneilijöitä, ja siksi vaivattomien rantautumisvaihtoehtojen kysyntä on kasvanut.

Melonta ja soutu

Erityisesti itäisen saariston suojaiset osat kuten Kallahdonselkä ja Villasaarenselkä ovat mainioita melontavesiä. Varsinaisia melontalaitureita tai muita melojien rantautumista varten osoitettuja paikkoja suunnittelualueella ei kuitenkaan tällä hetkellä ole. Tämän vuoksi rantautumispaikkoina toimivat usein saariston luonnonhiekkarannat, jotka ovat suojeltavia ympäristötyyppisiä herkkine kasvustoineen. Melojien rantautumisen ohjaaminen esim. melontalaiturien avulla suojelisi siksi myös arvokkaita luontokohteita.

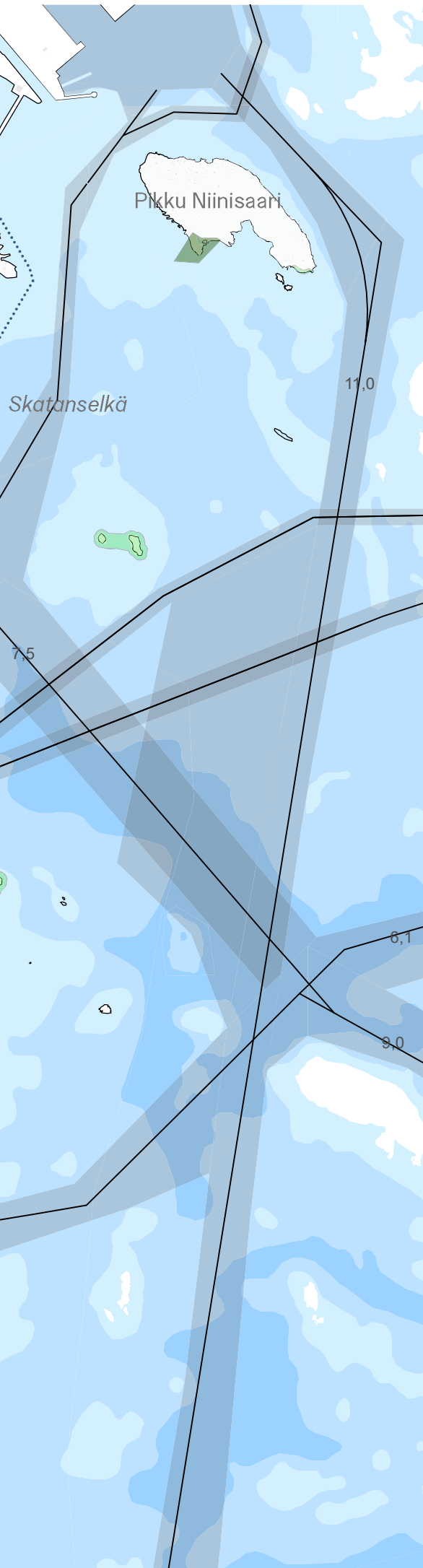
Natura Viva -nimisellä yrityksellä on Vuosaaressa melontatukikohta, josta käsin järjestetään ohjattuja melontaretkiä muutamii itäisen saariston saariin. Melontakeskuksesta voi vuokrata myös kanootteja ja soutuveneitä. Suunnittelualueen lähistöllä toimii myös useita melontaseuroja.

Kesällä 2019 itäisen saariston saariin oli mahdollista päästä ensimmäistä kertaa myös kaupunkisoutuveneellä. Lähin toimipiste sijaitsi Vuosaaren Aurinkolahdessa uimarannan lähellä, mistä on lyhyt matka esimerkiksi Läntiseen Neitsytsaareen ja Kalliosaareen. Palvelu on toiminut kausimaksulla, johon kuuluu soutu-aikaa kolme tuntia kerrallaan. Rajallisen vuokra-ajan vuoksi kaupunkisoutuveneet soveltuvat erityisesti lähimpänä mannerta sijaitsevista saarista vierailmiseen.

Väylät ja rajoitukset

Itäistä saaristoa sivuaa sen itäpuolella kauppamerenkulun kannalta tärkeä laivaväylä Vuosaaren satamaan. Hevossalmen kautta Villingin pohjoispuolitse kulkeva itä-länsisuuntainen väylä taas on alueellisesti merkittävä pienveneväylä. Lisäksi paikallisesti merkittäviä veneväyliä on suunnittelualueella useita.

Suurta osaa itäistä saaristoa koskee vesiliikennerajoitus, eli vesiskootterilla ja muilla vastaavilla vesikulkuneuvoilla sekä moottoriveneillä ja muilla koneellisilla vesikulkuneuvoilla ajo on kielletty lukuun ottamatta veneilyväyliä. Lisäksi Kallahden matalikolle 2019 perustetulle Helsingin ensimmäiselle vedenalaisen luonnon suojelualueelle on asetettu osittainen liikkumisrajoitus 15.3.-30.4 ja 15.8.-30.9. Liikkumisrajoitus koskee edellä mainittujen päivämäärien välillä kaikkea liikkumista ja ympäri vuoden moottoriveneellä ajoa. Suojelualueella on lisäksi myös erillisiä ankkurointikieltoalueita.

Pääsääntöisesti kalastus ja mairinnousu on kielletty linnustonsuojelualueilla 1.4.-15.8. välisenä aikana. Itäisessä saaristossa ei ole Helsingin kaupungin merilinnustussaaria.

Itäisessä saaristossa vesiliikennerajoitusten noudattaminen on erityisen tärkeää, koska saariston alueella on Natura-alue sekä uusi merenalainen suojelualue, Kallahden matalikko. Vesiliikennerajoitusten tai mairinnousukieltojen valvonta on kuitenkin käytännössä ollut vähäistä, lähinnä lintuluotojen mairinnousukieltoja valvotaan satunnaisesti.

Itäinen saaristo: Veneily

VÄYLÄT

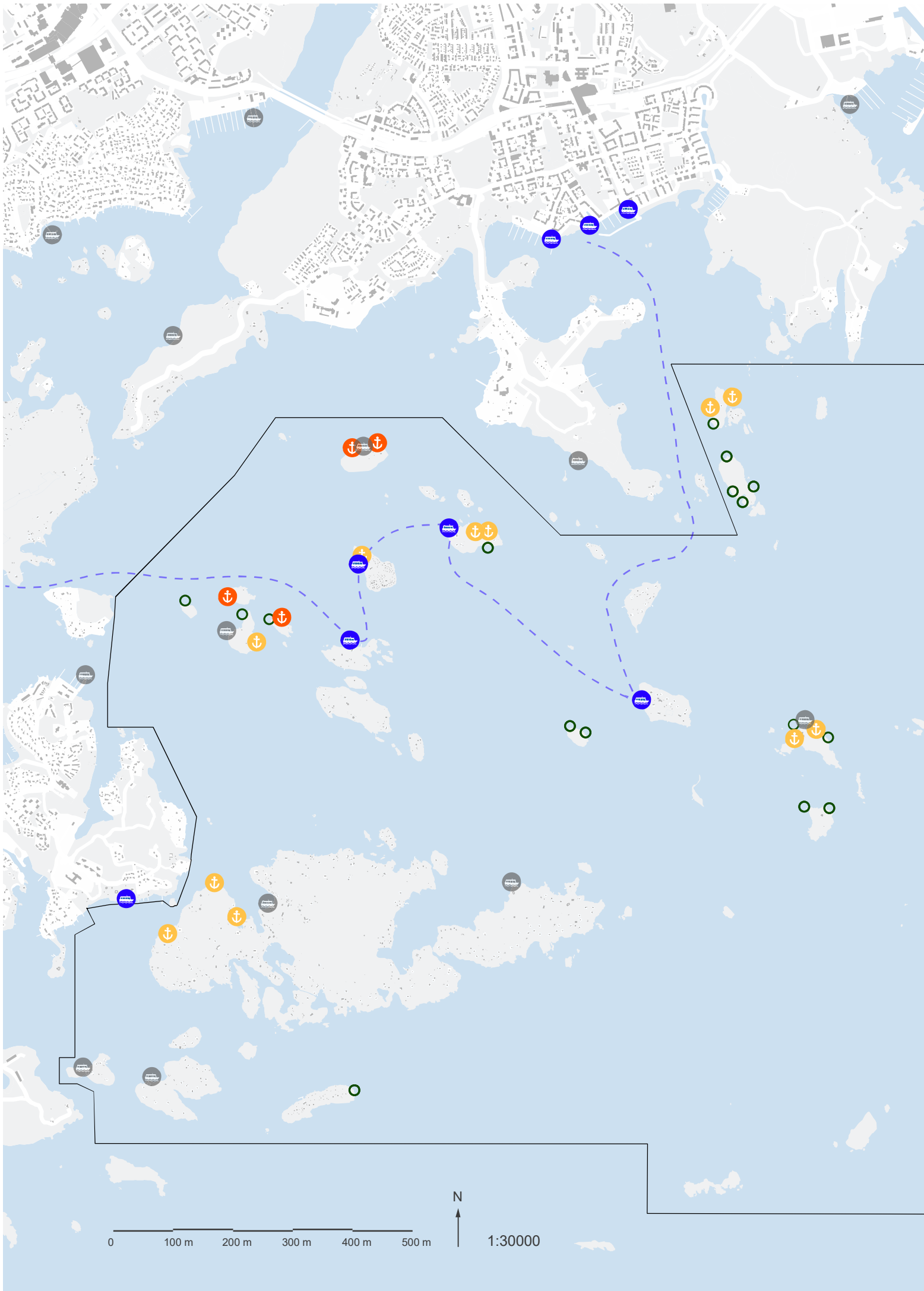
- Väylät
- Väyläalueet

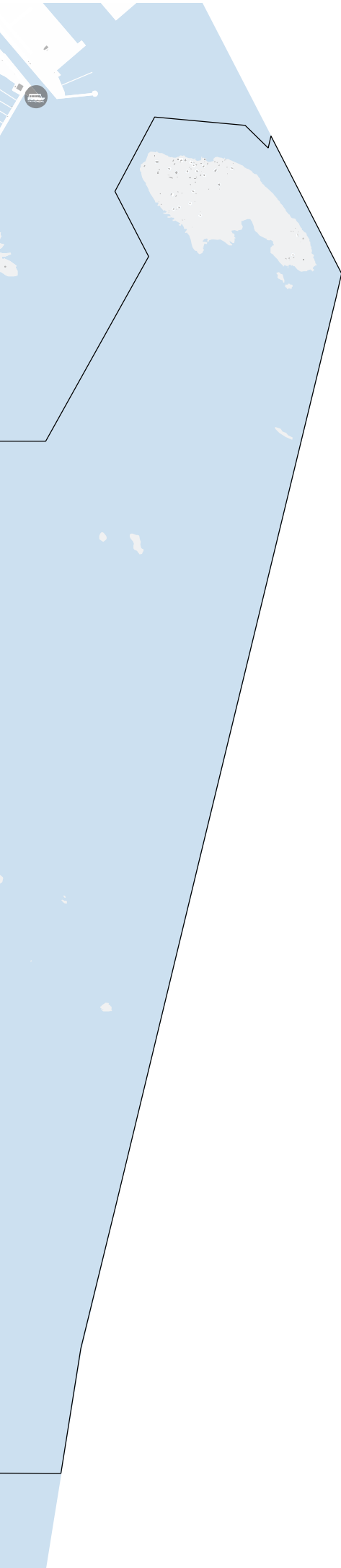
MAKSIMISYVYYS

- alle 10 m
- 10-20 m
- yli 20 m

VENEILYYN VAIKUTTAVIA RAJOITUKSIA SUUNNITTELUALUEELLA

- Luonnonsuojelualue suunnittelualueella / Luonnonsuojeluohjelman 2015-2024 kohde suunnittelualueella
Ajoittaisia mairinnousukieltoja ja muita liikkumisrajoitteita
- Natura-alue
- Puolustusvoimien suoja-alue
- Puolustusvoimien saari (mairinnousukielto)
- Santahaminan melualue (2010, rajaus likimääräinen)
- ..... Vesiskootterilla ja muilla vastaavilla vesikulkuneuvoilla ajo kielletty rajauksen länsipuolella

Itäinen saaristo

Laiturit ja rantautuminen (nykytilanne)

Vesiliikennelaiturit

- Nykyinen vesiliikennelaituri, käytössä
- Nykyinen vesiliikennelaituri, ei reittiveneliikennettä tällä hetkellä

Itäisen saariston virkistysaarten retkilaiturit

- Nykyinen retkilaituri, yleisessä käytössä
- Nykyinen retkilaituri, rajoitetussa käytössä

Muu rantautuminen itäisessä saaristossa

- Muu kiinnittyminen, esim. kiinnittymisrenkaita

Kartta-aineistot:
Helsingin kaupunki 2019/2020

2.6 Nykyinen virkistyskäyttö

Itäisessä saaristossa ei ole vakituista asutusta, vaan saariston pääasialliset käyttömuodot liittyvät vapaa-ajanviettoon. Tällä hetkellä itäisen saariston käyttäjäkunta Helsingin omistamissa saarissa muodostuu pääosin veneilijöistä, melojista sekä kesämajasaarten ja kaupungin työntekijöiden virkistysaaren käyttäjistä. Suurin osa Helsingin yksityisistä kesähuviloista sijaitsee itäisessä saaristossa. Virkistystoimintoja ovat retkeily, veneily, melonta, leijalautailu, telttailu, luonto- ja lintuharrastus ja harrastuskalastus.

Itäisen saariston talvikäyttö on nykyään melko vähäistä. Vuosina, joina on hyvä jäättilanne, alueella on esimerkiksi hiihdetty, retkiluisteltu ja harrastettu leijalautailua. Virkistyskäytön ympärivuotisuus vaikuttaa erityisesti lähellä mannerta sijaitsevien saarten kävijämääriin, huoltoon, puuhuollon ja tulipaikkojen tarpeeseen, reittien ja rakenteiden suunnitteluun.

Kalliosaari ja Pieni Leikosaari ovat Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen ylläpitämiä virkistysaaria, jotka ovat yhdistyksen jäsenkuntien asukkaiden eli myös helsinkiläisten avoimessa virkistyskäytössä.

Itäisen saariston alueella on myös järjestöjen, yhdistysten ja yritysten virkistys- ja koulutuskeskuksia. Isossa Leikosaaressa ja Kivisaaressa on kesäaikaan seurakuntien vilkasta leiritoimintaa, Iso liluoto taas palvelee Helsingin kaupungin työntekijöiden virkistyspaikkana. Satamasaaressa ja Pikku Satamasaaressa on kesämajatoimintaa.

Osa saarista on puolustusvoimien käytössä. Itä-Viltingissä sijaitsee rannikkotyöstön vartioliinake ja mairinnot saareen on kielletty. Useat puolustusvoimien hallinnassa olevat saaret, kuten Hernesaari ja Hintholma, ovat suljettua sotilasaluetta, jossa on puolustusvoimien henkilökunnan käytössä olevia kesämökkejä.

Itäisen saariston saaria on lukumääräisesti paljon, mutta suurin osa saarista on yksityisiä. Myös monien kaupungin omistamien saarten käyttö on rajattua esimerkiksi luonnonsuojelualueiden ja niihin liittyvien mairinnotsukieltojen, heikon saavutettavuuden tai saarten ja luotojen pienen koon takia. Saaria, joissa on nykyisin kaikille avoimia retkeilypalveluita, on vain muutamia. Näissä saarissa näkyy käytöstä johtuva voimakas kasvillisuuden kuluminen ja paikoin roskaantumisen.

Kysyntää retkeilypalveluille on: toiveet melonnan rantaumapaikoista, tulipaikoista ja telttailuun soveltuvista paikoista ovat toistuneet asukkailta saadussa palautteissa ja esimerkiksi Helsingin osallistuvan budjetoinnin ehdotuksissa.

Retkeilypalvelut kaupungin saarissa

Helsingin kaupungin omistamissa itäisen saariston saarissa on jonkin verran retkeilypalveluita, kuten keittokatoksia, kuivakäymälöitä ja laitureita. Retkeilypalveluvarustukset ovat pääsääntöisesti kunnostuksen tarpeessa.

Kaupungin ylläpitämiä keittokatoksia tai grillipaikkoja on muun muassa Pihlajaluodolla, Pohjoisella Villaluodolla ja Kotiluodolla, mutta näissä saarissa ei ole puuhuoltoa. Tämä johtaa helposti puuston vahingoittamiseen ja lahopuiden keräämiseen polttopuun tarpeessa. Kesän 2018 METSO-inventoinnin yhteydessä havaittiin, että joillain pienimmillä saarilla kuollut puusto oli pitkälti käytetty polttopuuksi. Joissakin retkeilysaarissa, kuten Pikku Niinisaaressa, Läntisellä Villaluodolla ja Hattusaaressa taas ei ole virallisia tulentekopaikkoja, mikä näkyy saariin muodostuneina epävirallisina nuotiopaikkoina ja roskaisuutena.

Saarten reitit ovat pääsääntöisesti polkuja. Poikkeuksena on Villinki, jossa on vanhastaan yhteiskäyttöinen saaristolpolku, joka on jonkin verran tavallisia polkuja leveämpi ja jota reunustavat historialliset kivimuurit.

Saarissa ei ole kaupungin ylläpitämiä uimarantoja tai talviuintipaikkoja. Kotiluodon saunan yhteydessä on uimalaituri.

Telttailun suosio on viime vuosikymmenien aikana vähentynyt. Saarista Malkasaari, Itäinen ja Pohjoinen Villaluoto, Pihlajaluoto, Kalliosaari, Pikku Leikosaari ja Iso liluoto soveltuvat lyhytaikaiseen eli korkeintaan pari yötä kestävään telttailuun. Pitkäaikainen leiriytyminen on kielletty kaikissa saarissa.

Malkasaaressa ja Kotiluodolla on Helsingin kaupungin ylläpitämät, vuokrattavat itsepalvelusaunat. Esimerkiksi Malkasaaren saunan vuokraus maksaa 30 euroa / tunti. Saunojen avaimet ja saunapuut haetaan Rastilan leirintäalueelta. Lisäksi Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen ylläpitämässä Pikku Leikosaaressa on maksuton itsepalvelusauna. Saaressa on puuhuolto, joten saunapuutkin ovat valmiiksi saaressa.

Itäisessä saaristossa ei ole ravintoloita tai kahvilointa. eikä tällä hetkellä myöskään yleiseen käyttöön tarkoitettuja vuokrattavia mökkejä tai muita yleisiä majoituspalveluja.

Saarten nykyiset virkistys- ja retkeilypalvelut ja toimenpide-ehdotukset niiden kehittämiseksi on kuvattu tarkemmin saarikohtaisesti luvussa 4.

Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen omistuksessa ja ylläpidossa olevat saaret Kalliosaari ja Pikku Leikosaari tarjoavat kävijöille hyviä retkeilypalveluja: keittokatoksia, laitureita, käymälöitä. Molemmista saarista löytyy myös käyttöä ohjaavat informaatiiviset opastaulut. Puuhoolto ja saaren ylläpito toimivat hyvin ja saaret olivat kesällä 2018 kuluneisuudesta huolimatta siistejä. Kuva Pikku Leikosaaresta.

Info: retkeilypalvelut

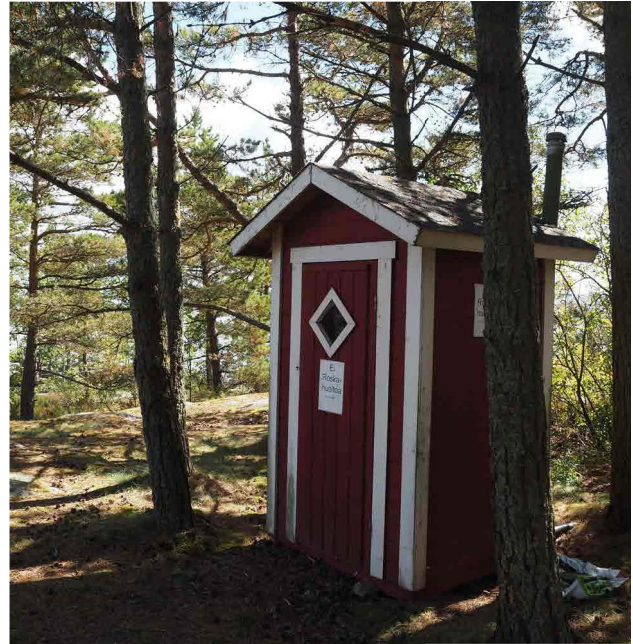
Tässä suunnitelmassa retkeilypalveluilla tarkoitetaan erilaisia kaupungin tai muun saarta hallinnoivan tahon ylläpitämiä saaren virkistyskäyttöä tukevia varusteita ja rakenteita. Palvelut vaihtelevat saaren ja sen kategorian mukaan. Retkeilypalveluita voivat olla esimerkiksi:

Rantautuminen

- vesiliikennelaiturit
- retkilaiturit
- veneenkiinnitysrenkaat
- opastetut melojien rantautumispaikat
- melontalaiturit

Toiminnot ja palvelut saareissa

- opastekyltit
- polut ja muu kulunohjaus
- opastetut luonto- ja historiapolut
- kuivakäymälät
- grillipaikat
- keittokatokset
- pöytäpenkkiryhmät
- penkit
- katokset
- saunat, majoituspalvelut ja muut kaupalliset palvelut
- jätehuolto
- polttopuuhoolto
- telttailuun osoitetut paikat
- uimapaikat ja uimalaiturit

Kuivakäymälä Hattusaareissa ja keittokatos Kotiluodolla

Opastus ja viestintä

Saarten hallinnan hajautuminen eri hallintokunnille välittyy myös viestinnän kautta, sillä itäisen saariston saarista ei löydy helposti yhteen paikkaan koottua tietoa. Käytännössä tietoa esimerkiksi jonkin tietyn saaren virkistys- ja retkeilypalveluista on tällä hetkellä vaikea löytää, ellei tiedä ensin, minkä tahon ylläpitämä saari on.

Tietoa merellisen Helsingin palveluista ja kohteista on kerätty muun muassa Ahti-palveluun, josta on tällä hetkellä käytössä kehitysversio. Lisäksi kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala on aiempina vuosina julkaissut saaristo-opasta, mutta se on käsittänyt vain toimialan hallinnoimat virkistysaaret. Esimerkiksi kaupunkiympäristön toimiala ei ole tarjonnut vastaavalla tavalla koottua tietoa omista saaristaan. Saaristo-opasta ei ole kuitenkaan viimeisimpinä vuosina päivitetty, ja sen sisältö on osin vanhentunut.

Kaupungin omistamissa yleisissä virkistysaarissa suunnittelualueella ei ole tällä hetkellä opaskylttejä saariin saavuttaessa. Rauhoitetut lintuluodot on varustettu mairinnousun kieltävin kyltein. Luonnonsuojelualueita tai arvokkaita luontotyyppisiä ei ole varustettu kulunohjauksella, eikä luonnonsuojelualueilla ole opastauluja.

Osa virkistysaarista vuokratuista kiinteistöistä ja niihin liittyvistä laitureista on merkitty alueella kulkemisen ja rantautumisen kieltävillä kylteillä, mikä saa saaret kokonaisuudessaan vaikuttamaan yksityisiltä. Toisaalta myös kylttien ja selkeän yksityisalueen rajauksen puuttuminen voi häivyttää yksityisen ja julkisen alueen rajaa ja johtaa pahimmillaan koko saaren yksityistymiseen.

Yleisen virkistyskäytön esteitä

Monenlaisista eri toiminnoista ja toimijoista huolimatta itäisen saariston yleinen virkistyskäyttö on ollut saarten määrään ja alueen laajuuteen nähden vähäistä. Virkistyskäytön esteeksi on muodostunut huonon saavutettavuuden ja puuttuvien palveluiden yhdistelmä. Moniin retkisaariin ei ole ollut kunnollisia vuoroveneyhteyksiä, jolloin kävijöitä ei ole tarpeeksi, minkä vuoksi palveluja, kuten kahviloita tai ravintoloita ei ole uskallettu perustaa. Vastaavasti vähäinen matkustajamäärä ja kysyntä on johtanut harvoin vuoroväleihin. Kaupallisten palveluiden, kuten kahviloiden kehittämistä on estänyt myös se, ettei suurimassa osassa saarista ole infrastruktuuria.

2.7 Saaristohuolto ja teknisen huollon verkostot

Tällä hetkellä Helsingin itäisen saariston saaristohuolto on jakautunut usealle eri toimialalle ja palvelulle. Esimerkiksi laiturit saattavat olla eri palvelun hallinnoimia kuin saaren muut osat. Pirstaloitunut hallinnointi ei ole tukenut itäisen saariston kokonaisvaltaista kehittämistä.

Kaupungin omistamien itäisen saariston saarten virkistysalueiden hallinnointi ja ylläpitovastuu on jakautunut pääosin kahdelle taholle, kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle (KUVA) ja kaupunkiympäristön toimialalle (KYMP).

KUVA:n muu merellinen toiminta -tiimi vastaa yleensä virkistykseen kaavoitettujen saarten, kuten Kotiluodon, Villaluotojen ja Malkasaaren hoidosta ja kunnossapidosta. Viikoittaisilla käynneillä tarkistetaan huussit ja grillipaikka ja kerätään roskat. Suurin osa Helsingin merellisestä huollosta on KUVA:n vastuulla.

Kaupunkiympäristön toimialan rakennukset ja yleiset alueet -palvelukokonaisuus (KYMP/Rya) vastaa kaupungin omistamista kesämajasaarista, luonnonsuojelusaarista sekä monista muista sellaisista saarista, joissa ei ole yleisiä retkeilypalveluja. Näihin kuuluu muun muassa Satamasaari ja Pikku Satamasaari sekä kaupungin työntekijöiden virkistysaari Iso li-luoto. KYMP/Rya tilaa kaikki työt Helsingin kaupungin rakennuttamispalveluliikelaitos Staralta.

Myös KYMP:n maaomaisuuden kehittäminen ja tontit -palvelulla (KYMP/Make) on saarikiinteistöjä, ja saari tai osa siitä on palvelun hallinnoima. Näille saarille, kuten Pikku Niinisaarelle ei ole määritelty ylläpitoa toteuttavaa tahoja, eli ne ovat käytännössä huollon ulkopuolella.

Lisäksi eri yhdistykset ovat hoitaneet niille virkistyskäyttöön vuokrattuja kiinteistöjä laitureineen esimerkiksi Kotiluodolla ja Pihlajaluodolla, ja kesämajasaarissa osa huollosta on ulkoistettu kesämajayhdistykselle.

Saariston hoito ja huolto on mannerta kalliimpaa eivätkä resurssit ole nykyisellään riittävät. Lähes kaikkien saarten huolto on viime vuosina vähentynyt, esimerkiksi puu- ja jätehuolto on lopetettu monesta retkeilysaaresta. Usein saarten roskaisuus on kuitenkin vähentynyt, jos jätehuolto on poistettu, sillä tällöin vierailijat vievät roskat mukanaan. Polttopuuhuollon ongelmana on ollut se, että silloin kun puita on viety saariin, niitä on käytetty runsaasti ja viety myös pois saarista. Toisaalta jos polttopuita ei ole ollut tarjolla, niitä on hankittu esimerkiksi katkomalla puuainesta

kelopuista tai polttamalla maapuita, mikä on ongelmallista saarten metsien monimuotoisuuden ylläpitämisen kannalta.

Luonnonhoito

Saarten luonnonhoidon suunnittelu kuuluu kaupunkitila- ja maisemasuunnittelupalvelun (KYMP/Kamu) metsäsuunnittelijoiden vastuulle. Itäisestä saaristosta ei ole tähän mennessä laadittu luonnonhoitosuunnitelmaa, vaan uusimmat suunnitelmat ovat metsäsuunnitelmia 1990-luvulta.

Sekä KYMP:n että KUVA:n saarissa luonnonhoito tilataan Staralta. Lisäksi KUVA:n ylläpito on tehnyt retkeilysaarissa esimerkiksi huonokuntoisten yksittäispuiden poistoa, vesakonraivausta ja vieraslajien torjuntaa. Haitallisia vieraskasveja on torjuttu mm. Malkasaassa, Pihlajaluodolla, Villaluodoilla ja Kotiluodolla.

Metsänhoitotoimenpiteisiin kuuluu muun muassa kuivuus- ja myrskytuhojen korjaamista ja vaarallisten puiden poistoa reittien varrelta. Luonnonhoidon tavoitteena on pitää metsiköt mahdollisimman monimuotoisina ja puustoltaan elinvoimaisina ulkoilualueina sekä kehittää metsien elinvoimaisuutta, kerroksellisuutta ja puuston luontaisen uudistumisen edellytyksiä. Käsiteltäville alueille jätetään kaiken ikäisiä puita ja myös eriasteista lahoppua.

Itäisen saariston luonnonhoito on viime vuosikymmenien aikana ollut vähäistä. Saarten metsien hoito on ollut ensisijaisesti kuivuudesta ja myrskyistä johtuneiden pienimuotoisten metsätuhojen korjuuta kaupungin omistamissa saarissa. Käytännössä saarista on kaadettu konkeroon jääneitä runkoja ja tehty yksittäisten puiden poistoa niissä saarissa, joissa on runsaasti rakennuksia, kuten Satamasaassa ja Pikku Satamasaassa. Malkasaassa on tehty kevyitä hakkuita, koska saari on erittäin suosittu virkistysaari, jossa aiemmin oli paljon telttailua.

Helsingin omistamien saarten luontoa ei ole hoitoluokitettu samaan tapaan kuin manneralueella joitakin metsäisten saarten metsäalueita lukuun ottamatta. Saarten luonto on saanut kehittyä pääosin luonnontilaisena.

Luonnonsuojelualueiden hoito

Staran luonnonhoitoyksikön luonnonsuojelutiimi hoitaa kaikki Helsingin kaupungin omistamat luonnonsuojelusaaret, kuten Välikarit ja Pihlajaluodonkuvun, ja luonnonsuojelualueet sekä KYMP:n että KUVA:n saarissa.

Helsingin ympäristöpalvelut (KYMP/Ympa) laatii kaupungin omistamille, Helsingin luonnonsuojeluohjelmassa esitetyille alueille rauhoitusesitykset sekä hoito- ja käyttösuunnitelmat. KYMP/Rya tilaa tarvittavat työt, kuten mairinnousukylttien pystytyksen. Lintulutojen luonnonsuojelutöihin kuuluu mm. puuvartisen kasvillisuuden poisto vuosittain, rantaroskien poisto sekä pienpetojen pyynti.

Saaristossa on myös suojeltuja luontotyyppejä, muun muassa useita merenrantaniittyjä eri saarissa. Näiden alueiden ylläpitovastuut ovat olleet epäselviä.

Teknisen huollon verkostot

Itäinen saaristo on pääosin teknisen huollon verkostojen ulkopuolella. Sähköverkko ulottuu vain Villinkiin ja Itä-Villinkiin sekä seurakunnan Isoon Leikosaareen ja Kivisaareen. Joissain saarissa käytetään aurinkoenergiaa.

Suurin osa kesäasumuksista on kantoveden varassa. Käymälät ovat erilaisia kuivakäymälöitä. Harvojen vesikäymälöiden vedet johdetaan umpisäiliöihin tai pienpuhdistamoihin. Vuosaaren eteläpuolella oleva Läntinen Neitsytsaari on yhdistetty Helsingin seudun ympäristöpalveluiden vesihuollon vesijohtoverkkoon, viemäri on vain Itäisellä Neitsytsaarella. Villinkiin ja Louesaareen on laadittu maanomistajien toimesta konsulttitoimintana vesihuoltosuunnitelmat. Villinkiin on myös muodostettu vesiosuuskunta, joka on rakentanut vesijohdon ja viemärin saareen.

Itäisen saariston asemakaavatyötä varten laaditun teknisen huollon periaatesuunnitelman pohjalta Helsingin vesihuollon kehittämissuunnitelmassa 2017-2026 on tunnistettu kaava-alueen vesihuollon selvitystarpeet ja annettu jatkosuunnittelusta toimenpide-ehdotus aikatauluineen. Vesihuollon toteuttamistapa ja ajankohta riippuvat vesihuollon tarpeesta, maankäyttötoimintojen kehittymisestä ja vesihuollon kustannuksista.

Info: Lyhenteitä

KUVA = Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
KYMP = Kaupunkiympäristön toimiala

KYMP/Rya = Rakennukset ja yleiset alueet
KYMP/Kamu = Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu
KYMP/Ympa = Ympäristöpalvelut
KYMP/Make = Maaomaisuuden kehittäminen ja tontit

3 Itäisen saariston kehittämisen periaatteet

3.1 Visio: Virkistäytymään lähisaaristoon

Helsingin itäistä saaristoa kehitetään luonnoiltaan arvokkaana merellisenä ulkoilu-, virkistys- ja matkailukohteena, joka tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia virkistäytyä ja tutustua saariston ainutlaatuihin luontoon ja historiaan sekä ulkoilmaelämään. Alue on osa laajempaa Helsingin merellistä kokonaisuutta, mutta erottuu kuitenkin luonteeltaan Helsingin läntisen saariston saarista. Itäisen saariston virkistysaaria kehitetään ensisijaisesti retkeilytyypistä virkistyskäyttöä varten siten, että alueen arvot säilyvät ja vahvistuvat.

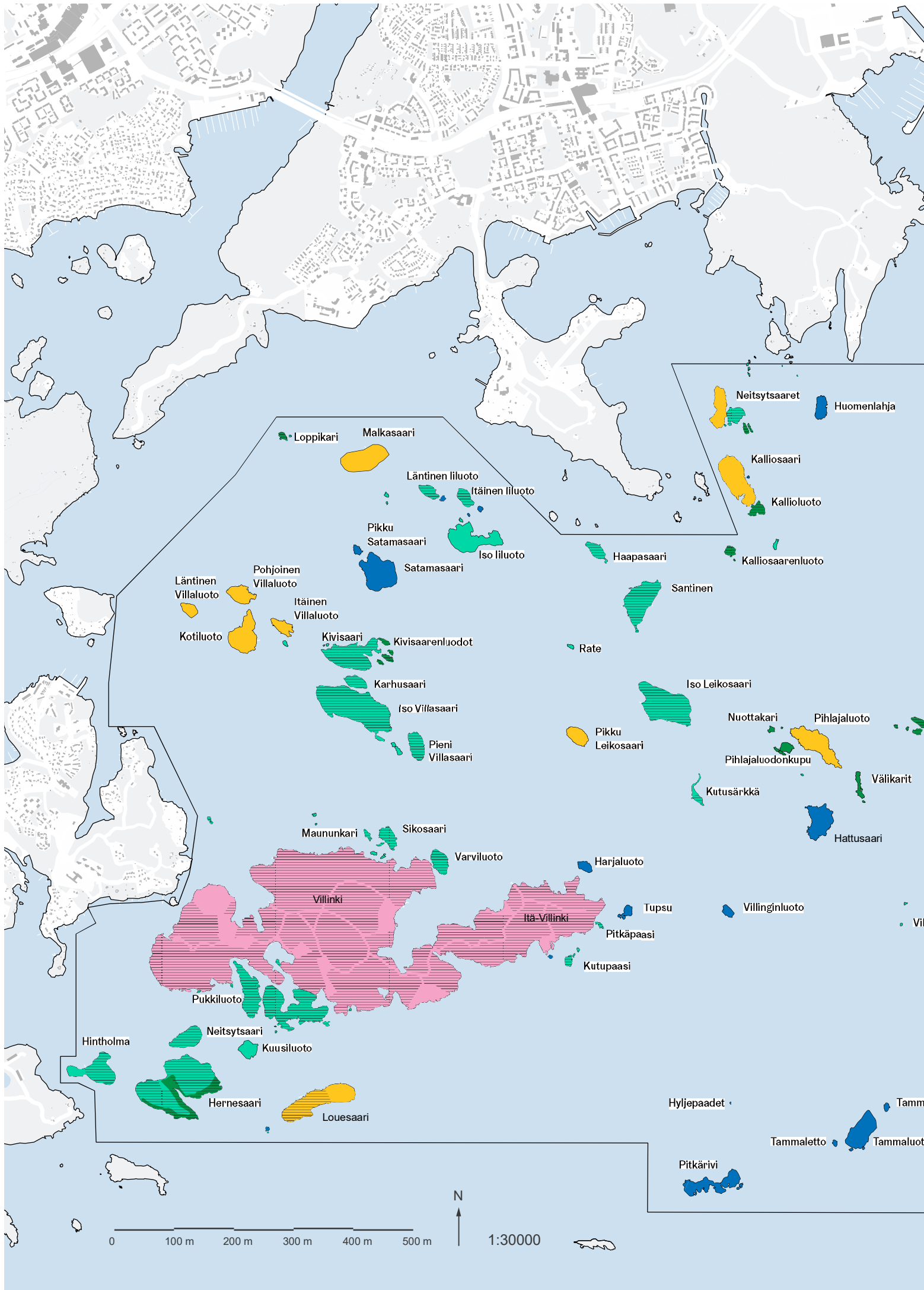
Saarten saavutettavuutta parannetaan niin, että mahdollisimman monella helsinkiläisellä olisi mahdollisuus laajentaa merellistä reviiriään ja päästä nauttimaan saaristosta ja merellisestä lähiluonnosta, myös ilman omaa venettä tai kajakkia. Tavoitteena on kaupunkilaisten hyvinvoinnin, liikkumisen ja luontosuhteen tukeminen. Itäistä saaristoa kehitetään kokonaisuutena kunkin saaren oma erityinen luonne ja vahvuudet huomioon ottaen. Samalla vaalitaan saaristoluontoa: luontoarvoiltaan herkimmille saarille ja saarten osille ei osoiteta virkistyspalveluita, ja kaikkein arvokkaimmat saaret, luodot tai niiden osat rauhoitetaan.

Itäisessä saaristossa on hienoja ja vaihtelevia maisemia suojaisesta sisäsaaristosta karuun ja avoimeen ulkosaaristoon. Alue on monimuotoisen saaristoluontonsa ja rikkaan kulttuuriperintönsä ansiosta jo itsessään niin elämyksellinen, kiinnostava ja vetovoimainen kohde, ettei sen kehittäminen vaadi kuin hienovaraista kunnostamista ja hoitoa. Herkän saaristoluonnon turvaamiseksi on kuitenkin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että retkeily on kestävä. Tämä vuoksi muun muassa kulunohjausta ja saarten retkeilypalveluita parannetaan niin, että ne ovat kysyntään ja tarpeeseen nähden riittävällä tasolla ja auttavat osaltaan ohjaamaan käyttöä sellaisille saarille ja alueille, jotka paremmin kestävätkä kulutusta. Uudenlaisia, kestäviä toimintatapoja etsitään esimerkiksi erilaisten kokeilujen kautta.

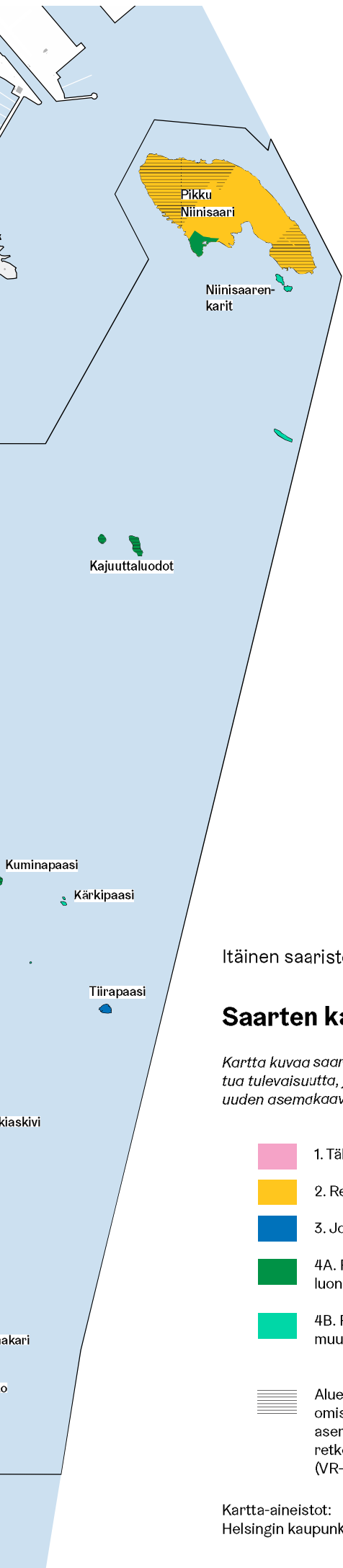
3.2 Saarikategoriat

Helsingissä on satoja saaria. Saaret on niiden kehittämistä ja kokonaiskuvan hahmottamista varten jaettu neljään kategoriaan: tähtikohteisiin, retkisaariin, jokiensaariin ja rajoitetun käytön saariin. Kukin saarista on jaoteltu yhteen näistä kategorioista. Kategoriat kuvaavat saarten luonnetta ja suunniteltua tulevaisuutta. Jaottelun tavoitteena on ohjata virkistyskäyttö siihen parhaiten soveltuville alueille. Virkistyskäyttöä pyritään ohjaamaan sellaisiin saariin, joissa kulunohjaus ja retkeilypalvelujen tarjoaminen on mahdollista ja joissa luonto kestää mahdolliset runsaasta käytöstä aiheutuvat haitat muita saaria paremmin.

Tässä hoito- ja kehittämissuunnitelmassa esitetyt uudet palvelut ja toiminnot on kohdistettu parhaiten virkistyskäyttöön soveltuville eli tähtikohteiksi ja retkisaariksi luokitelluille saarille. Lisäksi jokiensaarissa voi olla joitain virkistyspalveluita. Virkistysaariilla arvokkaita luontokohteita suojataan kulunohjauksen keinoin. Luontoarvoiltaan herkimmille saarille ja saarten osille ei osoiteta virkistyspalveluita, ja kaikkein arvokkaimmat saaret, luodot tai niiden osat rauhoitetaan Helsingin luonnonsuojeluohjelman mukaisesti.

Itäinen saaristo

Saarten kategoriat

Kartta kuvaa saarten luonnetta ja suunniteltua tulevaisuutta, ja siinä on otettu huomioon uuden asemakaavan mahdollistama kehitys

- 1. Tähtikohteet
- 2. Retkisaaret
- 3. Jokamiessaaret
- 4A. Rajoitetun käytön saaret: luonnonsuojelu
- 4B. Rajoitetun käytön saaret: muu rajattu käyttö
- Alue ei kaupungin omistuksessa eikä asemakaavassa osoitettu retkeily- ja ulkoilualue (VR-merkintä)

Kartta-aineistot:
Helsingin kaupunki 2020

Saarikategoriat itäisessä saaristossa

Parhaiten virkistyskäyttöön soveltuvat tähtikohteet ja retkisaaret. Itäisen saariston saarista Villinki muodostaa alueen **tähtikohteen**. Lisäksi tällä hetkellä valtion omistuksessa oleva ja puolustusvoimien hallinnoima Itä-Villinki saattaa tulevaisuudessa avautua osittain virkistyskäyttöön, muodostaen tähtikohteen yhdessä Villingin kanssa.

Helsingin kaupungin omistamista saarista Malkasaarta, Kotiluotoa, Villaluotoja, Pihlajaluotoa, Läntistä Neitsytsaarta sekä Pikku Niinisaarta kehitetään **retkisaarina**. Vastaisuudessa myös valtion omistuksessa oleva Louesaaren itäpää saattaa avautua yleiseksi virkistysalueeksi.

Kaupungin omistamiin **jokamiessaariin** kuuluu muun muassa ulkosaariston saaria sekä Hattusaari, jossa on joitakin retkeilypalveluita, mutta myös niin tärkeitä luontoarvoja, ettei saari kestä virkistyskäytön lisäämistä yhä hyvin kuin retkisaaret. Satamasaaret taas ovat Kivinokan ja Lauttasaaren kesämaja-alueiden tavoin avoimia kaikille kaupunkilaisille, mutta käytännössä mökkejä on näissä saarissa niin tiheästi, etteivät saaret sovellu yleiseen virkistyskäyttöön yhtä hyvin kuin retkisaaret.

Rajoitetun käytön saariin kuuluu muun muassa pieniä luotoja sekä kaupungin työntekijöiden virkistysaari Iso liluoto. Luontoarvojensa vuoksi rauhoitettuja luonnonsuojelualueita ovat Pikku Niinisaaren rantaniitty ja vesialue, Neitsytsaarten lintuluodot, Kallioluoto, Kalliosaarenluoto, Pihlajaluodonkupu, Välikarit, Kivisaaren luodot ja luotoja ympäröivä vesialue ja Loppikari. Tulevaisuudessa on tarkoituksena rauhoittaa myös Kajuuttaluodot ja Kuminapaasi sekä Hernesaaren rantaniitty.

1. Tähtikohteet

Tähtikohteet ovat erityisen monipuolisia ja vetovoimaisia merellisiä kokonaisuuksia. Ne ovat usein historiallisesti ja luontoarvoiltaan arvokkaita alueita, ja voivat sisältää myös rajoitetussa käytössä olevia alueita. Tähtikohteiden kävijämäärät edellyttävät riittävän monipuolisia toimintoja ja retkeilypalveluita, kuten kuivakäymälöitä, juomavesipistettä, opastettuja reittejä ja kaupallisia palveluita. Tavoitteena on, että tähtikohteisiin pääsee oman veneen lisäksi julkisella vesiliikenteellä. Helsingin saarista esimerkiksi Vartiosaari ja Vasikkasaari kuuluvat tähtikohteisiin.

Itä-Villinki
Villinki

2. Retkisaaret

Retkisaaret ovat vetovoimaisia ulkoiluun ja virkistykseen hyvin soveltuvia saaria. Retkisaarissa olevat luontoarvot voidaan säilyttää käyttöpaineen kasvusta huolimatta opastuksen, kulunohjauksen tai kulunrajoittamisen avulla. Retkisaarissa on tarjolla erilaisia perustason retkeilypalveluita, kuten kuivakäymälöitä, keittokatoksia ja pöytäpenkkiryhmiä. Tavoitteena on, että retkisaarissa on vierasvenelaituri ja saapuminen omalla veneellä on mahdollista. Suosittuihin retkisaariin voidaan järjestää myös julkinen vesiliikenneyhteys.

Itäinen Villaluoto
Kalliosaari
Kotiluoto
Louesaari
Läntinen Neitsytsaari
Läntinen Villaluoto
Malkasaari
Pihlajaluoto
Pikku Leikosaari
Pikku Niinisaari
Pohjoinen Villaluoto

3. Jokamiessaaret

Jokamiessaaret ovat yleensä kooltaan keskisuuria tai pieniä saaria, jotka soveltuvat pienimuotoisempaan, omatoimiseen luontoretkeilyyn. Jokamiessaarissa on luontoarvoja, joiden turvaamiseksi tehdään tarpeen mukaan toimenpiteitä, kuten kulunohjausta. Osassa jokamiessaarista liikkumista tulee välttää lintujen pesimäaikaan. Saarissa voi olla joitakin retkeilypalveluita. Jokamiessaariin ei ole vesiliikennettä, vaan niihin pääsee yleensä vain pienveneellä tai kajakilla, eikä saarissa välttämättä ole rantautumista helpottavaa laituria tai kiinnitysrenkaita.

Hattusaari
Huomenlahja
Pikku Satamasaari
Pitkäriivi
Satamasaari
Tammaluoto
Tiirapaasi
Tupsu
Villinginluoto

4. Rajoitetun käytön saaret

Rajoitetun käytön saaret on jaettu kahteen ryhmään. Osassa rajoitetun käytön saarista on erityisiä luontoarvoja ja niissä voi olla luonnonsuojelualueita tai ne ovat mukana Helsingin luonnonsuojeluohjelmassa 2015-2024. Osan virkistyskäyttö taas on rajattua esimerkiksi saaren pienen koon tai rajatun kohderyhmän vuoksi. Saaret voivat olla esimerkiksi luonteeltaan täysin yksityisiä, tietyn ryhmän virkistyskäytössä (esim. leirikeskukset) tai suljetun erityiskäytön saaria, kuten Puolustusvoimien saaret, joita koskee mairinnousukielto. Rajoitetun käytön saariin ei suunnitella julkisia palveluja ja toimintoja, eikä yleistä rantautumista mahdollisteta.

4A) Luontoarvot

Itäisen Villaluodon eteläpuolinen luoto
Kajuuttaluodot
Kuminapaasi
Kutusärkkä
Nuottakari
Pihlajaluodonkupu
Välakarit

4B) Muu rajattu käyttö

Iso-liluoto
Kärkipaasi
Niinisaarenkarit
Rate
Vesiluodot
Vikiaskivi

Kaavio: Saarikategoriat ja niihin kuuluvat, tämän hoito- ja kehittämissuunnitelman saarikorteissa esitellyt saaret ja luodot

Virkistysaarten identiteettien vahvistaminen

Itäisen saariston parhaiten virkistykseen soveltuvia saaria kehitetään mahdollisimman monipuolisesti ja niiden omien lähtökohtien ja vahvuuksien pohjalta eri luonteisiksi virkistysaarisiksi.

Malkasaari

Malkasaaresta kehitetään esteettömämpi retkeilysaari etenkin erilaisten ryhmien, kuten koulu- ja ikääntyneiden tarpeisiin. Esteettömyys otetaan huomioon muun muassa reittien ja retkeilypalveluiden suunnittelussa. Malkasaari sijaitsee lähellä mannerta, Meri-Rastilan ja Kallahdenniemen ranta-alueille on vain noin kilometrin pituinen matka. Saaren vanhaa rakennuskantaa voitaisiin hyödyntää erilaiseen yritystoimintaan.

Villaluodot

Läntinen, Itäinen ja Pohjoinen Villaluoto muodostavat pienten retkeisaarten ryppään, jota kehitetään erityisesti melojia ja omalla veneellä liikkuvia varten. Pohjoinen ja Itäinen Villaluoto soveltuvat lyhytaikaiseen telttailuun, Läntinen Villaluoto on tarkoitettu päiväretkeilyyn.

Kotiluoto

Kotiluoto on itäisen saariston kulttuurihistoriallinen huippukohde, joka tarjoaa kokoonsa nähden paljon nähtävää. Saaren ainutlaatuinen kivihuvila on säilynyt.

Louesaari

Louesaaren itäpäähän virkistysalueella on ulkosaariston tunnelmaa. Saaren eteläranta on poikkeuksellisen vaikuttava silokallioiden ja siirtolohkareiden muodostama kokonaisuus, josta avautuu upeat maisemat merelle ja itäiseen saaristoon. Saarella on sähköt, mikä mahdollistaa pienimuotoisen yritystoiminnan kehittämisen.

Läntinen Neitsytsaari

Läntinen Neitsytsaari sijaitsee lähellä Vuosaarta ja on helppo saavuttaa vaikka meloen tai kaupunkisoutuveneellä soutaen. Tämän ”itäisen Uunisaaren” hienot silokalliot kutsuvat auringonottoon. Saaren vanha huvila sopisi esimerkiksi kahvila- tai ravintolatoimintaan, sillä saarella on monista muista alueen saarista poiketen vesihuolto.

Pikku Niinisaari

Pikku Niinisaarella on potentiaalia kehittyä upeaksi retkeisaareksi rantoineen ja reitistöineen. Kaupunki omistaa saaresta verrattain laajan, yhtenäisen alueen.

Pihlajaluoto

Ulkosaariston tunnelmaa ja upeita silokallioita: Pihlajaluodosta kehitetään merellinen virkistyskohde, joka soveltuu myös lyhytaikaiseen telttailuun. Saaren vanha huvila ja sauna voitaisiin avata julkisempaan käyttöön.

Villinki ja Itä-Villinki

Upea kokonaisuus sekä luontonsa että kulttuurihistoriallisten arvojen vuoksi. Tunnelmallista saaristopolkua pitkin voisi kulkea ikimetsän siimeksestä Villingin upeille Myrskylallioille ja aina Itä-Villingin merilinnituksille asti. Uuden asemakaaavan myötä Itä-Villinkiin voisi tulla esimerkiksi iso vierasvenesatama sekä majoitus- ja ravintolapalveluita.

3.3 Luontoarvojen turvaaminen ja kestävä retkeily

Saarten luonto ja kasvillisuus ovat suurelta osin heikosti kulutusta kestäväää ja helposti haavoittuvaa. Helsingin saaristoluonto on säilynyt pääosin monimuotoisena virkistyskäytöstä huolimatta. Itäisessä saaristossa kaikille avoimia retkeilypalveluita on kuitenkin vain muutamissa saarissa, ja näissä saarissa käytön seuraukset näkyvät voimakkaana kasvillisuuden kulumisena ja paikoin roskaantumisenä. Usein ongelmana on ollut, että retkeilyä ei ole ohjattu kestäväällä tavalla, eivätkä saariston retkeilypalvelut ole olleet riittäviä vastaamaan kysyntään.

Virkistyskäyttö voi aiheuttaa häiriötä erityisesti saaristossa pesiville linnuille ja mekaanisen kuluminen kautta saariston kasvillisuudelle. Ei-toivottuja vaikutuksia ovat myös esimerkiksi roskaantuminen ja melu, jotka häiritsevät myös muita retkeilijöitä ja saarten mökkiläisiä. Hallitsemattoman kuluminen myötä myös luontokokemus heikentyy.

Helsingin kaupunkistrategian 2017-2021 mukaisesti Helsinki vaalii arvokasta luontoaan ja toimii kaupunkiluonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi ja viher- ja sinialueiden ekologinen laatu, saavutettavuus ja terveysvaikutukset turvataan. Herkän saaristoluonnon turvaaminen on saariston kehittämisen keskeisiä tavoitteita. Virkistyskäyttö pyritään jakamaan ja ohjaamaan sellaisiin saariin, joissa kulunohjaus ja retkeilypalvelujen tarjoaminen on mahdollista ja joissa luonto kestää mahdolliset runsaasta käytöstä aiheutuvat haitat muita saaria paremmin. Luonnolle aiheutuvat haitat pyritään minimoimaan rakenteiden huolellisella sijoittamisella, opastuksella ja kulunohjauksella. Vastaavasti luontoarvoiltaan merkittävät saaret ja herkäät ja harvinaiset luontotyypit pyritään rauhoittamaan ohjaamalla virkistyskäyttöä muille alueille.

Kulunohjaus ja reitit

Kävijöiden ohjaamista saarissa tulee tehostaa lisäämällä opasteita, vahvistamalla olemassa olevia polkuja, rajoittamalla kulkua luonnonarvoiltaan herkillä kohteilla sekä rakentamalla ja kunnostamalla retkeilypalvelurakenteita, kuten keittokatoksia, pöytä-penkejä ja saunoja. Kulkua ohjataan ja retkeilyrakenteet sijoitetaan niin, että virkistyskäyttö ja käyttöpaine ohjataan saarten kestävämmille alueille. Kulunohjauksen ratkaisut suunnitellaan saarikohtaisesti.

Toimivat reitit ovat ensiarvoisen tärkeitä itäisessä saaristossa, sillä ne kanavoivat kulutusta ja ehkäisevät herkän metsä- ja rantaluonnon talleantumista. Erityisesti luonnoltaan herkemmillä alueilla kiinnitetään huomiota selkeään kulunohjaukseen ja reittien

Kalliosaari, Itä-Villinki, Hattusaari

merkitsemiseen, ja puuttuvia polkuyhteyksiä täydennetään kulun ohjaamiseksi. Pääsääntöisesti tarkoituksena ei ole kuitenkaan rakentaa uutta reitistöä, vaan hyödyntää saarissa jo olemassa olevia, käytön myötä syntyneitä polkuja, joita vahvistetaan tarvittaessa. Polkuja vahvistamalla voidaan estää maaston kulumista. Kallioalueilla kulkuväyliä voidaan merkitä esim. maalimerkein tai kivien avulla. Kosteampiin painanteisiin rakennetaan pitkospuita ja jyrkempiin nousuihin puuportaita.

Itäisen saariston polut ovat pääsääntöisesti luonteeltaan metsäpolkuja. Poikkeuksena on Malkasaari, jonne rakennetaan uusia kivituhkapolkuja, jotta saaresta voidaan kehittää esteettömämpi ulkoilusaari. Myös Pikku Niinisaarta voidaan kehittää osittain esteettömäksi saareksi, mikäli tämä on mahdollista saaren luontoarvojen turvaamisen kannalta. Muutamaan itäisen saariston saareen, kuten Pikku Niinisaareen, Malkasaareen ja Kotiluodolle perustetaan saaristoluontoaiheinen luontopolku sekä lisätään infotauluja saarten historiasta.

Luonnonsuojelu

Saariston linnuston suojelun tavoitteena on turvata rauhallinen pesimä- ja ruokailuympäristö saaristossa pesiville ja muuttomatoilla levähtäville lajeille. Helsingin luonnonsuojeluohjelmassa esitettyjen lintuluotojen ja muiden suojelukohteiden rauhoittamista tulee priorisoida. Jo rauhoitettujen pesimäsaarten ja luotojen ja matalien vesialueiden mairinnousu- ja liikkumiskieltojen noudattamisen valvonta on tärkeää ja sitä tulee tehostaa.

Luonnonsuojelualueiden ulkopuolella linnuston suojelu perustuu luonnonsuojelulain 39 §:n mukaiseen rauhoitettujen eläinten lisääntymisaikaiseen häirittämiskieltoon sekä kulunohjaukseen. Kulunohjausta tehostetaan tarvittaessa myös muiden arvokkaiden luontokohteiden lähetyvillä hienovaraisesti esimerkiksi maapuiden tai kivien avulla. Virkistysaarten arvokkaimmat luontokohteet, kuten kenttöorakon esiintymä Pihlajaluodolla, aidataan.

Tavoitteena on turvata myös vedenalaisen luonnon luontoarvot. Itäisen saariston erityispiirteenä on Helsingin merkittävin vedenalainen harjumuodostelma ja siihen kehittynyt ainutlaatuinen vedenalainen elinympäristö. Suurin osa tästä vedenalaisesta luontokohteesta sisältyy rauhoitettuun Kallahden matalikon luonnonsuojelualueeseen. Ranta-alueille rakennettaessa tulee ottaa huomioon vedenalaisen luonnon arvokohteet.

Saaristolinnuston pesimärauhaa turvataan tiedotuksen ja valistuksen avulla hyödyntämällä monipuolisesti eri viestintäkanavia. Maastoon lisätään

aiheeseen liittyviä, kaupungin kalustelinjauksen mukaisia opaskylttejä erityisesti sellaisille paikoille, joista ihmiset lähtevät vesille. Mairinnouskieltojen ja muiden rajoitusten lisäksi saaristoon liittyvässä viestinnässä ja opasteissa tulee nostaa esiin kestävään saariretkeilyyn liittyviä ohjeita ja suosituksia, joiden avulla ohjataan sitä, miten, missä ja milloin saarissa liikutaan. Lintujen pesinnän ajankohdasta, pesintäpaikoista ja niihin liittyvistä rajoituksista ja suosituksista tulee tiedottaa saarissa kävijöitä. Esimerkiksi Hattusaaressa, Pitkärivillä ja Tammaluodolla liikkumista ja näille saarille rantautumista tulee lintujen pesinnän vuoksi välttää huhtikuusta kesäkuuhun.

Kestävän retkeilytavan edistäminen

Itäisen saariston virkistyskäytön edistäminen tukee ekologisesti kestävästä lähimatkailemista. Lisääntyvät kävijämäärät luontokohteissa edellyttävät vastuullisia toimintatapoja ja kestävästä virkistyskäyttöä tukevaa toimintaa. Virkistyskäytön lisääntyessä saaristossa liikkuu myös yhä enemmän kokemattomia retkeilyjä. Luontoa kunnioittavan, kestävästä retkeilytavan edistämiseksi luodaan kestävästä saaristoretkeilyn ohjeet eli saaristoetiketti, jolla vahvistetaan toivottua ja kestävästä retkeilytapaa, ympäristötietoisuutta ja vastuullisuutta.

Digitaalisen opastuksen ja erilaisten tiedotuskampanjoiden ja talkoiden avulla lisätään tietoisuutta esimerkiksi alueen roskaantumisen ja saastumisen torjumiseksi, melun vähentämiseksi sekä muistuttaa reiteillä pysymisestä ja koirien kiinnittämisestä erityisesti lintujen pesintäaikana. Kun vierailija voi tutustua kohteeseen oppaiden ja opasteiden avulla sekä etukäteen että paikan päällä, hän on tietoisempi kohteen erityispiirteistä ja luontoarvoista. Pidä saaristo siistinä -tyyppistä tiedotusta ja kampanjointia olisi hyvä lisätä. Saariin tarvittaisiin myös valvontaa, jotta ongelmakäyttöön, kuten vesiliikennekieltoalueilla veneilyyn ja pitkäaikaiseen majoittumiseen saarissa olisi mahdollista puuttua. Saarten valvonnan yhteydessä voidaan muutenkin neuvoa ja opastaa saarissa liikkuvia ja järjestää ohjattuja luontoretkeilyjä.

Saaristoetiketin avulla voidaan edistää myös veneilyä ja muun vesilläliikkumisen kestävyttä. Rantautumiseen sopivia paikkoja osoittamalla voidaan ohjata rantautuminen pois herkemmiltä rannoilta. Rantakallioiden ja rantakasvillisuuden kulumista voidaan ehkäistä osoittamalla selkeät rantautumispaikat sekä veneilijöille että melojille.

Pitkäkestoinen telttailu on kielletty kaikissa kaupungin virkistysaarissa. Myös tilapäinen ja lyhytaikainen telttailu voi kuitenkin lisätä saarten roskaisuutta ja kasvillisuuden kulumista. Tämän vuoksi telttailu tulee ohjata sellaisiin saariin, joissa on riittävät retkei-

lypalvelut tukemaan lyhytkestoista yöpymistä, eli keittokatos tai grillipaikka sekä kuivakäymälä. Näitä saaria ovat itäisessä saaristossa Malkasaari, Itäinen ja Pohjoinen Villaluoto, Pihlajaluoto, Kalliosaari, Pikku Leikosaari ja Iso liluoto. Sen sijaan esimerkiksi Hattusaarella telttailu ei ole saaren luontoarvojen vuoksi suositeltavaa. Väliaikaiseen telttailuun soveltuvat paikat määritellään ja osoitetaan sekä opaskartoissa että paikan päällä maastossa opasteiden avulla, tarvittaessa paikoille voidaan lisätä myös puulaverit. Telttailu ohjataan siihen soveltuville, suojaisille ja kulutusta paremmin kestäville alueille ja pois kulutukselle aroilta, arvokailta luonto- ja kasvillisuusalueilta, suojelualueilta sekä muille toimintoille varatuilta alueilta. Näin se ei aiheuta vahinkoa tai kohtuutonta haittaa esimerkiksi kuluttamalla herkkää aluskasvillisuutta.

Saarista osoitetaan myös tulentekoon sallitut paikat. Rakennettujen keittokatosten ja grillipaikkojen avulla voidaan vähentää luvattomia nuotiopaikkoja saarissa. Tavoitteena on, että virallisten tulentekopaikkojen yhteydessä olisi polttopuuhoito, sillä sen avulla voidaan vähentää lähipuuston vaurioittamista ja lahoppuun käyttöä polttopuuna. Mikäli tähän ei kuitenkaan ole resursseja, niin vähintäänkin tulipaikkojen yhteydessä olevissa opasteissa ja muussa saaristoviestinnässä tulee tuoda esiin ja painottaa lahoppuun merkitystä saarten luonnon monimuotoisuudelle ja kertoa,

miksi puustoa, kaatuneita puita tai oksia ei tule polttaa. Samalla voidaan ohjeistaa kävijöitä ottamaan omat polttopuut mukaan saaristoretkelle.

Seuranta

Saarten luonto ei välttämättä ole sopeutunut ihmisen vaikutukseen ja voi siksi reagoida herkästi häiriöihin. Saariston käytön lisääntyessä tulee siksi seurata virkistyskäytön ja ihmisen toiminnan vaikutuksia luontoon, jotta mahdolliset muutokset havaitaan ajoissa. Kehitysprosessin osaksi liitetään luontovaikutusten systemaattinen seuranta muun muassa kasvillisuuden ja linnuston osalta. Saaren käyttöä tulee seurata ja tarvittaessa esimerkiksi muuttaa reittejä, mikäli kuluminen ja eroosio lisääntyvät.

Kävijämääriä voidaan seurata esimerkiksi infrapuna-kävijälaskurien avulla. Vasikkasaarella on kokeiltu myös Bluetoothin välityksellä toimivia off-grid eli sähköverkosta irti olevia prototyyppisiä, joiden avulla kerättiin tietoa muun muassa siitä, missä saarissa osissa liikuttiin. Lisäksi kasvillisuuden muutoksia on seurattu dronekuvausten avulla. Kulunseurannasta saatua tietoa voidaan hyödyntää suunnittelussa niin, että uudet retkeilyrakenteet sijoitetaan saarella kävijöiden suosimiin kohtiin.

Pitkärivi

Luonnonhoito

Kaupunkisuunnittelulautakunnan päätöksen (Kaupunkisuunnittelulautakunnan esitys itäisen saariston asemakaavaksi nro 12300, 7.10.2014 § 298) mukaisesti itäistä saaristoa koskevien luonnon- ja metsänhoidollisten toimenpiteiden tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja edistäminen. Toimenpiteet eivät saa vaarantaa saarten luonto- ja virkistysarvoja.

Pääosa saariston luonnonhoidosta on haitallisten vieraslajien torjuntaa sekä yksittäisten vaarallisen huonokuntoisten puiden poistoa tarpeen vaatiessa reittien varrelta, rakennusten pihapiireistä ja keittokatosten, saunojen ja laitureiden lähiympäristöstä.

Metsissä ja metsäisillä alueilla monimuotoisuuden lisääminen on hoidon keskeisin tavoite. Monimuotoisuutta lisätään metsissä mm. antamalla metsien kehittyä pääosin luonnontilaisina ja lisäämällä lahoppumäärää esimerkiksi jättämällä lahoppuuta maapuuksi. Niissä saarissa, joihin osoitetaan tai joissa on jo nykyisin retkeily- ja ulkoilupalveluita tai kesämajoja, metsiä on reittien ulkoilureittien ja rakennettujen oleskelupaikkojen ympäristössä turvallisuuden vuoksi hoidettava. Näissäkin metsissä hoitotoimenpiteet kohdistetaan harkitusti siten, että ne luonnon arvokohteet, jotka tulee säilyttää mahdollisimman luonnontilaisina, jätetään pääsääntöisesti hoitotoimenpiteiden ulkopuolelle.

Metsäisten saarten metsäalueet voidaan luokitella ulkoilumetsien lisäksi arvometsiin kuuluviksi (C5), koska metsät ovat olleet pitkään hoidon ulkopuolella ja ne on luokiteltu vanhojen metsien kriteerit täyttäväksi (METSÖ-kohteet). Osa metsäkohteista on myös luokiteltu uhanalaisiin metsätyyppeihin kuuluviksi. Arvometsien osalta hoitotoimia tehdään vähän ja hoito kohdistuu reittien varsiin ja retkeilypalvelualueiden lähiympäristöön. Yleisesti ottaen saaret eivät tarvitse säännöllistä kuviokohtaista metsänhoitoa. Riittää, että saarten reittien, palveluiden yms. virkistyskäyttökohteiden lähivyöhykkeiden turvallisuuden kannalta ongelmalliset puut poistetaan tarpeen mukaan. Näin ollen edellä mainitulla hoidolla ei ole vaikutusta saarten metsien ikä-, lahoppu- ym. rakenteisiin.

Saarten ranta-alueet eivät tarvitse luonnonhoitotoimia haitallisten vieraskasvien torjuntatoimia lukuun ottamatta.

Helsingin kaupungin omistuksessa on muutamia pienialaisia niittykohteita, jotka ovat pääosin vanhojen huviloiden pihapiireihin liittyviä alueita. Näiden kohteiden hoidon suunnittelu liitetään osaksi pihapiirien kunnostussuunnitelmia Kotiluodolla, Läntisessä Neitsytsaareissa, Malkasaareissa ja Pihlajaluodolla.

Kulttuurimaisemaa voidaan ylläpitää muun muassa laidunnuksen avulla siihen soveltuvilla niittyalueilla esimerkiksi Villingissä.

Vieraslajien torjunta

Saariston alkuperäislajiston säilymisen turvaamiseksi itäisessä saaristossa tulee tehostaa haitallisten vieraslajien torjuntaa. Erityisesti aggressiivisesti leviävä, monissa saarissa ranta-alueilla esiintyvä kurttturuusu uhkaa monia arvokkaita rantabiotooppeja. Pitkän tähtäimen tavoitteena on poistaa kaikki kurttturuusu esiintymät kaupungin omistamilta saarilta. Tämä vaatii pitkäjänteistä, monelle vuodelle ajoittuvaa torjuntaa. Kiireellisimpinä torjuntakohteita tulee priorisoida sellaiset ruusuesiintymät, jotka sijaitsevat kasvistollisesti arvokkaissa kohteissa tai niiden lähellä.

Itäisen saariston saarten kurttturuusu esiintymien torjunta käynnistetään laatimalla torjuntasuunnitelma seuraavalle viisivuotiskaudelle. Suunnitelmaan sisältyvät tiedot esiintymistä, torjuntamenetelmät, työn ajoitus kasvukaudella, kohteiden priorisointi, seuranta, torjunnan jatkuvuus, vastuutahot ja resurssointi. Suunnitelma tehdään kaupunkitila- ja maisemasuunnittelupalvelussa yhteistyössä Rakennukset ja yleiset alueet –palvelukokonaisuuden, kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan saaristoyksikön ja ympäristöpalveluiden kanssa. Työn toteutus ohjelmoidaan viisivuotiskaudelle ja työ käynnistetään kiireellisenä priorisoiduissa saarikohteissa.

Saaristojen lintuluotojen suojelua edistetään poistamalla haitallisiin vieraslajeihin kuuluvia pienpetoja, kuten minkkejä ja supikoiria.

Maisemanhoito

Tavoitteena on, että alueen maisemakuva säilyy entisen kaltaisena. Etenkin rantapuuston säilyminen on erityisen tärkeää. Metsänhoitotoimet saarissa tehdään varovasti ja maltillisesti, jotta maisemalliset muutokset ovat vähäisiä ja metsien luontoarvot säilyvät.

Itäisessä saaristossa on paljon kulttuurihistoriallisesti arvokkaita miljöitä, joilla on säilynyt kulttuurikasvillisuutta ja huvilapuutarhoihin kuuluneita rakenteita, kuten kivimuureja, portaita ja rantarakenteita. Näitä säilyneitä piirteitä nostetaan esiin maisemanhoidon avulla. Kaupungin omistamista kiinteistöistä, joissa on jäänteitä puutarhasta, tehdään kasvillisuusinventoinnit ja kunnostussuunnitelmat.

3.4 Palveluiden kehittäminen

Retkeilypalveluiden osalta saarissa on hyvin erias- teisia valmiuksia. Joissain saarissa on melko katta- vasti retkeilypalveluja, joissain taas ei vielä lainkaan. Nykyiset retkeilyvarusteet, kuten keittokatokset, pöytäpenkit ja ulkokäymälät ovat pääsääntöisesti kunnostuksen tarpeessa.

Yhtenäinen ilme ja kevyempi toteutustapa

Saariston retkeilypalveluiden toteutuksessa pyritään yhtenäiseen, Helsingin kaupungin mukaiseen ilmeeseen. Tämä koskee niin opastusta, karttoja, kyltitystä, kalusteiden ulkonäköä kuin viestintääkin. Saaristoon kehitetään yhtenäinen rakennemallisto mm. huusien, grillipaikkojen, opasteiden ja käyntilaitureiden rakentamista varten. Näin jokaista saarta varten ei tarvitse suunnitella uusia malleja. Lisäksi yhtenäinen tyyli viestii kävijöille, milloin ollaan kaupungin virkistysalueella. Itäisen saariston virkistyskäytön kehittämisessä voidaan myös hyödyntää jo olemassa olevia, muun muassa Vasikkasaaren ja Vartiosaaren kehittämistä varten luotuja toimintatapoja ja kaluste- malleja. Viereisellä sivulla on kuvattu Vasikkasaaren rakennettuja levähdyspaikkoja, opasteita ja rakenteita. Saaristo-opaste löytyy myös Helsingin kaupunkitilaohjeesta.

Kaikkien hankkeiden toteutuksessa tulee ottaa huomioon saariston erityispiirteet suunnittelu- ja rakennuskohteena. Rakentaminen tulee tehdä hienovaraisesti ja luontoa kunnioittaen. Itäisen saariston kehittämisessä edistetään kevyttä rakentamista ja suunnittelua, tarkkojen mittaustietojen ja standardimitoitusten sijaan rakenteet sovitetaan maastoon paikan päällä. Rakenteet sovitetaan saaristomaise- maan ja -luontoon, ja ne ovat pienieleisiä ja helposti huollettavissa.

Perustason retkeilypalvelut tähtikohteisiin ja retki- saariin

Tavoitteena on, että kaikissa itäisen saariston tähti- kohteissa ja retkisaarissa on vähintään perustason retkeilypalvelut eli saaristo-opastekyltti ja muut opas- teet ja kulunohjausta, rantautumispaikkoja, pöytiä ja penkkejä tai muita levähdyspaikkoja, keittokatos tai grillipaikka sekä ulkokäymälä. Perustason retkei- lypalveluiden lisäksi osassa saarista voi olla myös muita retkeilypalveluita, kuten sauna, uimapaiikka tai opastettuja luontopolkuja. Muiden retkeilypalveluiden määrä vaihtelee saarikohtaisesti muun muassa saa- ren koon ja kategorian mukaan. Retkeilypalveluraken- teet helpottavat luontoon tutustumista ja suojaavat herkkää saaristoluntoa kulutukselta ja häiriöltä.

Uusien retkeilypalvelujen, kuten grillikatosten, laitureiden tai ulkokäymälöiden sijoittelussa tulee

ottaa huomioon maisemalliset näkökohdat. Retkeily- palveluiden kehittämisessä otetaan huomioon myös saariston ympärivuotinen virkistyskäyttö: talviaikaan jäätilanteen salliessa osaan saarista pääsee myös jäätä pitkin kävelen.

Kaikissa retkeilysaarissa ja tähtikohteissa tulee olla ulkokäymälät. Nykyiset huonokuntoiset huussit kun- nostetaan, ja uusia huusseja rakennetaan sellaisiin saariin, missä niitä ei vielä ole. Ulkokäymäläverkos- tosta tehdään kattava ja mahdollisimman ekologisesti toimiva. Käymäläjätteen hävittämisessä tulee ottaa huomioon saarten luontoarvot.

Helsinki-huussi on Helsingin kaupungin uusi kuiva- käymäläpalvelu. Helsinki-huusseja aiotaan nyt pilot- tivaiheessa rakentaa muun muassa Vasikkasaareen. Pilotissa saadaan kokemuksia huussien toimivuu- desta, käytöstä ja ylläpitokustannuksista. Tavoitteena on, että itäisessä saaristossa Malkasaareen, Villin- kiin, Pikku Niinisaareen, Louesaareen ja Itä-Villinkiin rakennetaan Helsinki-huussit. Näistä Malkasaareen Helsinki-huussi olisi esteettömyytensä vuoksi nykyis- tä parempi ratkaisu, muissa taas ei vielä ole käy- mäläpalveluita yleisillä virkistysalueilla. Toistaiseksi kokeilun tuloksia odotellessa käymäläpalvelut voidaan toteuttaa edellä mainituissa saarissa jollain väliaikais- ratkaisulla.

Saarten palvelutason määrittelyssä otetaan huo- mioon myös ylläpidon resurssit, jotta uudet palvelut voidaan toteuttaa kestäväällä tavalla. Saarten ylläpi- toon kehitetään uusia ratkaisuja ja hyödynnetään jo hyväksi havaittuja käytäntöjä. Retkeilysaarissa huoltoon tulisi kuulua saaren roskahuolto, keittoka- tosten ja tulentekopaikkojen puhtaanapito ja käymä- löiden huolto. Jätehuoltoa itäisen saariston saariin ei ainakaan toistaiseksi ole suunniteltu, vaan saarissa toimitaan monilta muiltakin luontoalueilta tutun roskattoman retkeilyn periaatteella, jossa roska- as- tioiden ja niihin liittyvän jätehuollon sijaan jokainen retkeilijä vie itse pois sen mitä saareen tuo.

Opastus

Kaikista virkistysaarista tulee laatia hyvät opaskar- tat, joissa näkyvät saaren luonnonsuojelualueiden ja muiden arvokkaiden luontokohteiden sijainti, rantau- tumispaikat, yksityisalueet sekä tulenteko- ja telt- tailupaikat ja muut saareen olevat retkeilypalvelut. Opasteiden avulla tuodaan kohdetiedon lisäksi esiin saaristoetikettiä ja muita periaatteita ja toimintata- poja, joita saaristossa halutaan edistää. Opastaulut toteutetaan Helsingin kaupunkitilaohjeen saaris- to-opasteet-mallin mukaisesti. Nämä opaskartat ja infotaulut sijoitetaan siten, että ne ovat keskeisillä paikoilla saareen saavuttaessa. Suuremmissa saaris- sa tulee käyttää tarvittaessa myös opasviittoja ja mui- ta opasteita, joilla ohjataan kulkua kestäville reiteille.

Retkeilypalvelurakenteita ja -varusteita Vasikkasaarella

Maasto-opasteiden lisäksi tarvitaan oikea-aikaista saaristoviestintää retkeilyyn sopivimmista kohteista ja ajankohdista. Tiedon tulee olla saatavilla sekä saarella että verkossa etukäteen. Saaristoon liittyvässä viestinnässä on viime vuosina alettu painottaa sähköisiä karttapalveluita, kuten Ahti-palvelua, eikä esimerkiksi saaristo-opasta ole vuoden 2015 jälkeen enää päivitetty. Digiopasteiden hyvä puoli on se, että niitä on helpompi täydentää ja pitää ajan tasalla. Tavoitteena on, että itäisestä saaristosta löytyisi jatkossa helposti ja kootusti eri aiheisiin liittyvää tietoa. Pelkästään sähköiset opaskartat eivät kuitenkaan riitä, sillä saaristossa on matkapuhelinverkon katvekohtia, eikä puhelinta ole mahdollista ladata monessakaan saarella. Painettavassa tai tulostettavassa muodossa jaettu tieto voi myös parantaa saaristotiedon saatavuutta ja tavoittaa laajemman kohderyhmän kuin netin karttapalvelut.

Aiheettomat yksityisaluekyltit poistetaan kaupungin virkistysaarista. Vuokrattujen alueiden rajausta selvittää maastoon ja saaren yleiseen opaskarttaan, jotta saari ei yksityistyisi. Virkistysaariin voidaan tuoda mairinnousu sallittu -henkisiä kylttejä sellaisiin paikkoihin, joissa rantautuminen kaupungin yleiselle virkistysalueelle onnistuisi parhaiten ja luonnon kannalta kestävimällä tavalla. Välttämättömpien, kulunohjaukseen liittyvien opasteiden lisäksi osaan saarista laaditaan myös infotauluja saaristoluonnosta tai saarten historiasta ja kulttuuriarvoista.

Itäisen saariston opaskartat, opasteet ja infotaulut toteutetaan niin, että niillä on yhtenäinen, kaupungin visuaalisen ilmeen mukainen ulkoasu. Opasteiden toteutuksessa hyödynnetään ensisijaisesti jo olemassa olevia malleja, kuten Helsingin rantareittien, Keskuspuiston sekä uuden saaristokyltin malleja. Esteettömien reittien opasteissa kiinnitetään erityistä huomiota myös opastuksen esteettömyyteen, kuten opasteissa käytettäviin väreihin.

Muut retkeilypalvelut

Useimpiin saariin riittävät retkeilyn peruspalvelut. Varsinkin isompiin saariin voidaan kuitenkin kehittää myös muita palveluita. Malkasaaresta kehitetään esteettömämpi ulkoilusaari, jossa on kivituhkapolut. Myös Pikku Niinisaarta voidaan kehittää osittain esteettömäksi, jos se saadaan sovitettua yhteen saaren luontoarvojen turvaamisen kanssa. Muiden saarten osalta itäisen saariston polut eivät ole esteettömiä, vaan luonteeltaan metsäpolkuja.

Tavoitteena on avata muutama uimapaikka itäisen saariston tähtikohteisiin eli Villinkiin ja Itä-Villinkiin. Uimapaikat voidaan varustaa kevyellä pukusuojalla. Nykytilanteessa itäiseen saaristoon ei ole kannattavaa kehittää varsinaisia uimarantoja valvottuine rantoineen.

Kaupalliset palvelut ja tapahtumat

Helsingin saaristosta tehdään entistäkin houkuttelevampi matkailu- ja virkistyskohde. Saaristo toimii alustana kokeiluille ja uutta luovalle elinkeinotoiminnalle. Kaupunki voi tukea palvelujen kehittämistä esimerkiksi osoittamalla ja tarjoamalla sopivia kiinteistöjä vuokralle, parantamalla saarten infrastruktuuria, teknistä huoltoa ja saavutettavuutta. Näin luodaan edellytyksiä merellisille palveluille ja kaupallisille virkistyspalveluille, kuten kahvila-, ravintola-, majoitus-, välinevuokraus- sekä kurssitoiminnalle. Muutamisissa itäisen saariston saarista voisi olla esimerkiksi kahvila- tai ravintolatoimintaa, vuokrattavia saunoja, pienimuotoista bed&breakfast -majoitusta tai kurssi-toimintaa.

Myös esimerkiksi kaupungin omistamaa vanhaa rakennuskantaa kunnostamalla voidaan luoda edellytyksiä merellisille palveluille. Osa kaupungin omistamista vanhoista rakennuksista on tällä hetkellä huonossa kunnossa ja vaatii kunnostustöitä ennen käyttöä. Uusi asemakaava mahdollistaa myös maltillisen rakentamisen, joka mahdollistaa asuttavuuden, virkistyspalveluiden ja matkailutoiminnan kehittämisen, mutta ei muuta oleellisesti alueen luonnetta. Tämä mahdollistaisi esimerkiksi muualla Helsingin saaristossa suosituiksi osoittautuneiden pienten ekologisten vuokramökkien rakentamisen Malkasaareen tai Louesaareen.

Helsingin kaupunki omistaa itäisessä saaristossa kiinteistöjä, joita se on vuokrannut ulkopuolisten käyttöön. Joissain saarissa kiinteistöjen vuokraus on yksityistännyt koko virkistyskäyttöön tarkoitetun saaren. Vuokra-alue tulee sopia vuokrasopimuksessa ja pihapiiri tulee merkitä saarella selvästi. Luvattomat kieltokyltit poistetaan ja vuokra-alueita valvotaan tehostetusti. Kiinteistöjen vuokrasopimusten laatimisen lähtökohtana tulee olla avoimien virkistyspalveluiden ja saarten yleisen virkistyskäytön tukeminen.

Niissä saarissa, joissa on sähköverkko, vesiosuus-kunta tai vesiliittymä, kaupungin tulisi liittyä järjestelmään. Tämä tukisi kaupallisten virkistyspalvelujen tarjontaa, esim. kahvilatoimintaa. Osa itäisen saariston saarista sijaitsee kaukana mantereesta ja infrastruktuurin rakentaminen edes muutamaan saareen olisi hyvin kallista. Tätä ei kuitenkaan pidä nähdä virkistyskäytön esteenä virkistyskäytön kehittämiselle tai palveluille. Itäinen saaristo voisi toimia pilottikohteena sähkö- ja vesiverkosta riippumattomien vesi- ja energiaratkaisujen, uudenlaisten majoituskonseptien ja uusiutuvien energiamuotojen käytön suhteen.

Käytöltään rajoitettuja saaria voidaan avata laajemmalle yleisölle erilaisten tapahtumien, esimerkiksi juhannusjuhlien, venetsialaisten ja retkipäivien yhteydessä. Samoin osa saunoista voitaisiin avata julkisempaan käyttöön esimerkiksi avoimien saunavuorojen ja saunakummitoiminnan kautta.

3.5 Saavutettavuuden parantaminen

Jotta itäisen saariston avaaminen laajempaan virkistyskäyttöön on mahdollista, tulee saariin pääsemistä helpottaa. Saarten saavutettavuuden parantamisessa otetaan huomioon erilaiset retkeilijät, kuten reittiveneellä liikkuvat kaupunkilaiset, kokeneet ja aloittelevat veneilijät, purjehtijat, lapsiperheet, liikuntarajoitteiset, melojat ja kaupunkisoutuveneellä liikkuvat. Tavoitteena on, että mahdollisimman monella kaupunkilaisella olisi mahdollisuus päästä virkistytymään saaristoon. Saarten saavutettavuus on yksi itäisen saariston kehittämisen avainkysymyksistä, sillä se vaikuttaa muun muassa siihen, kuinka paljon kävijöitä saarissa tulevaisuudessa on ja kuinka paljon retkeilypalveluita ja ylläpitoa saarissa tarvitaan.

Vesiliikenteen kehittäminen

Vesiliikennettä tulee kehittää, jotta uusien yhteyksien avaaminen tähti- ja retkisaarille mahdollistuu. Tämä edellyttää uusien reittiliikenneveneiden pysähtymiseen soveltuvien laitureiden rakentamista ja vanhojen vesiliikennelaitureiden ottamista käyttöön sekä tarvittaessa kunnostamista. Olemassa olevia mutta tällä hetkellä julkisen reittivene liikenteen ulkopuolella olevia yhteysvenelaitureita on mm. Malkasaassa, Kotiluodolla ja Villingissä. Tavoitteena on julkinen vesiliikenne ainakin Villinkiin, Kotiluodolle ja Malkasaareen. Vesiliikenteen järjestämisessä parannetaan saaristoliikenteen kestävyttä ja ympäristöstävällisyyttä pyrkimällä päästöttömään liikenteeseen esimerkiksi käyttämällä aurinkoenergialla toimivia lauttoja, lisäksi Malkasaaren osalta tutkitaan mahdollisuutta järjestää saareen esteetöntä vesiliikennettä.

Yhtenä vaihtoehtona on täydentää nykyistä reittivene reittiä kulkemaan muun muassa Kotiluodon ja Malkasaaren kautta. Aikataulutetun reittiliikenteen sijaan useimpien itäisen saariston retkisaarten vesiliikenteen järjestämiseen sopisi kuitenkin joustavampi, kevyempi ja edullisempi kutsuvene- ja vesitaksihenkilinen ratkaisu. Pienemmällä kalustolla kävijämäärät pysyisivät maltillisempina ja retkeilysaarten kokoon nähden sopivina, eikä toteutus vaatisi yhtä suuria investointeja kuin reittivene laitureiden kunnostaminen ja rakentaminen.

Tällä hetkellä Helsingin vesiliikenne on tyypillisesti yrittäjä- ja markkinavetoista, ja reittejä on liikennöity niiden kysynnän ja kannattavuuden mukaan. Kaupunki on kuitenkin ollut mukana Vartiosaaren kesällä 2020 OmaStadi-hankkeena toteutetun kutsuvene liikenteen rahoituksessa. Kokeilusta on saatu hyviä kokemuksia. Itäisen saariston kaltaisessa kohteessa olisi tärkeää, että reittejä ja niiden liikennöinnin vuorotiheyttä ja kuljetuskapasiteettia voitaisiin suunnitella ja säädellä taloudellisen kannattavuuden lisäksi retkeilijöiden tarpeiden ja saarten luonnon kantokyvyn ja herkkyuden mukaan. Kaupungin tuen avulla voitaisiin esimerkiksi ylläpitää nykyistä useampia erilaisia reittejä, liikennöidä niitä pidempään keväällä ja syksyllä, suunnata reittejä myös vähemmän kysytyihin saariin tai alentaa lippujen hintoja. Uuden lähestymistavan käyttöön ottamista varten tarvittaisiin kuitenkin enemmän rahoitusta. Tämä koskee erityisesti sellaisia pieniä retkisaaria, joissa odotetut kävijämäärät eivät ole eivätkä retkeilyn kestävyden vuoksi voikaan olla kovin suuria, ja jotka eivät siksi ole vesiliikenneyrittäjien kannalta houkuttelevia.

Info: Vesiliikenne Espoossa

Espoossa on käytössä vesiliikennemalli, jossa kaupunki ostaa palvelun vesiliikenneyrittäjältä, mutta pitää lipputulot. Kaupunki tukee erityisesti alku- ja loppukauden menoja, keskikesällä lipputulot riittävät kattamaan menot. Aurinkoisina kesinä kaupungin tuen tarve jää vähäiseksi, ja toisaalta yksityinen vesiliikenneyrittäjä ei joutu kantamaan riskiä kylmän ja sateisen kesän yleisökadosta. Laivoissa on kahvilat, joista muodostuu vesiliikenneyrittäjille ylimääräistä voittoa. Espoon saaristossa kulkee päivittäin kolme vesiliikennelinjaa, jotka muodostavat kattavan reittikokonaisuuden. Vesiliikennealuksilla pääsee moneen saareen ja samalla lipulla voi matkata koko päivän vierailen useassa saareissa. Liput ovat kohtuuhintaisia ja tarjoavat aidon mahdollisuuden virkistykseen kaikille.

Esimerkkejä vesiliikennemalleista itäiseen saaristoon

Täydennetty reittiliikenneyhteys

Helsingin keskustan ja Vuosaaren välillä kulkeva aikataulutettu reittiliikenneyhteys, joka pysähtyisi nykyisten kohteiden lisäksi myös muutamassa yleisessä virkistysaareissa, kuten Malkasaareissa, Kotiluodolla ja Läntisessä Neitsytsaareissa.

Kutsuveneliikenne

Itä-Helsingin alueella päivystävä taksivene, jota liikennöidään tarpeen ja kysynnän mukaan. Esimerkiksi sähköveneillä ja kutsuliikenneperiaatteella toteutettavat reitit mahdollistaisivat liikkumisen mantereeseen ja 1-3 lähimpänä sitä sijaitsevan saaren välillä, kuten Vartiosaareissa kesällä 2020. Mantereen puolella pysähdyspaikkoina voisivat olla esimerkiksi Vuosaari (Aurinkolahti), Puotilan satama, Meri-Rastila, Jollas, Yliskylä ja Vuosaaren satama. Saarista kohteiksi soveltuisivat esimerkiksi Villinki, Itä-Villinki, Louesaari, Kotiluoto, Pohjoinen ja Itäinen Villaluoto, Malkasaari, Läntinen Neitsytsaari, Kalliosaari, Pihlajaluoto ja Pikku Niinisaari.

Itäisen saariston rengasreitti

Hyviä retkeilysaaria sijaitsee itäisen saariston alueella verrattain tiiviisti ja lähellä toisiaan, joten yhtenä vaihtoehtona on toteuttaa ensisijaisesti kaupungin virkistysaaria kiertävä rengasreitti, joka kulkisi esimerkiksi viikonloppuisin. Reitti pysähtyisi mahdollisimman moneen virkistysaareen ja mahdollistaisi useammassa saareissa käymisen saman päivän aikana.

Rantautumispaikat

Vesiliikenteen kehittämisen lisäksi on tärkeää parantaa myös veneilijöiden ja melojien rantautumismahdollisuuksia, viestiä melontaan sopivien kohteiden sijainnista sekä edistää esim. veneiden, soutuveneiden, sup-lautojen ja kajakkien vuokrausta lähialueella, jotta myös omatoimisesti vesillä liikkuen olisi mahdollista päästä sujuvasti saariin.

Pienveneilijöiden näkökulmasta itäisen saariston saavutettavuutta voidaan parantaa uusien retkilaiturien rakentamisella, olemassa olevia laitureita kunnostamalla tai avaamalla yksityiseen käyttöön vuokrattuja laitureja kokonaan tai osittain yleiseen käyttöön. Tavoitteena on, että kaikkiin tähtikohteisiin ja retkisaariin saadaan yleiset retkilaiturit. Laitureiden rakentamisen lisäksi virkistysaarten saavutettavuutta parannetaan myös nopeammilla ja kevyemmällä toimenpiteillä, kuten kiinnittymisrenkaiden ja poijujen avulla. Poijuja sijoitetaan ankkuripaikoille kaupungin virkistysaarten kiinnittymisrenkaiden yhteyteen.

Osa itäisen saariston virkistysaaria sijaitsee melko lähellä mannerta, jolloin ne ovat saavutettavissa kaupunkisoutuveneellä soutaen tai meloen, joten myös melojien ja soutajien rantautumispaikkoja parantamalla voidaan lisätä itäisen saariston saavutettavuutta. Melojien rantautumismahdollisuuksia parannetaan kunnostamalla ja merkitsemällä sopivia rantautumispaikkoja esimerkiksi Ahti-sovellukseen, opasmateriaaleihin ja maastoon sekä rakentamalla erityisesti melojien tarpeisiin suunniteltuja melontalaitureita esimerkiksi kivikkoisille rannoille. Huolellisesti sijoitetuilla rantautumispaikoilla voidaan myös ohjata rantautumista ja näin vähentää erityisesti

Info: Erilaisia laitureita

Reittivenelaituri

Reittiliikenneveeneen pysähtymiseen tarkoitettu suurempi laiturit. Ei kiinnittymistä omalla pienveneellä.

Retkilaituri

Pienveneilijöille tarkoitettu laiturit, johon on mahdollista kiinnittyä maksuttomasti omalla veneellä. Ulkoilusaarten retkilaiturit on tarkoitettu väliaikaiseen pysähtymiseen ja lyhytaikaiseen kiinnittymiseen. Retkilaiturit soveltuvat myös vesitaksi-liikenteelle.

Melontalaituri (uutta)

Erityisesti melojille suunniteltu laiturit. Melontalaiturien lisääminen retkisaariin ehkäisisi herkkien luontotyyppien, kuten hiekkarantojen kulumista.

herkkien hiekkarantojen kulumista. Melonnan rantautumispaikat on uusi retkeilypalvelu, joten rantautumispaikkojen verkoston kehittäminen aloitetaan kokeilulla, jota voidaan saadun palautteen ja kokeimusten perusteella laajentaa tulevina kesinä uusiin saariin, myös Helsingin läntiseen saaristoon.

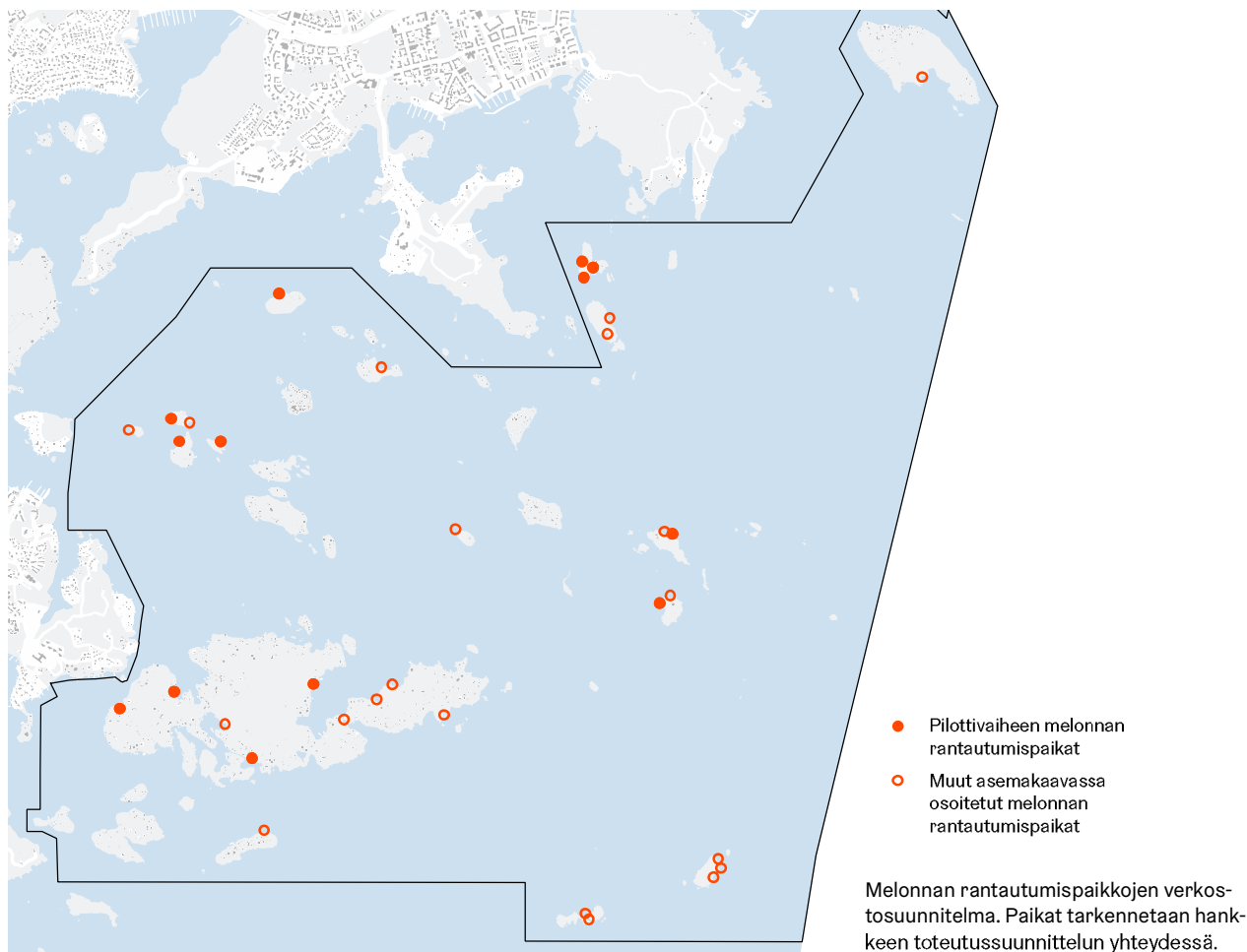
Kuten muidenkin retkeilypalveluiden kehittämisessä, myös rantautumispaikkojen ja saariston saavutettavuuden parantamisessa on tärkeää ottaa huomioon luontoarvojen turvaamiseen liittyvät näkökulmat. Vedenalaisen luonnon suojelemiseksi uusien laitureiden ja muiden kiinnityspaikkojen lisäämisen sijaan ensisijaisesti kunnostetaan olemassa olevia laitureita tai siirretään vedenalaisen luonnon kannalta huonosti sijoitettuja laitureita parempiin paikkoihin. Laitureita on perinteisesti rakennettu mataliin suojaisiin lahtiin, joissa luonto myös kärsii eniten veneilystä. Tämän vuoksi tulee selvittää mahdollisuutta siirtää kiinnityspaikkoja jyrkemmille ja syvemmille rannoille. Lisäksi aallonmurtajien ja vastaavien rakenteiden rakentamista tulisi välttää: aallokko itäisen saariston alueella on pääosin suhteellisen pientä, ja aallonmurtajat ja muut rakenteet voivat lisätä paikallista sedimentaatiota ja heikentää alueella esiintyvien liettymiselle ja veden sameudelle herkkien vesikasvien kasvustojen tilaa huomattavasti. Asemakaavamääräyksen mukai-

sesti vesialuetta ei saa täyttää, ja laitureiden ja aallonmurtajien tulee olla kelluvia tai arkkurakenteisia.

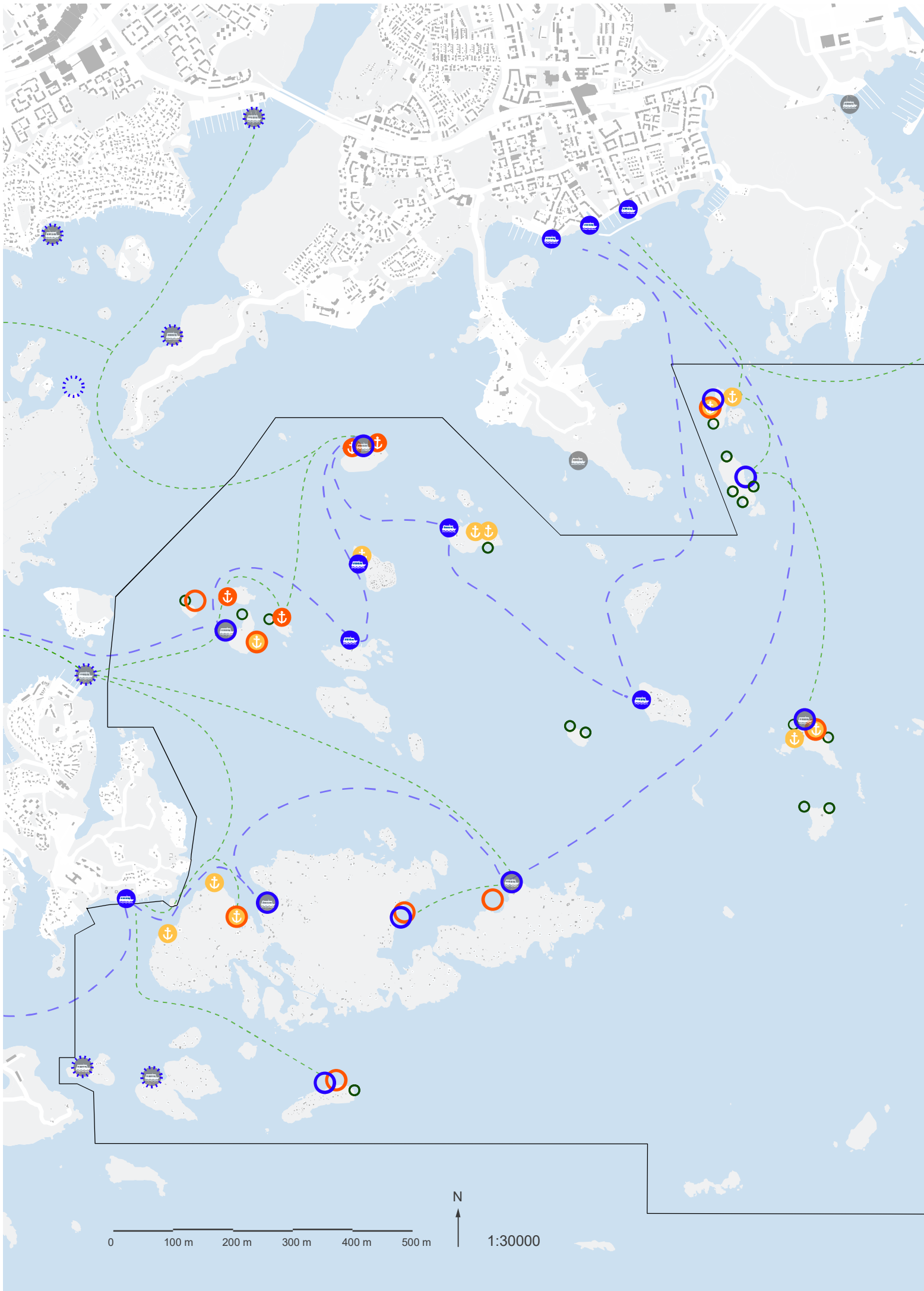
Matka mantereelta saariin

Matka saaristoon alkaa jo mantereella. Uusien vesiliikenneyhteyksien ja mantereen puolella sijaitsevien rantautumispaikkojen suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon esimerkiksi liityntäliikenne- ja liityntäpysäköintivaihtoehdot ja edistää kestävien kulkutapojen käyttöä myös vapaa-ajan matkoilla. Saariston saavutettavuutta kehittäessä suositaan sellaisia vaihtoehtoja, joissa venepaikkoja ja vesiliikenneyhteyksien lähtöpaikkoja sijoitetaan hyvien kävelyn, pyöräilyn sekä joukkoliikenteen yhteyksien päähän.

Retken suunnittelua helpotetaan kokoamalla, päivittämällä ja yhtenäistämällä saaristoretkeilyä koskevaa ajantasaista tietoa saariston eri toimijoiden yhteiseen karttapalveluun ja saaristo-oppaaseen. Opastusta on tärkeää kehittää yhteistyössä paitsi kaupungin eri toimialojen, myös muiden virkistysaaria hallinnoivien tahojen, kuten Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen ja Metsähallituksen kanssa. Näin tieto olisi löydettävissä helposti riippumatta siitä, tietääkö retkeilijä, minkä tahon hallinnoima saari on.

Itäisen saariston hoito- ja kehittämissuunnitelma

Rantautuminen ja vesiliikenne

VESILIIKENNE

- Nykyinen vesiliikennelaituri, käytössä
- Nykyinen vesiliikennelaituri, ei reittiveneliikennettä tällä hetkellä
- Mahdollinen pysähdyspaikka vesiliikenteelle (retkisaaret ja tähtikohteet)
- Muita mahdollisia pysähdyspaikkoja vesiliikenteelle
- Esimerkkejä reittivene-/vesibussiliikenteen reiteistä
- Esimerkkejä kutsuvene-/vesitaksiliikenteen reiteistä

ITÄISEN SAARISTON VIRKISTYSSAARTEN RETKILAITURIT

- Nykyinen retkilaituri, yleisessä käytössä
- Nykyinen, retkilaituri, rajoitetussa käytössä
- Tarve yleiselle retkilaiturille

MUU RANTAUTUMINEN ITÄISESSÄ SAARISTOSSA

- Muu kiinnittyminen, esim. kiinnittymisrenkaita